

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Povrchový průzkum hradu Skála

Tomáš Mařík

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra archeologie

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Archeologie

Bakalářská práce

Povrchový průzkum hradu Skála

Tomáš Mařík

Vedoucí práce:

Prof. PhDr. Tomáš Durdík, DrSc.

AÚ AV Praha

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Zde bych rád poděkoval všem, kteří mi nějakým způsobem při vzniku práce pomohli. Především děkuji krkavci, který pravidelně ve čtvrt na čtyři hodiny odpoledne přilétal na Skálu a byl mi tak často jediným společníkem během dlouhých zimních dnů, strávených na hradě. Dále bych rád poděkoval svým rodičům za všestrannou podporu. Za neutuchající pomoc při terénních pracích děkuji Štěpánovi Kunáškoví. Za nadlidský výkon při zpracování geodetických dat děkuji Bc. Janovi Čiberovi. Dále děkuji za různou formu pomoci Prof. Tomášovi Durdíkovi, Mgr. Antonínu Zelenkovi, Mgr. Petru Kauskovi, Mgr. Lence Starkové, Ing. Janu Anderlemu, Ondřeji Boušemu, Kristině Tomáškové, Karolíně Laštůvkové, Bc. Tomášovi Kroftovi, Bc. Lubošovi Hoblovi, Mgr. Janě Benešové, Mgr. Milanu Metličkovi, PhDr. Josefovi Hložkovi a Petru Bauerovi. Pokud jsem na někoho zapomněl, tak se hluboce omlouvám.

Obsah

1	ÚVOD	1
1.1	Cíle.....	1
2	METODA	2
2.1	Povrchový průzkum.....	2
2.2	Geodetické zaměření	3
3	POLOHA HRADU A PŘÍRODNÍ PROSTŘEDÍ	4
4	HISTORIE HRADU	5
5	POPIS HRADNÍHO AREÁLU	12
5.1	Celková situace	12

5.2	Horní hrad – opevnění	12
5.3	Horní hrad – jádro	16
5.4	Dolní hrad – opevnění.....	20
5.5	Dolní hrad – jádro.....	21
5.6	Přihrazené plochy	22
5.7	Povrchový průzkum okolí hradu	23
6	DĚJINY BĀDÁNÍ A ARCHEOLOGICKĀ EVIDENCE.....	25
6.1	Dějiny bādání.....	25
6.2	Archeologická evidence	28
7	IKONOGRAFICKĚ PRAMENY	34
7.1	Mapy.....	34
7.2	Historické půdorysy.....	35
7.3	Obrazy a fotografie	35
8	OTĀZKA ŠVIHOVSKĚ FRESKY A HRADU SKĀLA.....	42
8.1	Porovnání vyobrazeného hradu s reálnou situací na Skále... 42	
8.2	Pozdně středověké a časně novověké malířství a zobrazování hradů	45
8.3	Shrnutí.....	47
9	INTERPRETACE POPISU RELIKTŮ	51

9.1 Úvod	51
9.2 Horní hrad	51
9.3 Dolní hrad	56
9.4 Přihrazené plochy	56
10 OTÁZKA GANERBENBURGŮ A ZAŘAZENÍ SKÁLY DO TÉTO KATEGORIE HRADŮ	64
10.1 Ganerbenburgy	64
10.2 Zamyšlení nad vývojem hradu a jeho zařazením mezi Ganerbenburgy	70
11 ZÁVĚR	74
12 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	74
13 RESUMÉ	78
14 PŘÍLOHY	80

1 ÚVOD

E. V. Řičák ve svém článku z roku 1861 píše: „Při zemském měření r. 1838, když se na katastrální mapě mělo uvést jméno neznámé zříceniny, nebylo v okolí nikoho, kdož by pravé její jméno byl věděl, ani sám úřad nemohl potřebného vysvětlení poskytnouti (Řičák 1861, 124).“ Od té doby se už mnohé změnilo k lepšímu, hrad opět získal své staré jméno, byla zpracována jeho historie, vzniklo několik jeho půdorysných plánů a bylo nalezeno i několik artefaktů s hradem souvisejících. Přesto se domnívám, že informační potenciál Skály ještě zdaleka nebyl vyčerpán.

1.1 Cíle

Hlavním cílem této práce je doplnit stávající soubor vědomostí o nové informace, které by přispěly k poznání tohoto hradu. Práce si tedy neklade za cíl komplexní zpracování hradu, neboť to již bylo z velké části provedeno, ale bude se snažit věnovat jednotlivým problémům, které ještě doposud nebyly vyřešeny a představují tak jakási bílá místa v mozaice poznání Skály.

Časově i prostorově nejrozsáhlejší část činností bude představovat geodetické zaměření hradu pomocí totální stanice. K tomuto kroku jsem se rozhodl proto, že přestože již existuje kvalitní zaměření hradního areálu z let 2003 – 2004 (Novobilský – Nožička 2004, 60 – 69), neexistuje 3D model lokality, ani její vrstevnicový plán. Dalším důvodem je fakt, že celý areál byl zaměřen na přibližně 650 podrobných bodů (Novobilský 2012), což je vzhledem k velké rozloze zaměřované plochy nedostatečné. Třetím důvodem, který mě přiměl k novému zaměřování je, že se pokusím propojit vzniklý 3D model s fotogrametrickým zaměřením skály a reliktní zdiva, které rovněž provedu.

Dalším objektem mého zájmu bude povrchový průzkum okolního terénu s cílem nalézt a zdokumentovat potenciální relikty obléhacích prací. Přestože takovéto objekty zatím v okolí Skály jednoznačně prokázány nebyly, jen v roce 1983 byly údajně nedaleko hradního areálu identifikovány terénní útvary, obléhacím aktivitám připisované, ale nezdokumentované (Novobilský – Rožmberský 2005, 20), je jejich přítomnost vzhledem k osudům hradu (viz. kapitola Historie hradu) vysoce pravděpodobná.

K poznání hradu se pokusím přispět i zpracováním nálezů a jejich rozšířením pomocí povrchových sběrů, rozšířením a zhodnocením ikonografických pramenů - v rámci toho bych rád věnoval zvýšenou pozornost domnělému vyobrazení hradu Skála na malbě ve švihovské hradní kapli (Novobilský – Rožmberský 2005, 34; 37) a pokusem o interpretaci rozsáhlého zemního opevnění, přiloženého k patě hradní skály (k tomu jistě poslouží i podrobné geodetické zaměření a geofyzikální průzkum).

Velkou pozornost budu klást na Skálu jako na hrad obsahující dvě hradní jádra a náležející tak mezi u nás vzácné hrady, označované jako Ganerbenburg (např. Durdík 2000, 500). Budu se věnovat otázce zařazení Skály do této kategorie hradů a zároveň provedu její srovnání s jinými hrady, které k této skupině náležejí nebo by náležet mohly.

2 METODA

2.1 Povrchový průzkum

Metodicky jsem vycházel z metodiky komplexního průzkumu hradu, vypracované Tomášem Durdíkem (Durdík 1976, 172 – 180). Tato metodika spočívá v kombinaci různých oborů, např. archeologie, dějin umění, dějin architektury, dějin vojenství atd. Tato mezioborová spolupráce je typická pro kastellologii.

Povrchový průzkum sestával ze dvou základních částí. První z nich je povrchový sběr. Na obou přihrazených plochách (viz. níže) byl proveden analytický povrchový sběr v liniích (Kuna 2004, 327). Ve zbytku hradního areálu byl prováděn sběr na vybraných bodech (Kuna 2004, 329). Druhou částí byla okulární observace antropogenních reliktnů.

2.2 Geodetické zaměření

Hradní areál byl zaměřován tachymetrickou metodou totální stanicí Leica TCR 307 a Leica TCR 407. Postup měření byl zvolen dle důležitosti zaměření jednotlivých částí hradu s tím, že v ideálním případě bude postupně zaměřen celý hradní areál. Měření započalo v září 2011 a skončilo v dubnu 2012. V tomto časovém intervalu byl hrad průběžně zaměřován. Zaměřování se především soustředilo na obě přihrazené plochy viz. kapitola cíle práce. To bylo místy značně problematické, neboť hustý podrost a velké množství stromů často znemožňovaly některé úseky zaměřit v odpovídající míře. Po zaměření obou ploch, včetně jejich zemního opevnění, bylo přistoupeno k zaměření zemního opevnění horního hradu a nejbližší okolí hradu dolního. Na závěr bylo ponecháno zaměření obou hradních jader včetně půdorysného zachycení zdí. Pro nedostatek dostupných totálních stanic se však měření velice prodlužovalo. Z toho důvodu nebylo možno stihnout doměřit celé jádro horního hradu. Při zhodnocování naměřených dat v první čtvrtině dubna se však ukázalo, že přibližně 3000 podrobných bodů nelze použít, neboť v polygonu, ve kterém se nacházely, došlo k chybám v orientacích na pevná stanoviska. Druhý problém nastal díky špatné komunikaci, či spíše nedorozumění. Naměřená data z posledních dvou dní zaměřování, které se již soustředilo na zachycení půdorysu zdí a terénu hradních jader, mi totiž byla vyhrána ve formátu Mapa 1. Bohužel tato data byla pro mé měření nepoužitelná, neboť mé zaměřené hodnoty jsou zpracovávány ve formátu Mapa 2, na což jsem zapomněl včas upozornit. Než jsem však stačil zareagovat, byla již data z totální stanice smazána. Bohužel již

nebylo možno z časových důvodů přeměřit tyto plochy znovu. Výše uvedené nemá být omluvou, ale pouze vysvětlením značné torzovitosti naměřených dat.

Naměřená data však bylo možno zkombinovat s lidarovým snímkem lokality, poskytnutým Českým úřadem zeměměřičským a katastrálním. Z takto zkombinovaných dat vznikl 3D model hradního areálu. Bohužel bez vyznačeného zdiva. Kdyby nedošlo k jistým komunikačním šumům a věděl bych včas, že lidarový snímek bude k dispozici, bylo by jistě měření totální stanicí koncipováno zcela jinak. Důraz by byl kladen především na zachycení některých detailů a především již zmíněného zdiva.

Na provedení fotogrammetrického zaměření zdiva již z výše uvedených skutečností nezbyl čas.

Výstupem měření zkombinovaného s lidarovými snímky je 3D PDF, ve kterém lze odměřovat jakékoliv vzdálenosti a provádět jakékoliv řezu terénem. Toto PDF bude v příloze na CD. Ukázalo se, že lidarové snímkování zcela nezvládá zachytit svislé útvary. To se projevilo zejména u kolmé skalní průrvy v prostoru horního hradu. Z toho důvodu byly vytvořeny dva modely, jeden je tvořen pouze kombinací lidarových dat s daty naměřenými totální stanicí, druhý je pak ručně domodelován v programu Geomagic Wrap 2012.

3 POLOHA HRADU A PŘÍRODNÍ PROSTŘEDÍ

Hrad Skála se nachází asi 4,5 kilometrů vzdušnou čarou jihovýchodně od okraje obce Přeštice. Leží na táhlém návrší uprostřed Černého lesa, mezi obcemi Radkovice a Zálesí (Obr. 1). Nadmořská výška zde činí přibližně 490 metrů nad mořem.

Hrad je situován na táhlém skalním hřebeni, jehož osa směřuje od jihozápadu k severovýchodu. Skalní podloží je tvořeno proterozoickým

buližníkem (Kukal – Dudíková – Valečka – Čechová – Pošmourný 2010, 19).

Hradní objekt je obklopen smíšeným lesem, ve kterém je vysoký podíl smrků. Dále se zde nachází poměrně hustý podrost, tvořený zejména ostružiníky, maliníky a kopřivami.

4 HISTORIE HRADU

Jak již bylo výše naznačeno, není záměrem této práce popsat vyčerpávajícím způsobem historii hradu. Ta byla již kvalitně zpracována Augustem Sedláčkem a doplněna Milanem Novobilským a Petrem Rožmberským. Na tyto autory odkazují případného zájemce o detailnější poznání dějin Skály a převážně z těchto autorů také v této kapitole vycházím.

První zpráva o hradu pochází z predikátu Viléma ze Skály z roku 1318. Vilém pocházel z pánů z Rýzemberka (Sedláček 1996, 173), kteří příslušeli k jedné ze dvou hlavních větví mocného rodu Drslaviců. Tato větev užívala erbu poloutrojříčí, jehož štít byl štípený, jedna jeho polovina byla prázdná a druhá byla tvořena třemi polovičními břevny¹ (Kráal 2009, 27). Vilém ze Skály byl předkem pozdějších Švihovských z Rýzemberka. Jeho stejnojmenný syn, psaný ze Skály, zasedal v letech 1337 – 1356 na zemském soudu. Jako pán na Švihově je poprvé zmiňován roku 1343 (Sedláček 1996, 173). V letech 1358 – 1359 patronuje (mohlo by už ale jít o jeho syna, také Viléma, v pořadí už třetího) v Letinech, Chyších a Švihově. S manželkou Lidmilou měl tři syny. Již zmíněného Viléma, Břeňka a Půtu. Majetek byl mezi syny rozdělen tak, že Vilém získal Skálu, Břeněk Švihov a Půta Budětice (Sedláček 1996, 173). Vilém ze Skály (pravděpodobně třetí v pořadí) roku 1360 a 1363 měl patronátní právo

¹ Tři stříbrné pruhy (břevna) značí tři řeky, na kterých se rozkládaly původní statky rodu. Zmíněnými řekami jsou Úhlava, Vltava a Otava (Menclová 1953, 108).

v Želči u Žatce a v roce 1361 souhlasí s výměnou farářů z Chyší a z Měčina u Přeštic (Novobilský – Rožmberský 2005, 10). Vilém měl s manželkou Markétou syny Viléma a Hynka a dceru Vracku. V roce 1372 se v Měčíně vyskytuje jako patron jakýsi Bartoloměj, rytíř ze Skály. Ten sem jako faráře dosadil Hynka ze Skály, Vilémova syna. Otázkou je osoba Bartoloměje. Pro panský stav je jméno Bartoloměj velice neobvyklé, nabízí se tedy možnost, že se jedná o chybný zápis, nebo by se mohlo jednat o nějakého Vilémova náměstka (Sedláček 1996, 173). Byla vyslovena i hypotéza, že by Bartoloměj mohl být Vilémovým levobočkem (Novobilský – Rožmberský 2005, 10), neboť roku 1376 byl Vilém propuštěn z církevní klatby, do které se dostal pro nepořádný život s nějakou Žofkou (Sedláček 1996, 173). Vilém ze Skály je naposledy zmiňován v berním rejstříku Plzeňského kraje v roce 1379. Zde je také zaznamenáno, že bylo z Vilémova majetku odvedeno 19,5 hřiven stříbra berně (Novobilský – Rožmberský 2005, 11). August Sedláček uvádí, že Vilémovi potomci vymřeli buď ještě za jeho života, nebo krátce po jeho smrti, neboť v roce 1385 již nového faráře v Měčíně obsazují bratři Břeněk a Půta. Do poznámky pak Sedláček uvádí, že v originále byl místo Břeňka uveden chybně Hynek – „Hinco“ (Sedláček 1996, 174). Pravděpodobnější se ale zdá, že se skutečně jednalo o Hynka, Vilémova syna, který při dědění majetku zřejmě rezignoval na církevní dráhu a ujal se dědictví (Novobilský – Rožmberský 2005, 11). Rovněž postava onoho Půty, v pramenech vystupujícího jako Půta „starší“ ze Skály, je problematická. Zatímco August Sedláček ho považuje za Vilémova bratra (Sedláček 1996, 174), jiný názor míní, že se jedná o Vilémova syna (Novobilský – Rožmberský 2005, 11). V roce 1399 je jakýsi Půta po smrti, protože jeho bratr Břeněk nechal toho roku vybudovat na spásu jeho duše a duše své manželky Elišky oltář sv. Jakuba a kaplanství v kostele sv. Jiljí ve Švihově (Sedláček 1996, 174). Otázkou tedy zůstává, o kterého Půtu šlo. Podle jednoho názoru se jednalo o Půtu, bratra Břeňka a Viléma, který se podle něho nazýval „starší“ (Sedláček 1996, 174; Jánský 2001, 70). Podle názoru M. Novobilského a P. Rožmberského to byl tentýž člověk, jen s tím

rozdílem, že se nenazýval „starším“. Půta „starší“ je pak ještě údajně zmiňován roku 1400 (Novobilský – Rožmberský 2005, 11).

Zastavme se nyní krátce u postavy Půty „staršího“ ze Skály, bez ohledu na to, kdo jím vlastně byl. Jak píše August Sedláček, byl Půta „*pán rekovný a bujně krve*“. V roce 1388 byl ve službách bavorského knížete Albrechta a válčil s městem Řeznem (Sedláček 1996, 174). Roku 1394 vznikla panská jednota proti králi Václavovi IV. Mezi její zakladatele patřil i Břeněk Švihovský, Půtův bratr, nebo strýc (Novobilský – Rožmberský 2005, 15). Zároveň probíhají neustálé soukromé války v jižních Čechách, zejména na česko – pasovské hranici, kde je hlavním aktérem těchto bojů Jindřich z Rožmberka (Jánský 2001, 67). A překvapivě právě z Popravčí knihy pánů z Rožmberka se dozvídáme některé zajímavé informace o hradu Skála a jeho obyvatelích. Jistý Kočička² na mučení vypověděl, že spolu s Alšíkem Kovářikem z Nevestic, Voldřichem řečeným Křečka a Smilem z Těchonic ukradli u Sušice sukno. Onen Křečka prý bydlí na hradě Skále. Kočička také vypovídá o dalších loupežích na cestách u Plzně, kterých se měl účastnit Alšík Kovářík mladší z Nevestic a Polák, bydlící na hradě Skála. Z jiných výpovědí zase vyplývá, že lupiči na cestách škodili řezenskému biskupovi, což vzhledem k válce mezi ním a Půtou „starším“ z Rýzemberka naznačuje, že tito lapkové byli podporováni pánem Skály. V další Kočičkově výpovědi se dozvídáme, že při další z loupeží, pravděpodobně podporovaných Půtou ze Skály, byla ukradena královská berně, kterou vezli konšelé z Klatov do královny komory. To byl pravděpodobně také hlavní důvod, proč se královské vojsko, právě obléhající Horažďovice, přesunulo k hradu Skála (Jánský 2001, 70).

O obležení Skály královským vojskem v roce 1399 toho mnoho nevíme. Z tohoto obležení pocházejí dvě zásadní zprávy. První z nich je zmínka o tom, že královské vojsko s sebou veze od Horažďovic „pušku

² člen lapkové družiny Diviše z Hrádku

velikou“, což je výraz označující bombardu³. Tato zmínka je první písemnou zprávou o použití palné zbraně při obležení hradu na našem území (Sedláček 1996, 174). Druhou důležitou zprávou je, že během tohoto obležení pravděpodobně zahynul majitel hradu Půta (Sedláček 1996, 174). Mírová smlouva mezi králem a obránci Skály byla podepsána 15. června 1399 (Novobilský – Rožmberský 2005, 16).

Obě panství po příbuzných zdědil Břeněk, majitel Švihova (Novobilský – Rožmberský 2005, 16). Roku 1402 došlo k dalšímu obležení hradu. Po zajmutí Václava IV. uherským králem Zikmundem se opět v Čechách zformovaly dva tábory. Panská jednota, stojící na Zikmundově straně a strana věrná českému králi. Protože byl Břeněk ze Skály na Zikmundově straně, byl hrad obležen Václavovým přívržencem Petrem Zmrzlíkem ze Svojšína (Sedláček 1996, 174). O výsledku obležení nevíme nic (Novobilský – Rožmberský 2005, 17). Břeněk, který se po návratu Václava ze zajetí opět mohl ujmout úřadu dvorského sudího⁴, zemřel roku 1407 (Novobilský – Rožmberský 2005, 17).

Zanechal po sobě tři syny. Půtu (nazývaného starším), Jana a Viléma. Půta starší se ujal Skály. Ve stejné době se stává poručníkem mladých pánů ze Švamberka. V letech 1404 – 1409 zasedá na zemském soudu. Kromě Skály ještě Půta držel Březnici, kde se dostal do sporu s rožmitálským farářem. Jedno z jednání, ohledně tohoto sporu proběhlo dne 19. července 1410 na Skále v „domě, kde byla síň letní“ (Sedláček 1996, 174). Z této zprávy usuzují někteří badatelé, že na Skále byly nejspíše dvě síně, jedna vytápěná a druhá, letní nevytápěná (Novobilský – Rožmberský 2005, 18). Půta měl v době poručnictví opakované spory

³ Obléhačské dělo velké ráže

⁴ Tento fakt by snad mohl naznačovat úspěšnost předcházejícího obležení, neboť Břeněk zřejmě musel přejít na Václavovu stranu. Odměnou mu pak mohlo být i navrácení Skály (Novobilský – Rožmberský 2005, 17).

s Václavem IV., které se ale nakonec na podzim roku 1409 vyřešily. Někdy v tuto dobu byla pravděpodobně zjednána smlouva mezi Půtou a králem, podle níž měl Půta králi odprodat svou polovinu Březnice. Půta ale Březnici prodat nehodlal. Celá záležitost vyústila v žalobu, kterou na Půtu podal Václav. K zemskému soudu se však Půta na rozdíl od panovníka osobně nedostavil, čímž spor prohrál (Sedláček 1996, 174). Ani poté se však Půta k prodeji neměl a spory s králem trvaly asi ještě dva roky. Poté se však král rozhodl k ráznému řešení, totiž přimět Půtu k dodržení práva silou. Než však stačil svůj záměr uskutečnit, byl Půta dne 6. února 1413 zavražděn Janem Městeckým z Opočna (Sedláček 1996, 174) v domě Jana Bechyně v Praze.

I přes to byla Skála v červnu téhož roku obležena královským vojskem, které vedl podkomoří Hájek z Hodětína (Novobilský – Rožmberský 2005, 18). K tomuto obležení se vztahuje zpráva o přečtení vojenského řádu, sepsaného podkomořím, obléhajícímu vojsku. Obléhání se však protahovalo a trvalo až do „zámru“ (Sedláček 1996, 174). Existují dokonce písemné zprávy o zásobování královského vojska z Prahy, odkud mimo jiné byly poslány na pomoc i nové bořící stroje. Jak obležení dopadlo nevíme (Novobilský – Rožmberský 2005, 18). Z této doby, resp. z doby těsně před obležením máme zprávy o jednáních, která probíhala na Skále na mostě dolním pod velkou světnicí. Ze zprávy dále vyplývá, že hrad obsahoval kapli, neboť je zmiňován Mikuláš, kazatel kláštera klatovského a kaplan na Skále. Také se dovídáme jméno skalského purkrabího, jímž byl Přibík z Tuklek. Další jednání pak probíhalo během obležení, konkrétně 2. července 1413, v síni hořejší na věži nad mostem (Sedláček 1996, 174).

Po Půtově smrti se Skály ujali jeho dva bratři Jan a Vilém. Jan k tomu vlastnil Rabí a Vilém Švihov. Oba bratři se tak psali Z Rýzemberka, odjinud ze Skály. Jan pokračoval v Půtou započaté válce s rakouským knížetem Albrechtem až do roku 1417. V té době podnikal se svým vojskem vpády do Rakouska (Novobilský – Rožmberský 2005, 21).

Během husitských válek nemáme o Skále téměř žádné zprávy. Víme, že oba bratři, Jan a Vilém zůstali věrni katolické víře a tvrdě potírali kališnictví. V roce 1420 husité v čele s Žiškou dobyli Janův hrad Rabí. Vydrancovali jej a upálili před hradem sedm duchovních, kteří se na hradě ukryvali. Mezi zajatci byli i synové Jana (řečeného Krk), za které nejspíše musel vyplatit výkupné. Husité hrad neobsadili a odtáhli (Novobilský – Rožmberský 2005, 22). Oba bratři, Jan řečený Krk a Vilém po celou dobu husitských válek urputně bránili katolickou víru, za což jim král Zikmund dlužil nemalé částky. Roku 1420 jim například zapsal městečko Přeštice a ves Soběkury (Sedláček 1996, 175). Jan řečený Krk opravil Rabí a znovu se na něm usídlil. V červenci 1421 však husitské vojsko přitáhlo znovu a hrad oblehlo. Během tohoto obležení přišel Jan Žižka o své druhé oko. Husité hrad dobyli, ale opět ho neobsadili (Novobilský – Rožmberský 2005, 27). Po dobytí Švihova husity v roce 1425 zůstala bratřím pravděpodobně jen Skála, která je v držení Viléma zmiňována k roku 1427 (Sedláček 1996, 175). V témže roce se Vilém Švihovský účastnil bitvy u Tachova. Na rozdíl od většiny ostatních katolíků neutekl do Německa, ale spolu s dalšími pány ještě bránil před husity samotné město. V roce 1434 tentýž Vilém brání spolu s několika dalšími pány katolickou Plzeň před asi 36 000 husity pod vedením Prokopa Holého (Novobilský – Rožmberský 2005, 28).

Zdá se, že někdy během husitských válek Švihovští Skálu nějakým způsobem ztratili, neboť po jejich skončení se hradu Jan, kterému připadl, nemohl ujmout. Skála byla totiž obsazena neznámým okupantem, který se svou lapkovskou družinou drancoval okolí. To vedlo k tomu, že na počátku dubna 1441 přitáhlo k hradu vojsko pod vedením Hynka Krušiny ze Švamberka a Hanuše z Kolovrat. Hrad byl dobyt a vypálen. Veškerá posádka byla na místě pověšená, jen jejich velitel byl vzat do zajetí. O tom, kdo byl oním vůdcem lapků se vedou spory. Mohl jím být například Bohuslav z Vlčí (Novobilský – Rožmberský 2005, 29). Za pravděpodobnější ale považují teorii, že oním velitelem lapků byl Přibík

z Klenové. Podle této teorie se při obležení Skály nejednalo jen o akci plzeňského landfrýdu, ale o vyřizování dlouhodobých sporů mezi Hynkem Krušinou a Přibíkem. Správnost této myšlenky má dokládat i fakt, že od února 1441 mizí náhle Přibík Klenovský z bavorské korespondence a v listopadu téhož roku máme zprávu, že je uvězněn (Jánský 2006, 79). I fakt, že byl vůdce lapků uvězněn, místo toho, aby byl také popraven svědčí spíše pro Přibíka z Klenové, neboť jeho osoba slibovala jistě vysoké výkupné.

Poté byl hrad Švihovskými opět obnoven, ale již se nestal centrem panství, ale byl připojen ke Švihovu (Sedláček 1996, 175).

V období válek poděbradských válek se každý z bratrů postavil na jinou stranu. Jan Krk z Rýzemberka se přidal ke strakonické jednotě. Vilém se naopak stal stoupencem poděbradské strany. Roku 1450 umírá Jan Krk a majetek po něm přebírá jeho syn Vilém, zvaný mladší (Novobilský – Rožmberský 2005, 30). Vilém, již slepý, umírá patrně mezi léty 1461 a 1463. Majetek zdědil nezletilý syn Půta, jehož poručníkem a zároveň majitelem Rabí, Švihova a Skály byl Vilém mladší. Ten zůstal věrný Jiřímu z Poděbrad a stal se nejvyšším komorníkem. V letech 1468 a 1469 vydržoval Vilém vojsko v rámci jeho války s Janem z Rožmberka. Od krále Vladislava Jagellonského pak dostal za odměnu povolení přestavět staré, nebo nově vystavět čtyři zámky. V roce 1479 odkázal majetek svému bratranci Půtovi a krátce nato zemřel (Novobilský – Rožmberský 2005, 31). Roku 1479 se Půta stává nejvyšším sudím. Půta využil králova povolení a přestavěl hrady švihov a Rabí. Zda se nějaké opravy děly na Skále nevíme. Půta zemřel roku 1504. Půta byl posledním ze Švihovských z Rýzemberka, který užíval predikátu ze Skály (Novobilský – Rožmberský 2005, 32).

Po Půtově smrti byl jeho majetek dělen mezi jeho syny. V roce 1505 byla Skála rozdělena mezi Jindřicha a Václava. Bratři však nebyli dobrými hospodáři, a tak jejich majetek začal pozvolna upadat. Roku 1548 byli pro

velké dluhy nuceni prodat Skálu Heraltovi Kavkovi Říčanskému z Říčan (Novobilský – Rožmberský 2005, 33). Po Heraltovi ještě krátkou dobu vlastnil chátrající hrad Šebastián z Říčan na Přestavlcích. Po něm se ještě vystřídalo několik majitelů. K roku 1568 je hrad poprvé uváděn jako pustý (Durdík - Sušický 2005, 198). Roku 1613 se ještě pustý hrad na chvíli vrátil do rukou Bedřicha Švihovského z Rýzemberka (Novobilský – Rožmberský 2005, 38). V polovině 17. století byl hrad na císařský příkaz rozbořen, coby možná vojenská opora protihabsburského povstání (Durdík - Sušický 2005, 199).

5 POPIS HRADNÍHO AREÁLU

5.1 Celková situace

Hrad byl minimálně trojdílné dispozice (Durdík - Sušický 2005, 199). Tvoří jej dvě samostatná hradní jádra, tzv. horní a dolní hrad, která jsou situována na táhlém skalním hřebeni v jedné linii za sebou. Obě jádra jsou od sebe oddělena příčnou puklinou skalního hřebene. Rozdílná je i niveleta obou jader, horní hrad je v podstatně vyšší poloze než dolní hrad.

5.2 Horní hrad – opevnění

Zemní opevnění horního hradu je poměrně rozsáhlé. Z jihu, západu a severu jej obepíná ve tvaru podkovy mohutný příkop. Ten je z jihu a západu ještě posílen o před ním vyhozený val. V jižní části je v krátkém úseku toto opevnění dokonce zdvojeno. Jeho linii přerušuje cesta, vedoucí přes něj do horního hradu. Z jižního valu vybíhá poměrně pravidelný, téměř čtvercový konkávní útvar se zaoblenými rohy (obr. 21). Konkávní část je z jihu a východu vymezena asi jeden metr vysokým valem. Zadní, tedy severní stěnu tohoto útvaru tvoří hlavní val jižní části obvodového opevnění. Jak byla řešena západní část tohoto útvaru nevíme, neboť je porušena již zmíněnou cestou. Celková velikost tohoto útvaru je přibližně 25 x 25 metrů. Dno tohoto objektu je oproti koruně valu

sníženo asi o 3 – 4 metry. V západní části zemního opevnění je situována zvláštní plošinka o rozměrech asi 20 x 20 metrů. V severozápadním průběhu okružního příkopu vybíhá z kontreskarpy zemní jazykovitý útvar směrem k níže zmíněné branské věži.

Zděné opevnění je nejlépe patrné v severozápadní části hradu. Jeho ústřední částí je branská věž (obr. 29), obdélného půdorysu. Svou delší osou je orientována kolmo na hranu příkopu. Dochovány jsou z ní tři výrazné fragmenty zdiva. Všechny tři tvořily podélné stěny věže. Nejlépe dochovaným fragmentem je jihovýchodní stěp zdiva, tvořící zadní část věže. Tato zeď je dochována do výše prvního patra. Zděna je z lomového kamene, přičemž malta již na většině plochy nevyplňuje spáry mezi kameny. Většina plochy zdi je ještě lícována, výraznější narušení líce registrujeme zejména v jihovýchodním a severovýchodním rohu. Lícována je i jihovýchodní plocha této zdi, ústící do vnitřku hradu. Zdivo je řádkované. Jednotlivé řádky jsou velmi dobře čitelné, pravidelně rozestoupené. V hmotě zdiva registrujeme polozapuštěné kulaté kapsy po štenýřovém lešení, využívajícího též hmoty zdi. V interiérové části je ve výšce asi šesti metrů od země patrný výrazný úskok zdiva, tvořící jakousi podélnou horizontální římsu. Dva zbývající fragmenty věže jsou zachovány o poznání hůř. Oba fragmenty, dosahují výše přibližně tří metrů. Jsou situovány ve výrazně nižší poloze než předchozí zeď. Oba fragmenty, tvořící dvě protější boční stěny věže, jsou většinou ještě dochovány v lícovaném zdivu. U obou můžeme pozorovat pravidelné řádkování a okrouhlé kapsy od lešení obdobného typu jako u největšího fragmentu brány. Mezi oběma stěnami je v již tak poměrně svažitém terénu patrná výrazná prohlubeň. Ve výškové úrovni dna této prohlubně je u východního stěpu zeď proražena skrz. O něco výš je druhý, obdobný průraz. V místě, kde je tato zeď směrem do příkopu ukončena, respektive zřícena, registrujeme dvě šikmé špalety, vysoké asi 80 cm. Mezi nimi je odlišná malta, než ve zbytku věže a v ní je osazeno cihelné ostění (obr. 30). Z exteriérové části je pak vidět část záklenku pasu tohoto okénka.

Branská věž byla z obou stran zavázána do obvodové hradby. Na jihozápadě je z ní dochován nepatrný zlomek, přimykající se ke skále. Směrem na severovýchod je obvodová hradba dochována většinou jen v podobě terénního reliktu. V jednom místě je tento relikt přerušen okrouhlým konkávním útvarem, o vnitřním průměru přibližně 3 – 4 metrů. Zdá se, že kolem centrální prohlubně se nachází suťový kužel. Na zaměření z roku 2004 (o tomto zaměření více Novobilský – Nožička 2004, 60 – 70) je však toto místo zachyceno jinak, pouze jako pod tupým úhlem se lomící terénní relikt obvodové hradby. Obvodová hradba pokračovala až pod úroveň severovýchodního ukončení jádra horního hradu, kde se přimykala k hradní skále. V tomto místě je také nejlépe dochována. Zachován zůstal úsek dlouhý několik málo metrů a vysoký 3 – 4 metry. Zdivo je lícované, místy je líc narušen. Zdivo je nevýrazně řádkováno, bez příměsí cihel či prejzů.

Od tohoto místa pokračuje obvodové opevnění ve vyšší výškové úrovni, totiž po okraji skalního hřbetu, ke kterému se přimyká výše zmíněná hradba. Z této části opevnění je však zachována pouze část vnějšího líce severního průběhu hradby a na jihovýchodě zaoblený střep zdiva (obr. 45), uzavírajícího se směrem k hornímu hradu. Zmíněný líc severního průběhu hradby je poměrně dobře dochován v délce asi šesti metrů a výšce přibližně 2,5 metrů. V jeho ploše registrujeme vylehčovací pas. Zmíněný zaoblený střep je dlouhý přibližně čtyři metry. Síla zdi činí asi 1,5 metru. Zdivo je v téměř celé své ploše lícované, v jeho horní části u koruny je líc rozvolněný. Malta již většinou nevyplňuje spáry mezi kameny. Zdivo neobsahuje příměs cihel ani prejzů. Na vnější části stěny je patrné řádkování.

Od tohoto útvaru směrem k dolnímu hradu byly povrchovým průzkumem možná objeveny stopy úprav skály pro osazení zdiva,

konkrétně lůžko zasekané do skály a jeden základový žlab⁵. Lůžko pro osazení zdi se nachází na severní části hřbetu, základový žlab se táhne podél jižní hrany. Prostor mezi nimi je 3 metry.

Dalším obranným článkem je parkánová zeď lemující z jihu stěnu jádra horního hradu. Ta probíhá v těsné blízkosti jádra podél jeho jižní stěny. Na východně od portálu do jádra se hradba v pravém úhlu zalamuje a je připojena na spáru k jižní obvodové stěně jádra (obr. 26). Dnes je patrný již jen vnější líc. Zdivo je řádkové, z lomového kamene. Zejména v západní části průběhu hradby již malta nevyplňuje spáry mezi kameny. Asi ve dvou třetinách délky zdi od západu se nachází asi dva metry dlouhá kaverna vypadaného zdiva, takže je v této části odhalena parkánovou hradbou obezděná skála. Od tohoto místa směrem k východu již malta většinou spáry ve zdivu vyplňuje. Vypadáním kamene je rovněž silně narušen roh hradby, v místě jejího zalomení k jádru. Zdivo obsahuje příměs prejzů a cihel. Jediná změřitelná cihla je vysoká 8,5 cm a široká 13 cm. Její délku nebylo možno změřit.

Posledním výrazným zděným fortifikačním prvkem horního hradu je obdélný baštovitý útvar, vybíhající směrem k jihu od hradní skály. Tento objekt o rozměrech přibližně 17 x 20 metrů je těžce postižen dnešní hlavní přístupovou cestou, která jím prochází. Jeho zdivo, zachované ve výšce v řádech jen několika desítek centimetrů je velice silně rozrušeno. Zbytky rozvolněného líce jsou místy patrné pouze v interiérové části. Exteriérové části zdi jsou již patrné pouze ve formě konvexních terénních reliktnů. V jihovýchodním rohu je patrna oválná prohlubeň.

Poslední stavbou, která je do opevnění zavázaná, ale její hlavní funkce však zřejmě nebyla fortifikační, je budova situovaná na skalce nad branskou věží. Jednalo se pravděpodobně o nepravidelně obdélnou

⁵ Za upozornění na tuto možnost interpretace těchto útvarů děkuji Ing. Janu Anderlemu.

budovu se zaobleným severozápadním nárožím. Nejlépe dochovaná je její severní stěna(obr. 22). Je zděna z lomového kamene, patrně řádkování. Lícování není výrazněji narušeno. V západní části jejího průběhu, v místě, kde se stěna napojuje na skálu je částečně dochován portál. Jeho špalety jsou už na většině plochy bez líce. Rovněž pas portálu již není lícován. V portálu registrujeme kapsy po závoře. Nad portálem je patrný zbytek jedné špalety, svou výškou odpovídající oknu. Ve východní části této zdi jsou zachovány při zemi tři rozměrné kapsy, směřující do prostoru malého dvorku pod jádrem horního hradu.

Interiérová část této zdi je ve své západní části poměrně dobře dochovaná(obr. 23). Ve východní části je však již zachována pouze v řádech několika desítek cm výšky. Líc je zde na mnoha místech značně rozvolněný.

Jihovýchodní stěna je z exteriérové části dochována ve většině své plochy lícovaná. Její interiérová část má však líc značně rozvolněný. Jižně od této zdi se již nachází skála, mezi níž a skálou hradního jádra je jen asi jeden až dva metry široká průrva, hluboká asi osm metrů.

Exteriérová část západní, zaoblené stěny je z části zachována ve výši několika metrů. Zdivo je zde lícované, místy je líc narušený. Zdivo zde obsahuje příměs cihel. Jejich výšky se pohybují okolo osmi až devíti cm. Šířky pak od dvanácti do patnácti cm. V části plochy zdi je pravděpodobně zachován velmi fragmentárně zbytek ložné omítky. Jižní část této stěny je zachována velice špatně, buď s rozvolněným lícem či zcela bez něho. Interiérová část se zachována obdobně.

5.3 Horní hrad – jádro

Exteriérová část jižní stěny jádra je zděna z lomového kamene. Zdivo je z větší části ještě lícované, přičemž malta již na většině plochy nevyplňuje spáry mezi kameny. V maltě nejsou nikde patrné použité cihly

ani prejzy. Zdivo je pravidelně řádkované, rozestupy jednotlivých řádek činí přibližně 80 cm. V celém průběhu jižní stěny neregistrujeme žádné kapsy po lešení. Po celé této stěně se táhne vodorovný úskok, který je v západní části ve výšce přibližně 160 cm. Vlivem klesajícího terénu je ve východní části průběhu zdi tento úskok již ve výšce asi 5 metrů nad současným terénem. Šířka tohoto úskoku je 25 cm. V této zdi registrujeme tři velká narušení líce. Vstupní portál do jádra je sklenut půlobloukovým pasem. Jeho světlost je 175 cm. Výška od dnešního terénu k vrcholu pasu činí 2,2 m. Ve vnějších rozích špalet jsou částečně vypadané líce, snad se jedná o otisky ostění portálu. Obě špalety jsou lícovány. Síla zdiva zde činí přibližně 2,2 m. U obou špalet registrujeme v úrovni záklenku pasu otisky vodorovně položených hraněných trámů. Jejich délka koresponduje se silou zdi. Jejich výška je přibližně 17 cm. Otisk v západní špaletě je v délce 130 cm (počítáno z exteriéru) přerušen vyzdívkou, která je široká 35 cm. Za ní ještě ve směru do interiéru otisk pokračuje asi v délce 35 cm. Asi 60 cm nad pasem portálu jsou po obou jeho stranách situovány dvě hraněné kapsy. Jsou čtvercové, o straně 30 cm. Jejich horní strany korespondují s průběhem výše zmíněného úskoku. Ve výškové úrovni těchto kapes, těsně nad vrcholem pasu portálu, výrazně vystupuje z líce zdiva velký kámen. Západně od portálu se při dnešní úrovni terénu, resp. při dnešní úrovni koruny východní stěny parkánu, nachází hraněná kapsa. Kapsa je široká 20 cm, vysoká 17 cm a hluboká 190 cm. Je situována v úrovni síly zdiva východní parkánové hradby, která se k jižní stěně jádra horního hradu přimyká na spáru. Spodní hrana kapsy je v úrovni dnešního terénu parkánu a asi 65 cm nad úrovní terénu při exteriérové patě východní parkánové hradby. Palácová stěna se ve své východní části pod tupým úhlem zalamuje ke skalnímu bradlu. Výše zmíněný úskok se zalamuje společně se stěnou a končí až v místě, kde se zeď dotýká skály. Odtud na východ již není zdivo na skalním bradle od jihu patrné.

Interiérová část této stěny je zděna obdobně. Malta již většinou nevyplňuje spáry mezi kameny. Zdivo je pravidelně řádkované, přičemž řádky jsou rozestoupeny po 65 cm. Neregistrujeme žádné kapsy od samonosného lešení. V ploše zdiva jsou dvě výraznější narušení líce. Na východě se zeď stáčí ke skalnímu bradlu, které je rovnoběžné s průběhem jižní zdi jádra. V nejvýchodnější části zdivo lemuje i část průběhu skalního bradla, ale asi po dvou metrech je zeď zřícena. Po několika metrech se obezdívka skály opět objevuje. Mezi touto zdí a zmíněnou skálou tak vzniká jakási ulička, o šířce asi 3 m. Asi jeden metr od vchodu směrem k západu vybíhá z jižní stěny kolmá příčka, dochovaná však jen v délce asi 50 cm. Její výška je asi 40 cm. Jedná se o zbytek zdiva se silně rozvolněným lícem. Naproti jižní stěně, v místě, kam by asi dosedala zmíněná příčka je zachována hraněná kapsa v obezdívce skály. Terén této uličky směrem k západu strmě stoupá a ústí na plošinu, hřbetu skalního hřebene.

Exteriérová část západní stěny jádra horního hradu je zděna z lomového kamene, bez příměsí cihel či prežů.

Exteriérová část severní stěny jádra horního hradu je zděna z lomového kamene. Příměs cihel ani prežů není patrna. Nezápadnější část této stěny má značně rozvolněný líc. Ve střední části zdi je lícování dobře zachovalé. V této části registrujeme ve výšce přibližně čtyř metrů vylehčovací pas přes trhlinu ve skále. Východní část severní stěny je velmi dobře zachována. Je zachováno lícované zdivo bez výraznějších narušení. Ve výšce asi šesti metrů se nachází rozměrný výklenek, jehož zadní stěna je tvořena skálou. Špalety již nejsou v líci dochovány. Pod tímto výklenkem se nachází předsazený sloupec zdiva, tvořící několik centimetrů pod dolním okrajem výklenku jakousi římsu. Tento sloupec předstupuje před plochu ostatního zdiva u země přibližně o 1,2 metru, při svém horním konci pak přibližně o půl metru. Zmíněná římsa pokračuje směrem k východu ve formě předsazené skály. Celá severní stěna jádra horního hradu je nevýrazně řádkována, bez stop po ukotvení lešení.

Interiérová část severní stěny jádra horního hradu je velice špatně dochována. Existuje pouze ve formě terénního reliktu. Pouze na třech místech je výkopem odkryt líc zdiva. Západní odkryv odhalil 1,2 m dlouhý průběh líce. Síla zdi v tomto místě činí asi 2,2 metru. Střední výkop odhalil 4 m délky lícovaného zdiva. Síla zdi je zde opět 2,2 metru. Poslední, nejvýchodnější část odhaleného zdiva měří cca 3,8 metru. Síla zdi zde činí 2,8 metru.

V prostoru jádra horního hradu byly zmíněnými výkopy odhaleny nejen obvodové zdi, ale i příčky. Prostor tohoto hřebene je tak odkrytými zdmi rozdělen do tří částí. První, největší část tvoří západní část skalního hřebenu. Ve východní části je odkryt východní líc příčné zdi, vybíhající ze severní obvodové stěny. Její délka odkrytá sondou je 1,3 metru a výška 60 cm. Další, tentokrát západní líc příčné zdi, obdobných rozměrů, byl odkryt o 4 metry dál na východ. Mezi těmito příčkami byl ponechán 1,1 m široký blok zeminy. Tato zeď je silná necelé 2 metry, neboť v této vzdálenosti je další sondou odkryt její východní líc. Tato sonda se dotýká až uzavírající příčné zdi jádra na východní straně a odkrývá roh mezi touto zdí a jižní stěnou jádra. Délka této prostoty je 3,8 metru, její šířka činí 1,7 metru.

Na severovýchodě je jádro ukončeno asi 2,75 metru silnou zdí. Líc je ovšem patrný pouze z exteriérové části a jen ve výšce několika desítek centimetrů. Za tímto ukončením pokračuje směrem k severovýchodu klesající skalka. Ta je na severovýchodní, jižní a severní straně obezděna lícovaným zdivem. Zdivo neobsahuje příměs cihel ani prejzů. Jižní obezdívka je však velice špatně dochována, z lícovaného zdiva je zde už jen nepatrný střep. Severovýchodní stěna je v líci dochována pouze ve své severní části. Zbytek její plochy je silně narušen, zejména tím, že tudy vede jeden z dnešních přístupů do jádra horního hradu. Severovýchodní stěna se při zemi délkou kryje se severovýchodní zdí, ukončující jádro horního hradu. Všechny stěny obezdívky však tvoří jakýsi skarp, takže v horním ukončení vymezují menší prostor, než při zemi. Celý útvar,

tvořící jakýsi jehlan bez hrotu je přisazen k severovýchodní stěně jádra horního hradu na spáru.

5.4 Dolní hrad – opevnění

Dolní hrad opevnění téměř postrádá. Jediným jistým fortifikačním prvkem je zbytek valu, pod jižní částí hradu. Vybíhá z ze svahu hradního kopce a stáčí se podél dnešní přístupové cesty směrem k hornímu hradu. Val je však značně narušený, část jeho jižní stěny je vykousnutá a po několika metrech průběhu je val ukončen, či spíše přerušen kolmou vertikální hranou.

Druhým prvkem, který by snad mohl naznačovat opevňovací práce je povrchovým průzkumem objevený patrně nedolámaný šíjový příkop, situovaný na klesajícím skalním hřebenu za severovýchodním ukončení dolního hradu.

Poslední část hradu, zařaditelnou do fortifikačních prací je brána do jádra. Jedná se o kulisovou bránu, situovanou při severní stěně hradní skály. Exteriérová část zdiva je zděna z lomového kamene s příměsí cihel a prejzů. Zdivo je řádkované. Na čelní stěně je při zemi patrný silně narušený líc. Okolo tohoto narušení jsou patrné stopy oprav. Jedná se patrně o narušení, způsobené vodou, která k tomuto místu v době dešťů stéká⁶. Ve výšce asi tří metrů je situován portál, sklenutý půlobloukem. V okolí portálu je částečně vypadaný líc. Čelní stěna brány se na severu lomí a směřuje k východu (podél skalního hřebene). Asi po čtyřech metrech však zdivo končí.

Interiérová část je zděna obdobně. Zdivo obsahuje příměs cihel a prejzů. Cihly jsou zde o výškách 8 cm a šířkách 12 a 14 cm. U jedné cihly

⁶ Za tuto informaci děkuji Prof. Tomášovi Durdíkovi.

se dala změřit délka, která činí 20 cm. Kameny pasu tohoto portálu jsou břidlicové (veškeré ostatní zdivo je z buližníku) a jsou rozpírány horizontálně vkládanými kameny. V portálu jsou zachovány kapsy po závoře.

5.5 Dolní hrad – jádro

V čele jádra stojí na izolované skále zbytek hranolové věže. Je zděna z lomového kamene, bez příměsí cihel či prejzů. Ve spodní části jižní stěny věže je ve velké ploše narušený líc. Ve zdivu nejsou dochovány žádné detaily, které by bylo možno popisovat. Její vnější rozměry činí přibližně 7 x 7 metrů. Síla zdi je 1,6 metru.

Pod jihozápadním rohem této věže se nachází skalní rozsedlina. Od ní směřuje po jižní hraně skalního hřebene směrem k severovýchodu zeď, která po celé délce ohraničuje obvod hradu a v jeho závěru se lomí k severu. Tato zeď je zděna z lomového kamene, s příměsí cihel. Exteriérová část je pravidelně řádkována, přičemž rozestupy řádek jsou 80 cm. Pata zdi je řešena značně nepravidelným, nevýrazným skarpem. V západní části zdi se nachází zbytek drobné branky. Branka má v lících zachované špalety. Obsahuje celkem čtyři kapsy. Jedna kapsa je v z pohledu z exteriéru v horní části levé špalety. Druhá je při zemi v pravé špaletě. Uprostřed obou špalet jsou pak ještě dvě kapsy. Horní a spodní kapsy pravděpodobně nesly trámy, do nichž byly zapuštěny točnice dveří. Prostřední dvě kapsy pocházejí od závory. Z levé špalety několik centimetrů vybíhá zbytek pasu, který překlenoval vchod. Ve zdivu této branky jsou použity dvě cihly, vysoké 8 cm. Ostatní rozměry pro jejich fragmentárnost nelze změřit. V obvodové zdi jsou dále ve výšce patra dochovány dva otvory po oknech, které budou popsány v interiérové části zdi. Po výše zmíněném zalomení pokračuje zeď ve směru kolmém na osu skalního bradla, na němž stojí. Kousek před dosažením severní hrany je zeď přerušena při zemi zčásti ještě dochovanou špaletou. U této špalety,

v pohledu z exteriéru se jedná o levou špaletu, je ještě dochována kapsa po závoře. V tomto místě je však již vypadaný líc, takže kapsa připomíná spíše otisk trámu. Druhá špaleta již neexistuje. Zeď však pokračovala ještě několik metrů dále, až se napojila na skalní blok, situovaný na hraně skalního hřebene.

Interiérová část jižního průběhu obvodové stěny je zděna obdobně jako exteriérová. V její hmotě registrujeme polozapuštěné kulaté kapsy po štenýřovém lešení. Mezi touto zdí a skalkou, na které je věž dolního hradu je jen asi dva metry úzký průchod. Tato ulička ústí v místě, kde se zeď mírně lomí k jihu. V tomto místě začíná ve zdivu probíhat pás robustních kapes, vzdálených od sebe přibližně 70 – 80 cm. Nepochybně se jedná o kapsy po podlaze. Rovnoběžně s touto zdí probíhá severněji protější stěna stejné konsistence avšak nedosahuje takové výšky, aby v ní byly zachovány protější kapsy. Po několika metrech směrem na východ spojuje obě stěny příčná zeď, velice špatně dochována. V obou rozích je zachován mírně rozvolněný líc, který se směrem ke středu zcela ztrácí v důsledku toho, že přes tuto zeď (vysokou jen několik desítek cm) vede pěšina. Ještě před touto příčkou jsou v jižní stěně situovány dva zmíněné zbytky oken, přičemž jedno z nich má dochovanou lícovanou špaletu. Pasy oken již nejsou dochovány. Za zmíněnou příčkou se otevírá pověrně prostorná plocha. Jižní stěna zde pokračuje již bez líce, až téměř mizí úplně. Vlivem klesajícího terénu je tato zeď výraznější až po svém zalomení k severu. Průběh předpokládané severní stěny není znám.

5.6 Přihrazené plochy

Podél celé severní straně hradní skály se táhnou dvě rozsáhlé přihrazené plochy. Obdélná plocha, přimykající se ke skalnímu hřebeni dolního hradu je vymezena mohutným vnitřním valem, před nímž je situován neméně mohutný příkop. Před ním je ještě vyhozen drobný val. Toto zemní opevnění je na dvou místech přerušeno. Jedno přerušení je

v jeho severozápadním ukončení. Jedná se zřejmě o novověký průraz pro vedení cesty, která plochou prochází. Druhé přerušení objevené povrchovým průzkumem je v severní části průběhu opevnění. Zde je dokonce dno příkopu částečně vyvýšeno a tvoří tak jakýsi zemní most. Toto přerušení by vzhledem k tomu, že před ním ani za ním není viditelná žádná používaná cesta mohlo být staršího původu. Ve dvou třetinách délky je v severovýchodní části patrné příčné předělení obdélníku, rozdělující ho tak na dvě nestejně velké části. V prostoru vymezené plochy registrujeme dva výrazné reliкty. Jedním z nich je protáhlý, obdélný konkávní útvar. Druhým je oválný, hluboký konkávní útvar, situovaný při patě hradní skály.

Na tuto plochu navazuje druhá obdobná plocha, která má však na rozdíl od předchozí plochy svou delší osu nerovnoběžnou s osou hradního hřebene. Svou severovýchodní částí nasedá na dolní opevnění, opačným koncem se přimyká ke skalnímu bradlu, které pokračuje západním směrem od ukončení horního hradu. Tato plocha je opevněna stejným způsobem, jako předchozí, je opevnění provedeno méně důkladně. Je rovněž příčně předěleno, jen zrcadlově obráceně. V jeho prostoru neregistrujeme žádné výrazné terénní útvary. I opevnění této plochy je přerušeno a to třikrát. Dvě z nich jsou v severní části opevnění. Jedno je v západním ukončení opevnění, těsně vedle skály, ke které se opevnění přimyká. Západnější ze dvou přerušení v severní části opevnění je novověkým průrazem pro cestu. Poslední přerušení, situované proti branské věži by mohlo být středověkého původu.

5.7 Povrchový průzkum okolí hradu

Okolo hradního areálu byl proveden povrchový průzkum zaměřený na vyhledávání antropogenních tvarů reliéfu. K hlavním cílům tohoto průzkumu patřil pokus o vyhledání obléhacích prací.

Průzkumem byly zjištěny některé nové informace. Několik metrů jihozápadně od západního ukončení zemního opevnění horní přihrazené plochy byl objeven malý kruhový rybníček, snad haltýř.

Podél severní části průběhu zemního opevnění horní přihrazené plochy se táhne svazek úvozů, přičemž dva z nich mají tendenci se v západním směru přibližovat k valu opevnění. Hlubší z nich pozvolna mizí v místě patrně středověkého přerušení opevnění. Druhý, velice mělký úvoz pod tento val zabíhá, respektive je valem přerušen. Při pokusu sledovat dále novodobou cestou přerušené úvozy se podařilo nalézt další dva rybníčky, těsně u sebe. Jsou situovány v lesíku několik desítek metrů severně od severního opevnění dolní přihrazené plochy.

Dále byl proveden průzkum nedalekého barokního dvora Henigarov, s cílem nalézt v jeho místy odkrytém lomovém zdivu použité kamenické články ze Skály. Bohužel bezvýsledně.

Hledání obléhacích prací proběhlo na třech místech. Prvním z nich bylo zhruba okolí dvou nalezených rybníčků, neboť toto místo mi bylo doporučeno Milanem Novobilským, který tu prý někdy viděl nějaké zvláštní terénní útvary. Bohužel nic takového nalezeno nebylo, snad kvůli místy těžko prostupné vegetaci. Druhým místem bylo okolí polí kolem vsi Vitouň, situované jihovýchodně od hradu. Toto místo bylo zvoleno kvůli níže uvedeným nálezům militárií v této oblasti. Bohužel opět bezvýsledně. Třetím místem byla oblast stoupajícího terénu jihozápadně od hradu, kde jsem předpokládal postavení praku, vzhledem k poloze nalezené prakové koule v jižním příkopu horního hradu. Tímto směrem byla zaregistrována celá řada terénních nerovností, ve kterých jsem však nenalezl žádný systém. Kromě toho nejsem schopen jednoznačně odlišit antropogenní tvary reliéfu od přírodních, jako jsou např. vývraty stromu. Procházel jsem tuto oblast do úrovně maximálního dostřelu obléhacích zbraní. Tato vzdálenost činila přibližně půl kilometru. Hledání obléhacích prací tedy nebylo úspěšné.

6 DĚJINY BĀDÁNÍ A ARCHEOLOGICKÁ EVIDENCE

6.1 Dějiny bādání

Na konci 18. století údajně uvěřil tehdejší majitel Příchovic Václav Henigar jedné z pověstí, vážících se k hradu a ve snaze nalézt poklad prý prováděl v hradním areálu výkopy neznámého rozsahu (Heber 2002, 374).

Prvním, kdo se o zapomenutém hradu písemně zmiňuje je František Palacký v Dějinách národu českého. Ten ztotožňuje Skálu u Přeštic s hradem Skála, na kterém se v letech 1178-1179 bránil kníže Soběslav II. proti vévodovi Bedřichovi Českému (Palacký 1939, 282-283). Tato úvaha pravděpodobně není správná, nicméně jde o první zmínku o Skále po zapomenutí jejího jména.

Prvním opravdovým badatelem, který se Skále věnoval byl průkopník české kastellologie Franz Alexander Heber. Ten navštívil Skálu patrně někdy před rokem 1845. K tomuto roku je totiž datován jím pořizený půdorys a rytina zachycující dolní hrad, vzniklá podle jeho kresby (Heber 2002, 375; 379). Heber přejal Palackého myšlenku o původu hradu již ve 12. století. Zároveň však v pramenech sledoval další osudy hradu a jako první tak, byť s chybami, sepsal jeho historii. Heber byl především romantickým badatelem (Heber 2002, 17), takže některé jím formulované myšlenky nelze brát jako zcela plnohodnotné. Jeho velkým přínosem je však výborná dokumentace hradních objektů. Nejen, že prováděl přesné a systematické popisy hradních areálů, ale pořizoval i jejich kresby a půdorysy. A především v tom také spočívá jeho důležitost v bādání na hradě Skála. O jím pořizeném půdorysu a obrazu dolního hradu podrobněji v příslušných kapitolách.

Dalším badatelem byl Emanuel Václav Řičák, působící v Přešticích od roku 1877 jako děkan (<http://www.prestice-mesto.cz/kultura/vyznamni->

[rodaci-mesta](#), citováno 10. 3. 2012). Řičák, místní badatel se věnoval Skále především ve svém článku Hrad Skála, otištěném v Památkách archeologických roku 1861 (Řičák 1861, 124 – 130). Zde stručně shrnuje historii a především popisuje dispozici a stav zachování hradu.

Dalším, kdo se Skálou zabýval byl na konci 19. století Josef Ladislav Píč. Ten v tu dobu pobýval v Lužanech, odkud vyjížděl zkoumat okolní mohyly. Když zjistil, že denně jezdí kolem Skály, rozhodl se pro výzkum této lokality. Se svolením majitele pozemku hraběte Schönborna a za dohledu rady J. Millera z Vídně tedy započal výzkum. Odkryvy probíhaly zcela živelně a ničím nekontrolované jak v prostoru přihrazených opevněných ploch pod patou hradní Skály, tak i v samotném jádře horního hradu. Především o této činnosti pojednává jeho článek z Památek archeologických z roku 1893. Součástí tohoto článku je rovněž Píčův popis hradního areálu (Píč 1893, 307 – 309).

Roku 1895 byl na Národopisnou výstavu československou do Prahy poslán model hradu Skály, zhotovený neznámým tvůrcem. Od té doby je model neznámý (Novobilský – Rožmberský 2005, 45). Pokoušel jsem se model dohledat přes Dr. Kateřinu Bečkovou z klubu Za starou Prahu, ale bohužel bezvýsledně.

Prvním, kdo skutečně kvalitním způsobem sepsal hradní historii byl August Sedláček. Ten v 9. svazku svého monumentálního díla Hrady, zámky a tvrze království českého podal vyčerpávající popis politických dějin hradu. Kromě toho provedl vlastní popis lokality. Součástí této práce je i nový půdorysný plán lokality, jedna fotografie a dvě kresby s motivy hradu (Sedláček 1996, 170 – 175).

Skálu neopomněl ve svém díle Politický okres Přeštický zmínit Adolf Šlégl. Jeho přínos pro poznání hradu je však minimální, krátce shrnuje historii a při popisu lokality vychází především z Píčova článku z roku 1893 (Šlégl 1926, 93 – 95).

Dalším zajímavým dokumentem, dokazujícím zájem o hradní lokalitu, představuje návrh na konzervaci hradu na rok 1955 a 1956, vypracovaný Dr. Karlem Hlávkou. Hlávka zde upozorňuje na neuskutečněný plán na záchranu hradu z období německé okupace, který chtěl provést Klub československých turistů. Na tento plán chtěl Hlávka navázat. Zdůrazňuje, že oprava hradu je vysoce akutní, neboť chátrá ze dne na den. Částka, kterou odhadl jako minimální pro základní konzervátorské práce činila 15 000 Kčs. S lesní správou v Nýrsku, pod kterou les kolem zříceniny patřil, vyjednal vykácení stromů v okolí hradu. Toto dřevo mělo být poté použito při záchranných pracích. V plánu bylo vyspárování zdiva, vyzdvihnout zřícená zdiva, zejména paláců, dále je potřeba konzervovat vrchní části zdí dolního hradu a očistit zdivo od porostů. Materiál pro zednické práce měl být získán vybráním sutin z příkopů, přičemž Hlávka počítal s archeologickými výzkumy. Pro ušetření peněz se měla velká část prací řešit formou brigády. Hlávka také uvádí, že sám pořídil půdorys lokality, ve kterém dokonce vyznačil místa očíslovaná v pořadí akutnosti záchranných prací (Hlávka 1955). Bohužel tento plánek je nezvěstný. Snaha Dr. Hlávky zůstala bez odezvy.

Dalším význačným badatelem, který přispěl k poznání hradu byla Dobroslava Menclová. Ta ve druhém svazku svých Českých hradů krátce shrnula historii a publikovala nový půdorys hradu. Mimo to jej jako první dala do spojitosti s rožmberskými stavbami jako Helfenburk či Maidštejn a tím tak zařadila horní hrad do jakéhosi dispozičního typu (Menclová 1972, 98 – 99).

Na práci Dobroslavy Menclové navázal Tomáš Durdík, který především obě jádra hradu typologicky zařadil. Rovněž zařadil Skálu mezi hrady označované jako Ganerbenburg. Také doplnil půdorys Dobroslavy Menclové o nové skutečnosti (Durdík 2000, 499 – 500).

Posledními autory, kteří se hradem zabývali jsou Milan Novobilský a Petr Rožmberský. V letech 2003 – 2004 zaměřili tito autoři společně

s geodetem Petrem Nožičkou celý areál hradu pomocí teodolitu, z čehož vzešel zatím nejpřesnější půdorys lokality (Novobilský – Nožička 2004, 60). Zároveň velice podrobně zpracovali historii hradu. Rovněž podrobně popsali soudobý stav reliktnů a pokusili se nastínit jejich interpretaci. V neposlední řadě zastávají názor, že freska ve švihovské hradní kapli obsahuje podobu Skály na počátku 16. století. Na základě tohoto faktu a výsledků zaměřování provedli pokus o hmotovou rekonstrukci hradu (Novobilský – Rožmberský 2005, 5 – 45).

6.2 Archeologická evidence

V 19. století byly nalezeny v rumu pod horním hradem čtyři žulové, hladce opracované koule o průměru cca 60 cm, pocházející pravděpodobně z bombardy (Novobilský – Rožmberský 2005, 20). Dnes se nacházejí před Domem historie Přešticka v Přešticích .

V Památkách archeologických z let 1878 – 1881 byla publikována zmínka o nálezů tří bronzových pěstů, které byly tvaru dláta a měly široké obloukovité ostří. Pěstů byly prý nalezeny pod starým dubem u rozvalin Skály (Smolík 1881, 180).

Mezi první známé archeologické nálezů z hradu patří artefakty z výzkumu J. L. Píče v roce 1893. Na valu, obkružujícím horní hrad byly nalezeny fragmenty nádob, které Píč označil jako typ hradištní – Libický. Jak sám Píč píše, dělali dva dělníci celé dopoledne dlouhé průkopy „na zdařbůh“ v prostoru „prvého hradiště“. Výsledkem byl nález velkého popeliště, několik metrů v průměru, obsahujícího množství fragmentů nádob, dle Píče datovaných do 11. – 12. století, společně se zvířecími kostmi. V prostoru jádra horního hradu byla otevřena sonda 1 metr široká a 3 metry dlouhá, procházející středem paláce. Zde se našla nejprve vápenitá a kamenitá vrstva o mocnosti přibližně jednoho metru. Pod ní se pak přímo na skále našlo dle Píče pravěké popeliště, o mocnosti 5 – 10 cm. Tato vrstva obsahovala fragmenty téhož „typu pozdního“, patrně

toho, který před tím označoval Píč za Libický. Dále pak jeden střep typu lužického, kousek železného plechu a ostruha s rovným vybroušeným bodcem a dvěma krátkými obloučky, třetí rameno bylo údajně ulomeno. Nakonec zde byly nalezeny kusy mazanice, pocházející údajně z omazávky větších trámů. Tento nález dává Píč do spojitosti s pravěkým osídlením skály (Píč 1893, 307 – 309).

Roku 1936 byl nalezen Vojtěchem Černým při vyprošťování pasti na tchoře železný klíč, s okrouhlým páskovým očkem, které bylo od dřívku odděleno okrouhlým vývalkem a s prolamovanou bradou čtvercového obrysu. Délka klíče činí 25,9 cm, brada je o rozměrech 7 x 6,8 cm, očko má maximální průměr 7,4 cm. Váha je 475 g (Beneš 1975, 171).

V roce 1965 byly žákem Václavem Janečkem při okopávání řepy na poli „U Výtuně“ nalezeny dvě šipky a jeden hřeb. První šipka je s tulejí, hrot je čtvercového průřezu, špička korodovaná, v týlu jsou stopy po otvoru. Délka šipky je 7,1 cm, průměr tulejky je 1,2 x 1,1 cm, hrot je o rozměrech 1,3 x 1,25 cm. Druhá šipka je opět s tulejí, hrot je kosodélníkového průřezu, u zadního okraje hrotu je šikmý otvor z tulejky. Délka šipky je 7,1 cm, průměr tuleje je 1,2 cm a rozměry hrotu činí 1,7 x 1,4 cm. Železný hřeb je s hraněným trnem a dvojramennou hlavicí. Délka je 9 cm a šířka hlavice 3,1 cm (Beneš 1975, 171).

Roku 1966 byla žákem V. Kuželíkem nalezena ve skalní rozsedlině na hradě Skála kovaná železná šipka s tulejkou. Její hrot je kosodélníkového průřezu. Její špička je poškozena nárazem. Délka šipky je 7,7 cm, průměr tulejky 1,5 x 1,2 cm a rozměry hrotu jsou 1,7 x 1,3 cm (Beneš 1975, 170).

V roce 1967 našel žák V. Přibáň ve skalní rozsedlině na Skále železnou šipku s tulejí, s hrotem čtvercového průřezu. Špička šipky zachována, v tulejce je otvor. Délka šipky činí 7,1 cm, průměr tuleje 1,2 x 1,1 cm a hrot je 1,2 x 1,2 cm (Beneš 1975, 170).

Nedávno (nálezové okolnosti se mi bohužel nepodařilo zjistit) byla na Skále nalezena mramorová, hladce opracovaná koule o průměru asi 5cm. Mohlo by se snad jednat o střelivo do houfnice či tarasnice (Klučina 2004, 457; 458)

V letech 1989 – 1990 našel J. Novák na koruně vnějšího jižního valu u horního hradu nárazem zdeformovaný olověný projektil ráže 52 – 60 mm, o váze 1510 gr. Na pokračujícím skalním hřebeni směrem k jihozápadu od horního hradu dále našel za pomoci detektoru kovů šest celých šipek do kuše, jednu tulej a kování (Novák 1990, 3). Nálezy jsou dnes uloženy v depozitáři středověkého oddělení archeologie Západočeského muzea⁷.

V dubnu 2000 bylo B. Kopřivou do Vlastivědného muzea Dr. Hostaše v Klatovech⁸ odevzdáno pět šipek, dvě s řapem, tři s tulejí. Lokace nálezů je na valu jihozápadně od jižního jádra.

V průběhu zaměřování hradu v letech 2003 – 2004 byl ve výkopu v jádře horního hradu nalezen M. Novobilským fragment okraje laločnatého poháru (Novobilský – Rožmberský 2005, 33). Střep se mu však bohužel na mé požádání nepodařilo dohledat.

V Národopisném oddělení Západočeského muzea je uložen gotický klíč ze Skály (Obr. 61, č. 1). Jeho nálezové okolnosti jsou však neznámé.

Povrchovými sběry, které provedl autor v prostorách přihrazených ploch, bylo získáno jen několik málo netypických šedých tvrdě redukčně pálených zlomků keramiky. Výjimku tvoří nalezená část okruží (Obr. 69, č. 9). Byly však v těchto plochách prokázány poměrně vysoké koncentrace cihel, mnohdy nesoucích stopy po opálení. Mezi další nálezy patří

⁷ Za jejich zpřístupnění děkuji Mgr. Jiřímu Ornovi.

⁸ Za jejich zpřístupnění děkuji Mgr. Jindře Hůrkové.

fragment pravěkého drtidla nalezeného v prostoru přihrazené plochy u dolního hradu.

Během zaměřování lokality byl autorem objeven v rumu v jižním příkopu horního hradu fragment pískovcového ostění (obr. 53, 55, 56) z portálu. V témže příkopu byla nalezen velký žulový kámen, který by mohl být střelivem do praku. Povrchovým sběrem byly dále nalezeny dva fragmenty dlaždic, jejichž tloušťka činí přibližně 3,5 cm. Jejich rozměry po obvodu nelze pro jejich fragmentárnost určit. Jedna z nich nese stopy opotřebení ve formě výrazného ohlazení jedné její plochy. Obě dlaždice byly nalezeny v prostoru hranaté bašty horního hradu pod skálou, na níž se nachází budova stojící nad branskou věží.

Na začátku září roku 2011 byl autorem objeven rozsáhlý černý výkop v severním svahu při patě skály horního hradu. Výkop se nacházel v úrovni ukončení menšího z paláců horního hradu pod dochovaným fragmentem obvodové hradby, která se zde přimyká ke skalnímu bradla. Jednalo se o odkopání části svahu v délce přibližně čtyř metrů. Výška takto vzniklého téměř kolmého profilu je přibližně dva metry. V dolní části výkopu se ještě nacházel vkop zahlubující se do profilu. Osbíráním okolí vkopu bylo získáno velké množství keramických fragmentů. Část z nich příslušela Nynické kultuře (Obr. 60). Druhou skupinu střepů tvořily fragmenty středověkých nádob datovatelných do třináctého století (Obr. 71).

Toto zjištění bylo autorem nahlášeno Západočeskému muzeu a na základě toho bylo přistoupeno k rozšíření vkopu na sondu. Tento záchranný výzkum probíhal pod vedením Mgr. Antonína Zelenky. V rámci toho došlo k dokumentaci celkové situace, zejména profilů (Obr. 73, 74). Došlo k prohloubení vkopu a ovzorkování profilů. Bylo rozlišeno celkem sedm vrstev.

První vrstva byla nejmocnější. Jednalo se o světle hnědou sypkou hlínu s příměsí kamenů. Druhá vrstva byla podobného charakteru, ale její

zabarvení bylo o něco tmavší. Třetí vrstvu tvořil jakýsi klín procházející horizontálně druhou a první vrstvou. Jednalo se o černou spáleništní vrstvu. Čtvrtá vrstva byla tmavě hnědá a poměrně hutná. Pátá vrstva byla tvořena tuhou jílovitou hlínou světle šedé barvy. Šestá vrstva je hnědočerná, velmi jemná a sypká. Sedmá vrstva je svou konzistencí podobná vrstvě čtvrté, je však o něco méně hutná.

Ovzorkované vrstvy bylo možno na základě archeologických nálezů datovat. Všechny vrstvy kromě šesté lze zadatovat do třináctého století, přičemž v druhé vrstvě se vyskytuje jeden zlomek okruží, které by snad bylo možno zadatovat i do století čtrnáctého. První, čtvrtá a sedmá vrstva obsahují jako intruzi pravěké střepey. U čtvrté a sedmé vrstvy se však jedná jen o netypické, blíže nedatovatelné pravěké střepey. V první vrstvě se jako intruze nachází Nynická a Chamská kultura. Šestá vrstva obsahuje výhradně pravěké nálezy. Byly v ní rozlišeny tři kultury.

První z nich je Chamská kultura. Tu reprezentují zejména střepey upravované slámováním. Dále bylo nalezeno několik chamských den. Z chamské kultury pochází i robustní přeslen (Obr. 57 č.1) a brousek na ratiště šípů (Obr. 57 č. 2). V sedmé vrstvě byl nalezen chamský střepe s výzdobou otiskem šňůry (Obr. 70, č. 12)

Druhou rozeznanou kulturou je mohylová kultura střední doby bronzové. K té přísluší dva střepey s jemnými vpichy ze sběru kolem vkopu (Obr. 60 č. 14 a 13), dále střepe s plastickou páskou (Obr. 58, č. 11) a střepe s výzdobou prstováním (Obr. 58, č. 13)

Zbývající typické pravěké nálezy patří do Nynické kultury. Z nich asi nejlépe dochovanými jsou miska (Obr. 58, č. 1) a amfora (Obr. 58, č. 12).

V šesté vrstvě bylo dále nalezeno i pravěké drtidlo.

Většina nalezených okrajů středověkých střepů patří mezi vzhůru vytažené okraje. U této keramiky je poměrně časté bílé, výjimečně i červené malování.

Mezi zajímavé středověké nálezy patří několik okrajů laločnatých pohárů (Obr. 67, č. 1; Obr. 68, č. 1; Obr. 71, č. 7). K luxusním předmětům jistě patří i zlomek skleněné podstavy z číše či poháru (Obr. 68, č. 17). Dalším zajímavým předmětem je část opracované kosti se zbytkem průvrtu (Obr. 70, č. 11). Mohlo by se snad jednat o obložení střenky nože. Byly nalezeny i dva zlomky bílé, tvrdě pálené keramiky zvané Pfeifentonware (Obr. 70, č. 7; Obr. 67, č. 5). Nejlépe dochované nádoby jsou hrnek se značkou na dně (Obr. 62, č. 1) a část bíle malovaného hrnce (Obr. 62, č. 2). V sondě byly nalezeny i kovové předměty, mezi nimiž vyniká polovina podkovy (Obr. 67, č. 17). Podkova je s ozuby, bez žlábků a bez náznaku hmatce. Je tedy možno ji také datovat do 13. století.

Analogická středověká keramika byla nalezena v nedalekém Vícově (Pícka – Tetour 2005, 179 – 210). Podobná keramika pochází rovněž z hradu Angerbach (srovnej Durdík 2004).

Autorem byly ještě nalezeny některé jednotlivé střepy povrchovým sběrem. V eskarpě vnějšího jižního valu pod horním hradem byl nalezen vzhůru vytažený okraj (Obr. 69, č. 13). Jiné zlomky tvrdě redukčně pálené šedé keramiky byly nalezeny v prostoru dolního hradu.

Z okolí menších detektorových jamek, kterých na lokalitě neustále přibývá, pocházejí kovové předměty na Obr. 61.

Veškerý dostupný archeologický materiál z hradu byl autorem zpracován a zdokumentován.

7 IKONOGRAFICKÉ PRAMENY

7.1 Mapy

Na prvním vojenském mapování je Skála označena jako Ruinirtes Schloss. Hrad je naznačen pouze schematicky, tvoří jej protáhlý ovál, znázorňující nejspíše liniové zemní opevnění a uvnitř něho jsou zachyceny dva nepravidelné obdélníky, vzájemně spojené, ale neležící v jedné ose. Snad se jedná o vyjádření dvou hradních jader.

Druhé vojenské mapování označuje Skálu jako Liebstein. Je zde zachyceno protáhlé skalisko, na jehož severovýchodním konci je červenou barvou zachyceno jakési zdivo. Od západu se ke skalnímu hřebeni přikládají dva nepravidelné, uzavřené a na sebe napasované útvary. Jde pravděpodobně o velmi nepřesné zachycení obou přihrazených opevněných ploch.

Na třetím vojenském mapování nese Skála opět jméno Liebstein. Je zde zachyceno hradní skalisko, na jehož jihozápadním konci, v ploše jádra horního hradu je červenou barvou obrysem nakreslen křížek, uvnitř něhož je obrys červeného kolečka. Zdivo značeno nikde není. Od západu je k jihozápadní části skaliska přisazen pravidelný obdélník, který se v ose táhne podél skaliska směrem k jihozápadu a přibližně o polovinu své délky skalisko přesahuje. Uzavírá se ke skále, ležící ve stejné ose, jako hlavní hradní skála, jen o kus jižněji. Přihrazený obdélník je na západní straně částečně přerušen. Nepochybně je zde zachycena jedna (jihozápadní) ze dvou přihrazených opevněných ploch. Dobře tomu odpovídá i zmíněný přesah za hradní skálu. Přerušování opevnění na západní straně by pak mohlo znázorňovat přerušování zemního opevnění proražením přístupové cesty. Proporčně však toto přerušování neodpovídá.

Na Millerově mapování je Skála zachycena pouze schematickou značkou zříceniny, o podobě hradu nic nevypovídající.

7.2 Historické půdorysy

Prvním půdorysem hradu je půdorys Heberův (Heber 2002, 379). Zde jsou zachycena pouze hradní jádra s vnějším opevněním. Rozsáhlé přihrazené plochy nejsou registrovány. Vidíme zde ještě některé dnes už neexistující konstrukce. Například část průběhu jihozápadní stěny branské věže, dále dnes již zcela zaniklou příčnou zeď, protínající prostor dvorku pod jádrem horního hradu. V této zdi je vyznačen průchod. Dále je patrna nádvorní stěna hranolové bašty, situované nad jižním průběhem příkopu, obíhajícího horní hrad. Zásadní je však Heberem zachycené rozdělení jádra horního hradu. Jádro sestává ze šesti oddělených částí (na Heberově plánu je pokrývají čísla od 9 do 13). Kolem horního hradu obíhá zemní opevnění, sestávající na jihu z dvojitého příkopu a valu mezi nimi, na západě a severu pak jen jedním mohutným příkopem. Heberův plán zcela ignoruje konkávní útvar, vybíhající na jihu z linie zemního opevnění horního hradu. Na půdorysu je vyznačen jazykovitý útvar, vybíhající proti branské věži ze severozápadní části kontreskarpy. U dolního hradu je zachycena jen jedna dnes již neexistující konstrukce, a to část průběhu čelní stěny jihozápadního paláce.

Dalším známým půdorysem je půdorys publikovaný Augustem Sedláčkem (Sedláček 1996, 171). Ten zdá se vycházet z Heberova plánu. Obohatil jej však o zemní opevnění jižně od horního hradu. Rovněž zachytil, byť nepřesně přihrazenou plochu u dolního hradu.

7.3 Obrazy a fotografie

Prvním možným vyobrazením hradu je freska ve švihovské hradní kapli z doby okolo roku 1520 (Novobilský – Rožmberský 2005, 37). Zde se na severní stěně nad oltářem nachází malba o rozměrech cca 3 x 3 metry. Na pozadí výjevu zabíjení draka sv. Jiřím jsou zachyceny tři objekty. V levé části hrad Švihov, uprostřed v dálce blíže neidentifikovatelná stavba, někdy považovaná za hrad či tvrz

v Horažďovicích (Novobilský – Rožmberský 2005, 34) a vpravo nahoře na rozsochaté, strmé skále hrad (Obr. 6), jehož identifikování s konkrétním objektem je velice problematické.

V jeho nejnižší části stojí izolovaná hranolová věž. V pravé části jejího čela se při zemi nachází jednoduchým obloukem sklenutý portál, bez známek ostění a dveří. V levé části čela se pravděpodobně ve třetím podlaží nachází střílnovité okénko. Nad ním, o patro výš, je snad zachycen zbytek obdélného okna. Na čelní stěně věže nejsou patrný žádné detaily, které by umožnily potvrdit existenci padacího mostu, tím méně jeho případný typ. Na boční stěně věže, která je přivrácena k pozorovateli, rozeznáváme v prvním podlaží vpravo snad střílnovité okénko. Pravděpodobně ve druhém podlaží se nacházejí další dvě střílny. O patro výš, mírně vlevo od středu je vysunut zastřešený prevét ve formě arkýře. Nad střechem prevétu pak probíhá vodorovná linie, snad spára či nějaké odsazení vyšší části věže, z níž už je však patrný jen střep zdiva v pravé části boční stěny. Věž již není zastřešena a celkově působí zpustlým dojmem. Jak již bylo výše naznačeno, nejeví žádné známky toho, že by byla zavázána do nějakého dalšího opevnění.

Z pohledu pozorovatele vlevo vykukuje zpoza věže objekt, působící dojmem vesnického domu. Je patrna sedlová střecha a dýmní okénko ve štítu. Pod ním se pravděpodobně nachází další okno. Podobný objekt je ještě patrný nad horizontální linií, probíhající v horní části věže. Zde zpoza věže vylézá pouze štít domu a část sedlové střechy. Vedle pravé krokve je patrný obdélný útvar, připomínající komín.

Nad hranolovou věží s vesnickými domy, ve střední části svahu kopce, se nachází další objekt. Tvoří jej hranolová věž, z pohledu pozorovatele vlevo, na ni se zprava napojující hrázděné palácové stavení, k němuž se opět zprava napojuje další palácový objekt, tentokrát zděný. Všechny tři budovy stojí v jedné výškové úrovni a působí dojmem jednoho srostlého objektu. V levé dolní části věže, při její patě, je patrna protáhlá,

svislá černá šmouha, která by snad mohla naznačovat portál. Na stěně více přivrácené k pozorovateli jsou zachycena tři střílnovitá okénka. Jedno, situované asi ve druhém podlaží uprostřed, by snad mohlo být klíčovou střílnou. O patro výš jsou pak zbylá dvě. Věž je opatřena roubeným podsebitím, které je zastřešeno sedlovou střechou. Zprava se k věži připojuje celohrázděný palác. V jeho střední výškové úrovni probíhá v celé jeho délce linie pěti drobných okének, pravidelně rozestoupených. Budova je kryta sedlovou střechou. Poslední budovou, tvořící tento srostlý komplex, je celozděný palác, napojující se na palác hrázděný. Je mírně odsazený, tj. jeho delší stěna mírně předstupuje před linii tvořenou hrázděným palácem a věží. V jeho štítové stěně, která je tak částečně odhalena, se nachází při jejím pravém rohu úzké štěrbinové okénko. Další dvě podobná okénka jsou patrna v podélné stěně paláce. Palác je kryt sedlovou střechou, jejíž hřeben je ve vyšší úrovni než hřeben střechy hrázděného paláce, takže je vidět i část jeho štítu.

Nejvýše situovanou část malby zaujímá skalní hřeben, na jehož hřbetu se nachází několik budov. Zcela vlevo se na průrvou ve skalním hřebeni oddělené skále nachází blíže neidentifikovatelná zděná budova hranatého půdorysu. Na jejích stěnách neregistrujeme žádné detaily. Střecha objektu je již polozřícená. Vpravo od ní se ve vyšší poloze nachází krajní budova na souvislém skalním masívu. Tato budova je poměrně robustním válcovým objektem, jehož výška však nedovoluje označení věž. V její horní části se nachází vodorovný pás, vymezený dole vodorovnou linií a nahoře začátkem krovu. Uvnitř pásu je patrna několik drobných bodů, snad okének či střílen. Budova je kryta kuželovitou střechou. Napravo od této stavby se nachází komplex budov, které jsou pravděpodobně navzájem provázány. Tvoří je zleva palác, věž a cosi připomínající snad další palác s věží či baštou v závěru. Levý palác nemá na stěně vyobrazeny žádné detaily, snad jen v levé části by mohlo být naznačeno úzké okno. Kryt je sedlovou střechou bez štítů. Zdá se, že vpravo mírně přesahuje za ním situovanou věž. Tato věž je rovněž

vyobrazena bez jakýchkoliv detailů. Z obrazu není zcela jasné, zda je okrouhlého či hranatého půdorysu. Je kryta jehlancovou nebo kuželovitou střechou. Na věž zprava navazuje blok zdiva, bez jakýchkoliv detailů, krytý je ve své střední části pravděpodobně kryt sedlovou střechou, která dále jakoby přechází v kuželovitou či jehlancovou střechu. Není zcela jasné, zda se jedná o jednu či dvě budovy, žádná oddělovací linie není patrna.

Podle některých autorů (Novobilský – Rožmberský 2005, 34) je na této fresce zachycen hrad Skála v závěru své existence. Této problematice se však budu věnovat ve zvláštní kapitole.

Dalším známým vyobrazením Skály je rytina podle kresby F. A. Hebera (Obr. 7). Toto vyobrazení pochází z doby okolo roku 1845 (Heber 2002, 375). Je na něm zachycen dolní hrad od severovýchodu, přibližně z prostoru dnešní přístupové cesty. V popředí je zachycena stěna paláce, tvořící zároveň obvodovou hradbu. V levé části je zachycena výpadní branka v obvodové hradbě. V pozadí je na vyvýšeném skalním bloku zobrazen zbytek hranaté věže. Výška věže je zde zhruba dvojnásobná, než v dnešní době.

Na další kresbě (Obr. 64) vidíme pěšinku, procházející kolem parkánové zdi, která je v pravé části obrázku. Kresba pochází z publikace Hradů, zámků a tvrze království českého od A. Sedláčka.

Druhá kresba ze Sedláčkových hradů (Obr. 65) zachycuje část hradu, kterou nedokážu identifikovat.

Na fotografii publikované opět A. Sedláčkem (Obr. 66) vidíme horní hrad od severozápadu. V pravé části vidíme střep zdiva budovy situované nad branskou věží. Vlevo od ní jsou zachyceny trosky branské věže. V pozadí je vidět skalní masív, nesoucí jádro horního hradu.

Dalším pramenem je fotografie někdy z konce 19. století uložená v Domu historie Přešticka⁹ (Obr. 8). Zachycuje horní hrad v pohledu od severozápadu. V popředí uprostřed vidíme trosky branské věže. Na jejím nejvyšším fragmentu je patrný úskok stěny interiéru, na kterém byla položena podlaha. Vpravo je zachycena budova, stojící nad branskou věží. V pozadí je skalní bradlo nesoucí dvou palácové jádro.

Na další fotografii (Obr. 9) pocházející pravděpodobně z konce 19. či počátku 20. století je zachycena Skála od jihozápadu. Fotografie je pořízena ze skalního hřebene táhnoucího se ve stejné linii jako hradní skála směrem na jihozápad. V pozadí vidíme trosky budovy nad branou. Vysoký střep zdiva vpravo již dnes neexistuje. Levý střep zdi je dnes zachován v přibližně stejné podobě.

Fotografie z počátku 20. století (Obr. 10) zobrazuje od západu fragmenty budovy, stojící nad branskou věží. Střep zdiva zcela napravo již dnes neexistuje. Pod pozorovateli bližším střepem si můžeme všimnout zbytku omítky.

Na snímku pravděpodobně z 1. poloviny 20. století (Obr. 11) vidíme horní hrad od severu. V levé části snímku je zachyceno torzo baštovitěho útvaru, vybíhajícího směrem k dolnímu hradu. Napravo je vidět zbytek severovýchodního paláce dvoupalcového jádra horního hradu.

Fotografie pravděpodobně z přelomu 19. a 20. století (Obr. 12) zachycuje stejně jako obr. 8 zbytky budovy, stojící nad branskou věží od západu.

Další fotografie, pocházející z přelomu 19. a 20. století (Obr. 13), zachycuje horní hrad od západu. V pozadí se zleva přibližně do středu táhne skalní hřeben, nesoucí dvoupalcové jádro. V levé části tohoto

⁹ Za zpřístupnění materiálů k hradu Skála děkuji Radce Süssové.

hřebene vidíme ukončení menšího ze dvou paláců. Jeho zdivo je zde vyšší, než v dnešní době. Přibližně uprostřed snímku je v pravé části skalního hřebene zachycen střep zdiva většího z paláců. Tento střep již dnes neexistuje. Uprostřed snímku v popředí vidíme zbytky branské věže, jejíž trosky vykukují z hustě vysázených smrčky. V pravé části fotografie se nacházejí trosky budovy, stojící nad branskou věží. Vidíme zde především dva vysoké střepy zdiva, přičemž zadní z nich již dnes neexistuje.

Na fotografii z doby kolem roku 1900 (Obr. 15) je zachycen horní hrad od jihu. V popředí je patrné zemní opevnění, zejména val obepínající podkovovitě celé jádro horního hradu. Vlevo se ještě do značné výšky tyčí zbytky budovy stojící nad branskou věží. Můžeme zde ještě pozorovat dnes již neexistující okno, směřující do dvorku pod horním hradem. Ve střední části fotografie je skalní masív, nesoucí paláce horního hradu. Avšak pro špatnou kvalitu snímku nelze identifikovat žádné detaily. Vpravo vyčnívá zbytek baštovitěho útvaru, směřujícího proti dolnímu hradu. Tato fotografie pochází z knihy Politický okres Přeštický od Adolfa Šléglů.

Na pohlednici odeslané roku 1900 (Obr. 14) je v levém dolním rohu zachycena Skála. Jedná se však jen o kolorovanou verzi výše popsané fotografie (obr. 13)

Dalším pramenem jsou tři kresby (Obr. 16), zachycující různé části hradu. Tyto kresby pochází z doby okolo roku 1900. Na horním obrázku vidíme zleva část skály, na níž stojí dvoupalcové jádro horního hradu, vpravo vedle je v pozadí zachycena část skály, ze které vedl můstek do parkánu horního hradu. Ve středu kresby jsou v popředí zachyceny trosky branské věže. Pravou část obrázku zaujímá zbytek budovy, stojící nad branskou věží. Při zemi zde registrujeme vchod do interiéru, který je dnes vlivem nánosů poněkud nižší. Nad ním vidíme dnes již neexistující okno. Celý blok zdiva od okna nahoru a vlevo již dnes neexistuje. Na obrázku

vpravo dole je zachycena část cestičky, vedoucí v jižním svahu kopce pod dvoupalcovým jádrem horního hradu. Obrázek v kruhu představuje problém. Je na něm zachycena část zdiva, vpravo ukončená nárožím. V pravé části zdi registrujeme otvor, patrně portál, s vylámanými líci špalet. Koruna zdiva se zdá být narušena. Na koruně či za ní se nachází zábradlí. K portálu vede od pozorovatele jakási pěšinka, která se u vchodu stáčí doleva. Pěšina zároveň tvoří horní hranu konkávního útvaru, situovaného vlevo od ní. Problém nastává při pokusu přiřadit tento motiv ke konkrétní části hradu. Jeví se dvě možnosti. První z nich je, že je na obrázku zachycen vstup do dvoupalcového jádra horního hradu z exteriéru. Tomu však neodpovídá terén zobrazený před vchodem, ve skutečnosti je zde poměrně prudký svah a parkánová hradba, která není na obrázku zachycena. Dalším problémem je, že dnes jsou obě špalety vchodu zachovány lícované. Rovněž dvě kapsy situované nad pasem portálu nejsou na kresbě zachyceny. O tom, zda bylo za korunou této zdi zábradlí nic nevíme, ale vzhledem k velké oblibě zříceniny poutníky v 19. století (viz. kapitola Historie hradu) je to možné. Druhou možností je pohled na severozápadní ukončení jádra dolního hradu z exteriéru. Zde se dnes při zemi nachází zbytek jedné špalety pravděpodobně z nějaké výpadní branky. Je možné, že v době vzniku kresby ještě branka existovala a je na kresbě zachycena. I terénní situace před brankou by spíše odpovídala této interpretaci, neboť před touto zdí se nachází mírně klesající skalní hřeben, který je různě členitý, což může být případ onoho konkávního útvaru vedle pěšiny. Rovněž umístění zábradlí nad touto zdí si lze vzhledem k terénní situaci představit v tomto případě lépe. Ilustrace pochází z knihy Politický okres Přeštický od Adolfa Šléglá.

Na další fotografii z roku 1935¹⁰ (Obr. 17) je zachycena část torza budovy stojící nad branskou věží od severovýchodu. Vidíme zde

¹⁰ Za poskytnutí této fotografie děkuji panu Martinovi Lautnerovi.

především dnes již neexistující okno, ze kterého se do dnešních časů zachovala pouze z pohledu pozorovatele pravá špaleta.

Na pohlednici pravděpodobně z období 1. republiky (Obr. 18) vidíme pohled na budovu, stojící nad branskou věží od jihovýchodu. V levé části je zachycena část interiéru této budovy. V exteriérové části budovy vidíme při zemi vstupní otvor a nad ním zbytek dnes již neexistujícího okna.

Na pohlednici někdy z první poloviny 20. století (Obr. 19) vidíme horní a část dolního hradu od jihu. Z horního hradu, situovaného v levé části pohlednice vidíme především vlevo výrazné dva střepy zdiva budovy, stojící nad branskou věží. Dnes už existuje jen jeden z nich. Zhruba uprostřed skalního hřbetu horního hradu je patrný další, dnes již neexistující střep zdi. V pravé části, v místě, kde skála klesá trčí třetí střep zdi, tentokrát se jedná o baštovitý útvar, vybíhající proti dolnímu hradu.

8 OTÁZKA ŠVIHOVSKÉ FRESKY A HRADU SKÁLA

8.1 Porovnání vyobrazeného hradu s reálnou situací na Skále

První, co upoutá naši pozornost je fakt, že dispozičně se hrad na fresce zcela liší od reálné podoby hradu Skála. Milan Novobilský tento fakt vysvětluje tak, že autor fresky umístil a natočil jednotlivé stavby hradu tak, aby se všechny na vymezený prostor vešly a aby byly všechny vidět. Velmi dlouhý hrad prý značně zkomplikoval rozvrženou kompozici (Novobilský – Rožmberský 2005, 34). Podle této teorie pak přiřadil jednotlivé stavby na fresce ke konkrétním budovám hradu Skála. Horní i dolní hrad je prý zobrazen od jihu. Branská věž je však znázorněna od západu, protože od jihu by nemohla být vidět. Fakt, že palác dolního hradu je znázorněn jako celohrázděný, přestože dnešní zbytky tohoto paláce jsou kamenné vysvětluje tím, že palác byl zřejmě hrázděný až od vyššího podlaží.

Nesdílím tento názor, ale pokusme se nyní přijmout tuto teorii a pokračovat v detailnějším srovnávání. Budu postupovat stejně jako při popisu fresky, tedy od spodu nahoru.

V nejnižší části vidíme naprosto izolovanou hranolovou věž, bez jakéhokoliv náznaku zavázání do dalšího opevnění. Pokud by se mělo jednat o realisticky zachycenou branskou věž na Skále, musela by být z obou stran provázaná s obvodovým opevněním. Zobrazené detaily, jako jsou střílny, prevét či portál nelze porovnat, neboť to dnešní stav zachování věže neumožňuje. Ovšem má-li se skutečně jednat o branskou věž, lze u vyobrazeného portálu očekávat nějaké stopy po padacím mostu, bez ohledu na to, jaký typ zde byl. Nic takového zde ovšem neregistrujeme.

Výše zmíněná stavení v okolí věže, která připomínají vesnické domy si v prostoru Skály nelze nijak vysvětlit. Nad domem, který je situován vlevo od věže je patrna modrá linie, směrem dolů se rozšiřující. Mohlo by se snad jednat o tekoucí vodu. Vzhledem ke zvláštnímu útvaru, který jakoby srůstá s domem, vlevo ho přesahuje a voda na něj jakoby padá, by se hypoteticky mohlo jednat o mlýn.

Střední komplex budov, který M. Novobilský interpretuje jako dolní hrad je zobrazen jako jeden srostlý celek a to v jedné výškové úrovni. To naprosto neodpovídá reálné situaci. Věž dolního hradu je situována na samostatné, vyvýšené skalce. Mezi věží a zbytkem dolního hradu je značná mezera a rozdílná je i niveleta obou částí hradu. Rovněž vchod, v pozici, ve které je na fresce naznačen, si lze v reálu jen těžko představit. Zprava napojený palác je celohrázděný. Jak již bylo výše uvedeno, současné zbytky tohoto paláce jsou do prvního patra dochovány kamenné. Na fresce je navazující palác zobrazen jako celokamenný. Jeho štítová stěna výrazně vystupuje z linie, tvořené jižní stěnou hrázděného paláce. V odhalené části štítové stěny je dokonce vyobrazeno okénko. Žádný takový útvar však na Skále není.

Nejvýše položené budovy mají dle M. Novobilského zobrazovat horní hrad. Postupujme opět zleva doprava. Budova, situovaná zcela vlevo, s již se rozpadající střechou by mohla být jedinečně jakousi předsunutou věží na protějším skalním hřebetu, než je hradní skála (Novobilský – Rožmberský 2005, 35). Na tomto skalisku však žádné stopy po zástavbě neregistrujeme. Další budova, masivní okrouhlá stavba je M. Novobilským interpretována jako budova, stojící nad branskou věží (Novobilský – Rožmberský 2005, 35). Dnešní stav dochování této budovy nedovoluje bližší konfrontaci detailů, ale polohově a tvarově by tato zobrazená stavba asi ze všech ostatních případů nejlépe korespondovala se skutečnou budovou na Skále. Vpravo od předchozí budovy se nachází podle M. Novobilského samotné jádro horního hradu. Vlevo by se měl nacházet velký palác. K této stavbě se není možno vyjádřit, neboť na malbě nejsou patrné žádné detaily a dnešní stav tohoto paláce (viz. kapitola Popis hradu) nedovoluje žádnou rekonstrukci jeho původní podoby. Zprava se napojující věž představuje asi nejzásadnější otázku. Z malby není jasně patrné, zda je věž okrouhlého či hranatého půdorysu. Žádné další detaily na ní zobrazeny nejsou. Není ani zcela jasná vazba mezi věží a velkým palácem. Zdá se ale, že palác věž přesahuje. M. Novobilský tuto věž klade do prostoru západního dílu hypotetického menšího paláce (viz. kapitola Postavení Skály ve vývoji českých hradů). V takovém případě by však nemohl velký palác věž z jihu přesahovat. Budova či budovy, situované vpravo od věže jsou M. Novobilským interpretovány jako drobný přístavek za věží (v hypotetické dvoupalcové dispozici by se jednalo o východní díl menšího z paláců) a za ním vykukující zastřešený baštovitý útvar, vybíhající proti dolnímu hradu (Novobilský – Rožmberský 2005, 35). I k této části obrazu je problematické se vyjádřit, neboť zde nejsou zobrazeny žádné detaily a není ani jasné, zda se jedná o jednu či dvě budovy. V případě, že by se ale skutečně jednalo o ony dvě budovy, musel by být baštovitý útvar situován poněkud níže.

Shrňme tedy konfrontace jednotlivých částí malby s budovami hradu Skála. Dispozičně malba s reálnou situací absolutně neseďí. V malbě se objevují budovy, které ve skutečnosti na Skále nejsou, naopak některé budovy, ztotožňované se skutečnými budovami na Skále

8.2 Pozdně středověké a časně novověké malířství a zobrazování hradů

Hrady byly ve středověku zobrazovány mnoha různými způsoby a v různých situacích. Velice často bývaly součástí biblických či obecně náboženských výjevů (Shock – Werner 1987, 28), mohly být rovněž zobrazeny z důvodů čistě profánních (např. Pelant 2001, 107). Obzvláště u náboženských výjevů mohly hrady plnit pouze funkci symbolu, buď Boha, víry, panny Marie, satana či pekla (Shock – Werner 1987, 28). Otázkou zůstává, zda mohly mít takto zobrazené hrady předlohu u skutečných, konkrétních staveb. V pozdním středověku se začíná ve velkém rozvíjet krajinomalba (Pěšina 1953, 93), což způsobilo i zvýšenou pozornost umělců na hradní stavby v krajině. U takto zobrazovaných hradů bývá často problém je ztotožnit s konkrétními hrady. V některých případech máme od autora obrazu k dispozici popisek, označující jméno zobrazovaného hradu, jak je tomu například u některých vedut od Mathiase Gerunga z roku 1536 (např. Pelant 2001, 115). I v takovém případě však může být velký problém s identifikací daného objektu. Takový problém představuje například jeho údajné vyobrazení Radyně, která je však označena názvem Grimstein, což si někteří autoři vysvětlovali, jako zkomoleninu slova Grünberg a dávali tak do spojitosti s hradem Zelená Hora. Vzhledem k vazbě vyobrazení na vedutu Plzně je však pravděpodobnější, že se skutečně jedná o Radyni (Pelant 2001, 115). Podobný příklad představuje vyobrazení téhož autora, na kterém je pravděpodobně zachycen královský hrad Křivoklát. Ten je opět označen jiným názvem a sice slovem Passing (Pelant 2001, 151). Oba zmíněné hrady jsou však zobrazeny ve smyšlených polohách a vzhledem

k ostatním objektům na vedutách i z jiných úhlů pohledu (Pelant 2001, 140; 151). V mnoha jiných případech však nemáme k dispozici žádné popisky a při snaze identifikovat vyobrazení s konkrétním objektem se musíme spoléhat především na společné rysy v poloze a dispozici zobrazeného hradu. Autentičnost polohy a podoby zobrazovaných hradů se však různí. Na konci 15. a na počátku 16. století byly ve velké oblibě portréty šlechticů, kteří se nechávali vyobrazit často společně se svým majetkem, často hradem. Na některých těchto portrétech je hrad zachycen zcela věrně, např. pevnost Hohensalzburg na portrétu kardinála Matthäuse Langa, salzburského arcibiskupa, zámek Thun, vyobrazený v bernské kronice Benedikta Tschachtlana v roce 1478 (Shock – Werner 1987, 31; 32) nebo hrad Neuburg, majetek falckraběte Ottheinricha (Shock – Werner 1987, 30). Jiné hrady, jako např. hrad v pozadí frankfurtského patricie Hammana z Holtzhausenu působí i se zobrazenou krajinou zcela fantaskně (Shock – Werner 1987, 30). Jiný případ představuje vyobrazení hradu označeného jako Hoemburg s podhradním městem Rottweil. Město je zredukováno jen na několik budov, u kterých je kladen důraz pro detail, který prozrazuje jejich funkci. Podobně je řešen zmíněný Hoemburg, u kterého jsou vyobrazením padacího mostu, hradní brány, obvodového zdiva, bohatě členěného paláce, hradní kaple a hospodářských budov spojeny všechny důležité prvky hradu, aniž by měl s pravděpodobně zobrazovaným hradem Hohenburg jakoukoliv bližší podobnost (Shock – Werner 1987, 31). Jde tedy pouze o jakýsi symbol hradu, nikoliv o snahu věrně zachytit jeho podobu. Jinou možnost zobrazování hradů představuje jeho zjednodušený obraz, zachycující pouze jeho nejvýraznější a pro něj charakteristické rysy. Takto byl například zobrazen Notre Dame v Paříži bratry Limburgy, kteří portrétovali v rukopisech Duca de Berryho mnoho jeho zámků. Zároveň existuje celá řada vyobrazených hradů, které není možno identifikovat, a to i přes to, že známe jejich autora i přibližné území, na kterém by se měly vyskytovat. Příkladem může být celá řada hradů vyobrazených Lucasem Cranachem, o kterém je známo, že hrady zobrazoval velmi realisticky, neboť některé

z nich identifikovány byly (Shock – Werner 1987, 32). V Holandsku se rovněž objevují tzv. krajiny světa, což byly obrazy, zachycující krajiny táhnoucí se do dálky, ve kterých se objevují vysoké skály s hrady. Často jsou do malby vsazeny také vodní hrady (Shock – Werner 1987, 31).

Analogické případy ke švihovské fresce, kdy si majitel hradu nechá své sídlo vyobrazit na stěně svého hradu máme i u nás. Příkladem může být malba z doby po roce 1490, nacházející se ve věži hradu Blatná. Zde si nechal Zdeněk Lev z Rožmitálu vyobrazit na pozadí loveckého výjevu svá sídla – hrad Rožmitál a městečko s hradem Blatnou (Pěšina 1953, 100). Oba hrady jsou však zobrazeny jen přibližně, patrně z paměti (Pěšina 1953, 100). Dalším příkladem je freska vzniklá po roce 1520 v kapli hradu Houska. Zadavatelem malby byl zřejmě majitel hradu Dobeš Hrzán z Harasova. Na fresce je kromě loveckého výjevu zobrazen i běžný život tehdejších lidí, jako například zachycený sedlák, vedoucí do mlýna osla s pytlíkem. Jsou zde zachyceny i venkovská stavení, tvrz, zmíněný mlýn a mnoho dalších detailů. Na severní stěně kaple je pak vyobrazen samotný hrad Houska, ještě před renesanční přestavbou (Menclová 1953, 105).

8.3 Shrnutí

Hrad na strmé skále, zachycený na švihovské fresce, půdorysně ani většinou detailů nekoresponduje s dochovanými zbytky hradu Skála. To může mít několik důvodů.

Jeden z nich představuje vysvětlení M. Novobilského, viz. výše. Takové vysvětlení má jistě své opodstatnění, neboť fakt, že si malíř natáčel zobrazovaný hrad z různých úhlů ve snaze zachytit co nejvíce jeho části není nikterak ojedinělý. Podobným způsobem byl například zobrazen i hrad Točnick malířem Gerungem v roce 1536 (Pelant 2001, 163). I fakt, že malíř mohl Skálu malovat jen po paměti a tím došlo k některým chybám by bylo možné přijmout, kdyby vyobrazený hrad

neobsahoval tolik detailů, které naprosto nesouhlasí s dochovanými zbytky.

Jinou možností představuje myšlenka, že malba sice představuje Skálu, ale nezachycuje její reálnou podobu. Jednalo by se tedy jen o jakýsi symbol hradu, jak to již známe z hradu Hohenburg (Shock – Werner 1987, 31). Malíř mohl například dostat za úkol, zobrazit velký, členitý zpustlý hrad – Skálu na počátku 16. století. Jeho konkrétní provedení již mohlo být ponecháno na umělcově fantazii.

Ovšem důvody, které by vedly Jindřicha z Rýzemberka nechat si vedle právě dokončeného, moderního Švihova namalovat chátrající Skálu, která tou dobou již asi 80 let neplnila funkci rezidence, nebyla centrem panství a pravděpodobně již neplnila žádnou významnou funkci¹¹, neznáme. Samozřejmě nemůžeme opomenout osobní důvody a city zadavatele, které jsou pochopitelně vždy obtížně prokazatelné. Vzhledem k osobnosti Jindřicha z Rýzemberka se však může zdát, že zobrazený objekt nezachycuje Skálu, ale zcela jiný hrad. Jindřich z Rýzemberka si totiž velice zakládal na starobylosti a vznešenost svého rodu, neustále na ni poukazoval (Menclová 1953, 113) a dokonce sám sepsal dějiny svého rodu (Menclová 1953, 108). Je tedy vysoce pravděpodobné, že si vedle svého nového, moderního Švihova nechal vymalovat ještě nedávno znovu získaný (Procházka 2004, 20) starý rodový hrad Rýzemberk, který by podtrhoval starobylost rodu. Ovšem stejně jako v případě Skály malba přesně nekoresponduje s dispozicí Rýzemberka. Polohou a základní siluetou odpovídá Rýzemberku více než Skále. To ovšem platí za předpokladu, že věž zachycená na fresce je kruhového půdorysu. V případě, že ano, mohlo by se jednat o starý

¹¹ Tomu může nasvědčovat i fakt, že na Klaudiánově mapě z roku 1518, tedy přibližně z doby vzniku fresky, již Skála není zobrazena. Naproti tomu zde vidíme Radyni, Švihov, Zelenou Horu, Rýzemberk a mnohé další hrady.

rýzmberský bergfrit. Široká válcová věž zobrazená vlevo by mohla být flankovací věží z první poloviny 14. století, která je umístěná v jihozápadním koutu druhého předhradí (více k dispozici Rýzumberka např. Durdík 2005, 190 – 194). Tato teorie má však dvě zásadní trhliny. První z nich je fakt, že Rýzumberku by velmi přibližně odpovídala pouze horní část hradu. Střední a spodní části již s Rýzumberkem nekorespondují. Druhým zásadním problémem je, že v době vzniku fresky byl již Rýzumberk po monumentální pozdně gotické přestavbě, při které bylo (mimo jiné) pravděpodobně za účasti Benedikta Rieda vybudováno mohutné dělostřelecké opevnění (Durdík 2005, 194). Tomu ale provedení hradu na švihovské fresce neodpovídá. Čistě hypoteticky by se mohlo nabízet řešení, že Jindřich v rámci svého nadšení pro starobylost nechal Rýzumberk vymalovat ve stavu, v jakém byl před touto přestavbou, ale to už bychom se pouštěli na velmi tenký led. Faktem tedy zůstává, že švihovská freska přesně neodpovídá ani Skále, ani Rýzumberku. Neodpovídá však ani jiným hradům, které tehdy Švihovští z Rýzumberka vlastnili, jako například Klenová či Prácheň.

Jinou možností je, že objekt na fresce není jedním hradem, ale že se jedná o různé stavby, spolu navzájem nesouvisejících. Objekt, M. Novobilským interpretovaný jako branská věž by například mohl být nějakou tvrzí ve vsi, čímž by se i vysvětlovaly vesnické domy v její blízkosti. Pokud jde o zbývající dva hrady nad touto věží, opět tápeme.

Možností také je, že tento hrad nesouvisí s majetkem či s původem Jindřicha z Rýzumberka, ale s Jeho manželkou Voršilou Minstrberskou. Zde vycházím z předpokladu, že v zobrazených postavách Sv. Jiří a klečící princezny se skutečně skrývají podoby Jindřicha a Voršily (např. Novobilský – Rožmberský 2005, 34). Může se buďto jednat o konkrétní hrad, který nějak souvisí s její osobou, nebo se může jednat jen o jakýsi symbol. Středověké malířství bylo symboliky plné a známe například, obraz, na kterém byla v roce 1557 zachycena Margarethe Vöhlin. Jednalo se o měšťanku, tedy o ženu bez vztahu k nějakému hradu. Na

obrazu je však obklopena několika symboly, odkazujícími na její život. Strom znamená její strom života, uschlá větev značí zemřelé dítě. Skákající pes po cestě je symbolem věrnosti a opevněný hrad má značit její uzavřenou domácí intimitu. Hrad ve spojení s ženou může odkazovat i k mariánskému symbolu pro ctnost (Shock – Werner 1987, 31). Proč je hrad vyobrazen jako zpustlý může mít opět různé symbolické důvody, které asi není možno jednoznačně vyložit.

Poslední možností je, že námi sledovaný hrad nemá žádnou konkrétní předlohu, že se jedná buď o pouhý umělecký prvek v krajinomalbě, což nepovažuji za příliš pravděpodobné, a nebo že tento hrad souvisí s hlavním tématem výjevu, totiž s vyobrazením Sv. Jiří při zabíjení draka. Tento motiv je na malbách poměrně častý a zobrazení hradu se stalo jakýmsi atributem Sv. Jiří, patrona rytířů (Shock – Werner 1987, 29). Nebo může hrad souviset s již zmíněnými holandskými „krajinami“ světa, na kterých bylo zvykem zobrazit mimo jiné i hrad na strmé skále, někdy i v kombinaci s hradem vodním (Shock – Werner 1987, 31).

Cílem této kapitoly bylo upozornit na řadu nesrovnalostí a nejasností v interpretacích nástěnné malby ve švihovské hradní kapli. Zároveň jsem chtěl zdůraznit, že zdaleka není jasné, zda je na této fresce skutečně zachycena Skála. A v případě, že zde zobrazena je, tak nemusí být zachycena její reálná podoba. K tvrzení, že hrad zobrazený na švihovské fresce vpravo na rozeklané skále na sto procent znázorňuje Skálu (Novobilský – Rožmberský 2005, 34) z monografie Hrad Skála u Přeštic je tedy třeba přistupovat velmi obezřetně. Z výše uvedeného také vyplývá, že na základě této fresky rozhodně není možné vytvářet rekonstrukci hradu Skála, zejména pak kladení hranolové věže do prostoru horního hradu se zdá být velmi odvážné, neboť M. Novobilský

k tomuto kroku přistoupil pouze na základě předpokladu, že freska skutečně zachycuje Skálu v její reálné podobě¹².

9 INTERPRETACE POPISU RELIKTŮ

9.1 Úvod

V této kapitole se pokusím shrnout poznatky z kapitoly Popis hradního areálu spolu s ikonografickými prameny a na základě toho je interpretovat a nastínit podobu a uspořádání hradu. V této kapitole tedy budu vycházet z předchozího popisu reliktnů. Obě kapitoly (popis reliktnů a interpretaci) jsem záměrně oddělil. Budu-li tedy v této kapitole interpretovat nějaké části hradu, nastíním jen stručně pro orientaci stav a vzhled příslušného reliktnu, podrobněji popsáno v příslušné kapitole. Pro pochopení všech souvislostí je tedy potřeba obě kapitoly mezi sebou konfrontovat.

9.2 Horní hrad

Horní hrad je z obranného hlediska poměrně dobře promyšlen. Přístup do něho byl veden přes zřejmě padací most, jehož pevná část vedla z výše zmíněného jazykovitého útvaru, vybíhajícího z kontreskarpy severního průběhu okružního příkopu. Padací most vedl k branské věži.

O jeho typu nemůžeme s jistotou nic bližšího uvést. Vzhledem k výrazné prohlubni v interiéru branské věže by ale bylo čistě hypoteticky možno uvažovat o existenci vlčí jámy a případně kolébkového padacího mostu. Zároveň se však může jednat pouze o suterénní prostor určený k obsluze běžného padacího mostu (více o branách a padacích mostech Durdík - Bolina 2001, 46 – 51).

¹² Za tuto informaci děkuji M. Novobilskému.

Branská věž je velmi dlouhá a výrazně vysunuta z obvodového opevnění, což svědčí o pokročilejší verzi její obranné kvality (Durdík - Bolina 2001, 49). Již výše zmíněná střílna v severovýchodní stěně brány svědčí o tom, že věž měla potenciál aktivní obrany. V případě, že by byl výše zmíněný okrouhlý konkávní útvar, který je zavázaný do severního průběhu obvodové hradby (severovýchodně od střílny v branské věži) pozůstatkem bašty či věže, mohli bychom snad uvažovat o flankovacím systému. Tento systém byl do Čech importován z Francie v první polovině 13. století a tvořil základní prvek opevnění tzv. francouzských kastelů, což byl jeden ze tří základních typů královských hradů ve 13. století (Durdík 1998a, 119). Ohlasy tohoto systému aktivní obrany se na šlechtických hradech objevují jen zřídka a mnohem později, zejména v první polovině 14. století. To je nejčastěji řešeno přidáním jedné flankovací věže do systému obvodového opevnění (Durdík 1998a, 149). Branská věž ve svém patře obsahovala zřejmě obytnou místnost, o níž svědčí úskoky ve zdi, na které byla posazena podlaha. O této místnosti se snad hovoří v písemných pramenech jako o „síni hořejší na věži nad mostem“ (viz. kapitola Historie hradu). Věž byla dovnitř otevřená, o čemž svědčí lícované zakončení jejích bočních stěn.

Brána je z obou stran zavázána do obvodového opevnění, které na západě nasedá na skálu, na které stojí částečně okrouhlá budova nad branou. Opačným směrem obvodová hradba obkružuje jádro a napojuje se na baštovitý výběžek, vybíhající proti dolnímu hradu.

Za branou se příchozímu postavila do cesty zeď, přepažující stísněný prostor pod jádrem horního hradu. Z této zdi dnes existuje sice jen nepatrný úsek, ale na Heberově plánu je zeď ještě dobře patrná. V její východní části byl podle tohoto plánu vstup. Tato zeď byla pravděpodobně obvodovou zdí budovy, která se tyčí nad branskou věží, o

čemž svědčí výše zmíněné hraněné kapsy po trámech podlahy¹³, situované v dnes ještě dochované zdi oné budovy. Je tedy jasné, že mezi Heberem zachycenou zdí a stěnou s kapsami musel být již interiér. V takovém případě byla tato část budovy značně asymetrická. Z této interiérové části bylo možno projít dalším, dnes ještě z části dochovaným portálem, který byl zajištěn závorou, do vyšší úrovně budovy. Směrem k bráně bylo situováno okno, o kterém dnes svědčí již jen jedna jeho špaleta, a které je zachyceno na fotografii z roku 1935 (obr. 17). Z této budovy bylo pravděpodobně možno překonat skalní průrvu přes padací můstek a dostat se tak do úzkého parkánu, situovaného podél jižní stěny jádra horního hradu (Novobilský – Rožmberský 2005, 41). Parkánem bylo možno projít až k hlavnímu vchodu do jádra, situovaného v jižní stěně. Parkánová hradba se těsně za tímto portálem lomila a přimykala k jižní stěně. Portál byl opatřen pískovcovým ostěním, po němž jsou zde patrné otisky a jehož část se při povrchovém průzkumu podařilo nalézt v příkopu (viz. podkapitola Archeologická evidence). Vstup byl zajištěn závorou, po níž jsou patrné kapsy. Portálem se příchozí dostal do úzké chodby, kde se přístup lomil o 90° doleva. Asi po metru a půl byla chodba přehrazena další zdí, z níž je zachován již jen nepatrný fragment. V této zdi byl opět portál, zajištěný závorou, po níž máme dochován otisk (viz. kapitola Popis hradního areálu). Po schodišti, které zde nepochybně muselo vzhledem k příkrosti stoupaní být, příchozí směřoval směrem do jádra. Tato chodba musela být nepochybně zastřešena (pokud je správná hypotéza o existenci schodiště). To by ovšem znamenalo, že v místě vyústění chodby na hřbet skály musela být ještě jedna příčka, na kterou by střecha dosedla. To by tedy znamenalo ještě třetí portál. Vstup do jádra horního hradu by tak byl maximálně zajištěn, třemi portály a zalomením přístupové cesty.

¹³ Někteří autoři tyto kapsy považují za zbytek po rampě, umožňující vstup do vyšší úrovně oné budovy (Novobilský – Rožmberský 2005)

Jádro horního hradu představuje z typologického hlediska problém. Na jeho podobu totiž existuje řada názorů. Dle jednoho z nich bylo tvořeno jedním dlouhým, trojdílným palácem, zakončeným na severovýchodní straně hranolovou strážní věží, ke které byla ještě od severovýchodu přistavěna drobná čtverhranná bašta. Vstup do jádra, vedený úzkým parkánem, ústil přímo do palácového objektu (Heber 2002, 374).

Jinou variantu představuje názor, považující centrální prostor (v Heberově půdorysu označený číslem 11) za nádvoří, sevřené mezi dvěma paláci. Vstup by v tomto případě ústil právě do tohoto nádvoří (Menclová 1972, 99; Durdík - Sušický 2005, 200). Pokud by tato hypotéza byla správná, představoval by horní hrad ukázkou dvoupalcové dispozice, hojně užívané v první polovině 14. století (Durdík - Sušický 2005, 201). Tuto variantu podporuje i fakt, že přístup do jádra, vedený parkánem a procházející kulisovou branou ve spojovací obvodové hradbě, se nápadně podobá vstupu do jiných reprezentantů tohoto typu, například do jádra hradu Helfenburku u Bavorova. Jedná se o jednu ze dvou možných variant vedení vstupu do jádra dvoupalcové dispozice (srovnej Durdík - Bolina 2001, 131). Za nejstarší ukázkou tohoto hradního typu bývá považován hrad Kožlí (např. Durdík 1998b, 57), založený někdy před rokem 1318. Vzhledem k výše uvedeným archeologickým nálezům a za předpokladu, že se u jádra horního hradu skutečně jedná o tento typ, bylo by snad možné považovat Skálu za jednu z nejstarších, ne-li nejstarší ukázkou tohoto typu.

Jiná varianta předpokládá, že plocha onoho velkého paláce by byla jen komunikačním prostorem, jakýmsi nádvořím a z něhož by se dále vcházelo do trojdílného paláce¹⁴.

¹⁴ Za upozornění na tuto možnost děkuji Ing. Janu Anderlemu.

Poslední možnost podoby jádra horního hradu nastiňuje myšlenka, že je tvořeno velkým palácem (v Heberově plánu by zaujímal prostory označené čísla 9, 10 a 11) a malou budovou nejasného účelu, označenou Heberem číslem 12. Mohla by snad vzhledem k síle zdi, která dosahuje až 3 metrů plnit obrannou funkci a zároveň v ní mohla být umístěná v písemných pramenech zmíněná kaple. Prostor mezi těmito budovami by však v tomto případě nevyplňovalo nádvoří, nýbrž hranolová věž. Vstup do jádra by pak ústil v suterénu paláce. (Novobilský – Rožmberský 2005, 42). Tato hypotéza, předpokládající mezi oběma paláci věž, vychází však pouze z předpokladu, že hrad, zachycený na fresce ve švihovské hradní kapli (viz. výše), zobrazuje Skálu, a to v její reálné podobě.

Za nejpravděpodobnější variantu podoby jádra považuji dvoupalcovou dispozici.

Skarpovitý útvar, který nasedá na severovýchodní ukončení jádra horního hradu by mohl být pozůstatek mostnice. Z ní mohl vést můstek na ochoz protějšího baštovitě ukončeného obvodového opevnění.

Velice zajímavým objektem je zmíněný čtvercový konkávní útvar, vystupující z jižní linie zemního opevnění. Domnívám se, že se jedná o zemní sypanou dělostřeleckou baštu. Analogické objekty známe v západních Čechách například na Rýzmburku (Procházka 2004, 40) nebo na Dolní Bělé¹⁵ (Novobilský – Richterová 1996, 19). K této úvaze mne vede mimo jiné nápadné vysunutí tohoto objektu z valového opevnění. V takové poloze bylo možno kontrolovat přístupovou cestu od jihu. Bohužel západní část tohoto objektu je zničena novověkou přístupovou cestou, takže o jeho způsobu ukončení v této části můžeme jen spekulovat.

¹⁵ K Dolní Bělé nejnověji Hohl v tisku.

9.3 Dolní hrad

Do dolního hradu se pravděpodobně vstupovalo zmíněnou vyvýšenou kulisovou branou. Její pas, je nejspíše až novověkou opravou, neboť styl jeho vyzdění (viz. popis výše) neodpovídá středověkému stavitelství¹⁶ Dobroslava Menclová se domnívala, že hlavní vstup mohl být ve skalní průrvě pod hranolovou věží. Dokonce uvádí, že se na skále nachází vsekaná drážka po padací mříži (Menclová 1972, 99). Žádná taková stopa po padací mříži však nebyla při povrchovém průzkumu zjištěna. Příchozí pravděpodobně vešel na volné prostranství v zadní části hradu, mezi zadním palácem a obvodovou zdí s brankou. Z jihu hrad zřejmě obkružoval val, z něhož dnes existuje jen zmíněný fragment. Do prostoru mezi jádrem a obrannou linií valu zřejmě ústil portálek v jižní obvodové stěně.

9.4 Přihrazené plochy

Otázka datace a účelu od severozápadu přihrazených opevněných ploch nebyla doposud zcela uspokojivě zodpovězena (např. Durdík - Sušický 2005, 199). Vyskytují se dokonce názory, že jejich stáří je prehistorické, popřípadě raně středověké (např. Píč 1893, 307; Sedláček 1996, 170). Píč dokonce rozlišil čtyři jednotlivá „hradiště“, přičemž jedno z nich, to, které má nejhlubší příkop a nejmohutnější val je podle něho nejstarší (pravděpodobně měl na mysli východní část severní plochy). Zbylá tři jsou mladší (Píč 1893, 308). Dle Augusta Sedláčka dokládá archaičnost zmíněného opevnění fakt, že val je vyhozený na vnitřní část opevněné plochy¹⁷ (Sedláček 1996, 170).

¹⁶ Za upozornění na tento fakt děkuji Prof. Durdíkovi a Ing. Anderleu.

¹⁷ Pro vrcholný a pozdní středověk bylo typické nasypání valu podél příkopu vně ohrazené plochy (Durdík - Bolina 2001, 64).

Prehistorický či raně středověký původ těchto ploch však není příliš pravděpodobný. Z tohoto prostoru, i přes provedení analytických povrchových sběrů, neregistrujeme žádné pravěké, ani raně středověké nálezy, jak tomu bylo například u rozsáhlé opevněné plochy, přihrazené k Hrochovu Hrádku a která byla na základě toho datována do časového úseku od mladší doby hradištní do počátku 13. století (Fröhlich 1993, 253). Výjimku může tvořit jen zmíněný kámen, nesoucí stopy lidské činnosti, který by snad mohl být drtidlem. Rovněž značná pravidelnost obou ploch příliš nenasvědčuje pravěkému stáří¹⁸. Výjimku by snad mohly tvořit laténské objekty zvané Viereckschanzen. Pro tuto hypotézu však nemáme žádné opodstatnění.

Novější názory se snaží vyvracet představy o starším původu opevněných ploch než je samotný hrad. Celková situace obou ploch působí dojmem, že se jedná minimálně o dvě stavební etapy. Starší se jeví severnější z nich, protože více koresponduje s průběhem skalního bradla, ke kterému je přihrazena a zároveň její opevnění (příkop a val) je mohutnější, než je tomu u druhé plochy. Druhá plocha je napasována na první a její delší osa není rovnoběžná s průběhem hradní skály. Na základě toho se někteří autoři domnívají, že severnější plocha je prostorem původního předhradí (Novobilský – Rožmberský 2005, 39). Tuto teorii by měly podporovat i terénní reliktu uvnitř plochy, včetně oválného konkávního útvaru, situovaného při patě skalního hřebenu dolního hradu. Tento objekt je interpretován jako pozůstatek cisterny, studny či rybníčku (Novobilský – Rožmberský 2005, 39). Otázkou ovšem zůstává, zda tento prostor vznikl současně s hradem. V případě, že byl hrad založen původně jako jednojaderný (viz. předchozí kapitola) a starším jádrem byl horní hrad, ležela by pravděpodobně tato plocha mimo hlavní přístupovou cestu (vycházím z předpokladu, že hlavní přístupová

¹⁸ Za konzultaci na toto téma děkuji Mgr. Milanu Metličkovi.

komunikace do horního hradu, tak jak se dnes jeví, nebyla v průběhu života hradu výrazně měněna). V takovém případě by se nejednalo o předhradí, ale o příhrádek (Hložek 2010, 25). Jižní přihrázená plocha je interpretována jako vojenské ležení. Tomu má napovídat především méně impozantní provedení opevňovacích prací a absence výraznějších terénních relikvů v prostoru plochy (Novobilský – Rožmberský 2005, 40). Otázkou je, kdy a při jaké příležitosti zde mohlo vojsko ležet.

Vojenské tábory byly již ve středověku děleny na tři typy. Prvním typem byly tábory krátkodobé, určené jen k přenocování. Druhým typem jsou obléhací tábory a třetím jsou dlouhodobá ležení (Krajíc – Klučina 1987, 419). A právě dlouhodobá ležení nás v souvislosti se Skálou zajímají. Na rozdíl od předchozích dvou typů táborů, byla tato ležení důkladně opevňována a vnitřně organizována. Rovněž jejich poloha byla vybírána pečlivě, zvláštní důraz byl kladen na přítomnost dostatku vody, prostoru pro pastvu dobytka a větších zdrojů dřeva (Krajíc – Klučina 1987, 419).

Opevnění mohlo být řešeno dvěma základními způsoby. Prvním z nich je opevnění tvořené hradbou ze zásobovacích vozů. Tento typ ohrazení vojenských táborů známe v cizině již z počátku 12. století (Krajíc – Klučina 1987, 419). Vozová hradba mohla být případně doplněna i o lehčí liniové opevnění, tvořené drobným příkopem, jak je tomu například u vojenského tábora v Klučově. Zde byl archeologicky prozkoumán areál vojenského tábora, opevněného linií zemního opevnění, tvořeného v průměru 1,5 metru hlubokým a asi 2 metry širokým příkopem (Kudrnáč 1973, 110). Příkop se uzavíral v nepravidelný kruh, jehož obvod činí asi 1230 metrů. Takto vymezená plocha zabírá prostor 10 ha 13 a (Kudrnáč 1973, 118). Ohrazená plocha byla podrobně archeologicky zkoumána a výsledkem bylo odkrytí pouhých dvou objektů. Jedním z nich bylo ohniště, druhým konkávní kruhový útvar nejasného účelu. Dle archeologických nálezů byl celý objekt datován do období od konce 14. do 1. poloviny 15. století (Kudrnáč 1973, 119). Druhým způsobem řešení opevnění

dlouhodobých ležení je zemní opevnění, tvořené příkopem a valem. Takto opevněný tábor se nachází například ve Smolíně u Tábora. Zemní opevnění zde tvoří pravidelný obdélník, který je v jedné části přerušeny 2,5 metrů širokou branou. Za ní se nachází zahloubený objekt. Zbytek plochy zabírá dalších devět objektů (Krajíc – Klučina 1987, 425). Obvodový příkop je poměrně mělký a nevysoký val je vyhozen před ním, tedy vně opevněné plochy. Při patě valu byly odkryvem zachyceny kulové jamky, v rozestupech asi pět metrů. Kůly mohly být buď propleteny proutím, nebo přebity prkny, pro což svědčí nálezy hřebů (Krajíc – Klučina 1987, 428). Tato lokalita je považována za část ležení vojska Albrechta II. Habsburského z roku 1438. Tato část ležení měla sloužit k shromažďování, uskladňování a prodeji potravin (Krajíc – Klučina 1987, 432).

Vojenská ležení však nejsou výjimkou ani v úzkém vztahu k opevněným sídlům. Jedním z prvních, ne-li prvním hradem u nás, jehož součástí je vojenské ležení, je hrad Preitenstein. Jedná se o hrad založený Janem Lucemburským (Durdík 1998b, 7), u něhož zcela převažovala funkce shromaždiště vojska (Durdík 1998b, 9). Kromě uzpůsobení podoby jádra k tomuto účelu (podrobněji např. Durdík 1998b, 7-9) byla západní část hradního kopce ponechána prázdná. Tento prostor byl jistě schopen pojmout velké množství vojáků a sloužil tak jako armádní zimoviště (Durdík 1998b, 9). Toto vojenské ležení, bezprostředně vázané na objekt hradu, nebylo pravděpodobně nijak výrazně opevněno. V jeho prostoru neregistrujeme žádné relikty zástavby, ani nějakého dalšího členění.

Podobně působí i prázdná plošina mezi jádry hradu Adršpach. Tato plocha, která mohla sloužit jako shromaždiště vojska je naposledy kladena, stejně jako vznik hradu do souvislosti opět s Janem Lucemburským (Čížek – Slavík 1998, 182).

Naprostá většina vojenských ležení při hradech však pochází až z husitského období. Funkci vojenského ležení pravděpodobně plnila rozsáhlá opevněná plocha pod hradem Kunětická Hora. Tento areál pochází pravděpodobně z přestavby hradu, kterou provedl husitský hejtman Diviš Bořek z Miletínka. Ten hrad získal v roce 1421 (Durdík 2000, 309; 310).

Dalším podobným objektem z období husitských válek je velice rozsáhlá plocha, situovaná jihovýchodně od jádra hradu Valečov. Jedná se o téměř rovnou skalnatou plošinu, opevněnou většinou jen skalními srázy a bloky. V četných puklinách tohoto skalního opevnění registrujeme stopy po do skály svisle zapuštěných trámech, tvořících stěnu, která doplňovala přírodní ohrazení. Jiné pukliny byly naopak upraveny jako vstupní branky. V prostoru plochy registrujeme 26 pravděpodobně obytných prostor, zasekaných do skály. Objevena byla rovněž celá řada ohnišť. Vzhledem k četným nálezům keramiky a rozsáhlé, rovné ploše lze v tomto prostoru předpokládat ještě nějakou dřevěnou zástavbu (Chotěbor 1986, 182). Uvnitř plochy se dále nachází například lahovitá, do skály vysekaná cisterna. Keramický materiál, získaný povrchovým sběrem dokládá používání této plochy již v 1. polovině 15. století. Je důvodné se nedomnívat, že se jedná o předhradí, neboť (mimo jiné) dvě plochy, k tomuto účelu mnohem vhodnější, obklopují hradní jádro od severu a západu. Lze se tedy domnívat, že tato plocha souvisí s vojenskými aktivitami Bartoše a Bernarda z Valečova. Ti zastávali vysoké postavení v husitském vojsku a je tedy pravděpodobné, že opevněná plocha u Valečova sloužila jako zimoviště husitských vojsk (Chotěbor 1986, 183).

Husitská zimoviště, která byla součástí hradů se postupně rozšířila i na Slovensko. Mezi hlavní iniciátory těchto prací zde patřil Ján Jiskra. Ten ještě kolem poloviny 15. století rozšiřoval areály dobytých hradů o opevněné plochy, které měly sloužit jako vojenská ležení.

Příkladem takového hradu může být hrad Čabrad'. Zde byla nově opevněna jižní část hradního vrchu, která byla situována ve vyšší poloze a představovala tak strategický bod. Plocha byla ohrazena palisádou. Tato opevněná plocha byla nazývána Táborisko (Hanuliak 2004, 300).

Extrémní případ tábořiště u hradu představuje rozsáhlé opevnění pod Spišským hradem. Toto opevnění pochází opět od Jána Jiskry. Na opevnění druhého předhradí byla napojena obvodová zděná hradba, která obepínala jihozápadní svah hradního kopce. Tato hradba byla vybavena střílnami pro hákovnice. V jihozápadní části bylo opevnění ještě zesíleno třemi hranolovými věžemi, z nichž prostřední byla branskou. Takto vymezená plocha byla o rozměrech 285 x 115 metrů. V ohrazeném areálu se dokonce nacházela Jiskrova osobní obytná stavba, ve formě kruhové věže. Tato stavba je snad dokonce starší, než obvodové opevnění vojenského ležení (Plaček – Bóna 2007, 274).

Vojenských zimovišť, vázaných na hradní areály je samozřejmě mnohem více, ale jejich absolutní výčet není předmětem této práce. Jedno takové ležení je však ještě třeba zmínit, protože se nejvíce přibližuje opevněným plochám při hradě Skála. Jedná se o rozsáhlý opevněný areál, ležící pod hradem Choustník.

Zde se k hradnímu pahorku z jihu příkládá mohutné valové opevnění. Toto opevnění vybíhá od východní, ven z hradního areálu vysunutá čtverhranná věže směrem k jihu, kde se asi po padesáti metrech stáčí k západu. Val se táhne přibližně v ose hradní skály, přičemž se směrem k západu ohrazená plocha rozšiřuje směrem k jihu. Maximální šířka vymezené plochy činí asi 130 metrů. Asi 260 metrů od horního hradu se na západě val obloukem stáčí opět k severu a napojuje se na jižní zemní opevnění hradu. V této západní části ještě val dosahuje výšky přibližně čtyř metrů. Na západě je ještě oblouk valu po několika metrech zdvojen druhou linií nižšího valu, před nímž jsou ještě místy patrné zbytky příkopu. Přibližně ve třetině délky ohrazení od východu je patrný příčný

val, předělující od severozápadu k jihovýchodu vnitřní plochu opevnění. Celá ohrazená plocha je tak rozdělena do tří částí, přičemž největší je střední díl (Varhaník – Zavřel 1994, 45). Písemný pramen, pocházející z roku 1476 označuje tuto plochu jako „oboru“. Z celkové situace vyplývá, že se nejednalo ani o předhradí, ani o latrán. Je tedy vysoce pravděpodobné, že jde o zimoviště vojska Oldřicha z Rožmberka, který zde mohl shromažďovat armádu proti Táboru (Varhaník – Zavřel 1994, 47). Celá ohrazená plocha nenesle stopy zástavby. Jen v největší, střední části jsou dva konkávní obdélné objekty. V okolí jednoho z nich registrujeme ještě stopy po povrchové těžbě (pinky). Na základě do červena vypálené hlíny uvnitř objektů a natavených kusů hornin lze uvažovat o blíže nespecifikované výrobní činnosti, snad o sklárně či vápenické peci. Datování plochy představuje problém, neboť povrchovými sběry nebyl získán žádný archeologický materiál (Varhaník – Zavřel 1994, 47).

Na základě předchozího výčtu různých vojenských táborů, se nyní pokusme zhodnotit přihrazené plochy u hradu Skála. Obě tyto plochy poměrně dobře splňují kritéria pro označení za vojenská zimoviště. Jedná se tedy o rozsáhlé plochy, vymezené zemním opevněním, které je tvořeno vnitřním valem, příkopem a menším valem před příkopem. Obě plochy jsou rozděleny na větší a menší část, ale jsou zrcadlově obráceny. Nápadná je absence reliktní po nějaké zástavbě, jen v případě plochy pod dolním hradem občas registrujeme terénní relikty, které by snad mohly být považovány za pozůstatky jakýchsi staveb. Jde zejména o obdélný konkávní útvar situovaný ve větší části ohrazení. Oválný konkávní útvar by jak již bylo výše zmíněno mohl být pozůstatkem cisterny či studny. V případě, že by se u tohoto dolního ohrazení mělo jednat jen o hospodářské zázemí hradu, je velice zvláštní ona terénní hranou oddělená východní část. Obdobné oddělení pozorujeme i u horní plochy na západě. Domnívám se, že by se mohlo jednat o plochy vymezené pro stany velitelů armády či armád, tak jak to známe například u soukromého

obydlí Jána Jiskry ve vojenském ležení na Spišském hradu, nebo u řady obléhacích táborů, např. v obléhacím táboře u hradu Hus (Anderle – Procházka – Švábek 1993, 135), nebo u hradu Lichnice (Frolík 2002, 399). Výše bylo již zmíněno, že dlouhodobé tábory byly důkladněji opevněny, vnitřně strukturovány, a že kladly důraz na přítomnost vody, dřeva a prostoru pro pastvu dobytka. Obě plochy pod Skálou jsou důkladně opevněny, vnitřní členění zde také registrujeme, viz. oddělené plochy určené snad pro velitele. Komunikačně byly obě plochy pravděpodobně odděleny, každá měla svůj vlastní vstup. Plocha u horního hradu má přerušovaný val v místě proti jazykovitému útvaru, který vybíhá z kontreskarpy podkovovitého příkopu kolem horního hradu. Dostatek vody jistě zajišťovaly tři rybníčky, zjištěné povrchovým průzkumem v okolí. Jeden kruhový rybníček či haltýř se nachází jen několik metrů od západní části opevnění plochy pod horním hradem. Další dva jsou pak situovány několik desítek metrů severozápadně od severní linie opevnění plochy pod dolním hradem. Všechny zmíněné rybníčky pravděpodobně souvisí právě s ležením vojska, neboť pro potřebu hradu jistě docela dobře postačovala ona cisterna či studna v dolní ohrazené ploše. Zda bylo v době vzniku těchto ohrazení v okolí dostatek dřeva a ploch pro pastvu dobytka nevíme. Povrchovými sběry byly zjištěny v obou plochách koncentrace cihel, což by snad mohly být pozůstatky nějakých otopných zařízení. V horní ploše bylo dále povrchovým sběrem získáno několik zlomků šedé, netypické redukčně pálené keramiky, datovatelné zhruba do 15. – počátku 16. století. V prostoru této plochy byly rovněž kolem černého detektorového výkopu nasbírány další netypické zlomky redukčně pálené keramiky, datovatelné do stejného období jako předchozí. Dále byla u výkopu nalezena (mimo jiné) část podkovy. Plocha tedy nepochybně byla v pozdním středověku nějakým způsobem využívána. K dataci opevnění kolem horní plochy významně přispívá i povrchovým průzkumem objevený mělký úvoz, probíhající od západu podél vnějšího valu. Úvoz a val však nejsou zcela rovnoběžné, a tak je úvoz asi v polovině délky opevnění valem přerušen.

Že se jedná skutečně o úvoz by mohl potvrzovat i nález oka řetězu, učiněný u detektorové jamky v prostoru uvažovaného úvozu. Je tedy zřejmé, že toto opevnění nemá prehistorické, ani raně středověké počátky.

Vyvstává tedy otázka, či vojsko a při jaké příležitosti zde leželo. Toto opevnění může souviset například s aktivitami Půty „staršího“, který byl v roce 1388 ve službách bavorského knížete Albrechta a válčil s městem Řeznem (Sedláček 1996, 174). Jinou možnost představuje vznik ploch v době husitských válek, buď majitelem hradu, který v rámci svých bojů s kališníky mohl vydržovat početnější armádu, nebo se mohlo jednat o dílo lapků, pod vedením neznámého vůdce, kteří byli na Skále dobyti roku 1441 (Novobilský – Rožmberský 2005, 29). Možná se mohlo jednat i o ležení vojska, které si na konci šedesátých let 15. století dva roky vydržoval Vilém „mladší“ (Novobilský – Rožmberský 2005, 31). Nelze vyloučit ani mladší původ těchto ploch, mohly vzniknout například i v průběhu třicetileté války. Vzhledem k archeologickým nálezům v horní ploše se však zdá, že plochy byly užívány již v 15. století.

10 OTÁZKA GANERBENBURGŮ A ZAŘAZENÍ SKÁLY DO TÉTO KATEGORIE HRADŮ

10.1 Ganerbenburgy

Již výše zmíněná skutečnost, že Skála obsahuje dvě hradní jádra způsobila, že byl tento hrad v odborné literatuře zařazen do skupiny hradů, nazývaných Ganerbenburgy. Tento termín – Ganerbenburg poprvé v české literatuře zavedla Dobroslava Menclová. Ta tímto výrazem označila jihočeský hrad Choustník (Menclová 1972, 167). Tento výraz však převzala z německé literatury, protože v češtině pro něj neexistuje žádný ekvivalent. Pojem Ganerbenburg se od té doby v české literatuře běžně používá a má různé definice.

Tomáš Durdík jej definuje takto: „německý termín (český ekvivalent není k dispozici) pro hrad obsahující více jader, která byla sídly více samostatných majitelů. Ti měli většinou vnější opevnění eventuálně hospodářské a provozní části hradu ve společném vlastnictví. V Německu byl Ganerbenburg nejčastěji sídlem ministeriálů velkých církevních i světských feudálů a mohl obsahovat až 10 jader, každé s palácem a věží. Ke stavbě Ganerbenburgu se obecně sdružovali méně ekonomicky zdatní stavebníci. Hrady stavěné od počátku jako Ganerbenburg jsou v Čechách velmi vzácné a v obou případech (Choustník a Skála u Přeštic) obsahují pouze dvě jádra“ (Durdík 2000, 142).

Miroslav Plaček jej definuje jako „německý výraz pro hrad více majitelů, stavebně mezi ně rozdělený (samostatné paláce, věže, případně i nádvoří)“ (Plaček 2007, 741).

Pojem Ganerbenburg je však označením majetkoprávního stavu hradu, nikoliv jeho dispozice. Tomuto právnímu stavu může, ale nemusí být podřízena hradní dispozice. Vznik Ganerbenburgu byl podmíněn vznikem tzv. Burgfriedenu, což byla smlouva, uzavíraná mezi spoluvlastníky (tzv. Ganerben¹⁹), která upravovala podmínky spoludržby hradu (Soukup 2005, 582). Zařazení hradu mezi Ganerbenburgy je tedy v první řadě závislé na existenci Burgfriedenu (Soukup 2005, 584). Opačný postup, tedy určení Ganerbenburgu pouze na základě dispozice může být problematický.

Jak již bylo výše uvedeno, jsou v Čechách pouze dva hrady, u kterých se uvažuje o tom, že byly jako Ganerbenburgy stavěny od počátku. Jsou jimi Jihočeský Choustník a Skála. Dále pak ale existuje celá řada hradů, které se Ganerbenburgy v pravém slova smyslu, tedy po

¹⁹ Ganerben je okruh oprávněných spoluvlastníků hradu, kteří jsou mezi sebou v příbuzenském svazku. Podobným termínem je Gemeiner, což znamená prakticky totéž, jen pokrevní spřízněnost zde není podmínkou (Soukup 2005, 581).

právní stránce, staly až v průběhu své existence. To jsou hrady, u kterých máme písemně doloženo jejich rozdělení mezi více vlastníků. U některých z nich zároveň pozorujeme dispoziční prvky, které by mohli s tímto rozdělením nějak souviset. A nakonec existují hrady, které dispozičně Ganerbenburg evokují, ale písemně o žádném dělení hradu nemáme žádné zprávy.

První skupinu reprezentuje kromě Skály zmíněný Choustník. Ten byl založen někdy po roce 1262 rodem, nesoucím v erbu žebřík. Tento rod jej vlastnil až do roku 1322, kdy jej vyměnili s Petrem z Rožmberka za jiné zboží. Ve smlouvě z 28. dubna je uvedeno, že Beneš a Jan z Choustníka měli hrad mezi sebou rozdělený (Menclová 1972, 168; 169). Na konci husitských válek bylo rozšířeno hradní opevnění Oldřichem z Rožmberka. Rožmberkové pak, s výjimkou krátké držby Šternberků, vlastnili hrad až jeho zániku. Jako pustý je poprvé zmiňován roku 1614 (Durdík - Sušický 2002, 40). Hrad je situován na vysoké skále. Nejstarší jádro hradu bylo vymezeno obvodovou hradbou, ke které byl na západě přiložen dvoudílný palác. V severní části byl do hradby zavázán hranolový bergfrit²⁰. Do jádra se vstupovalo po mostě, neseném třemi zděnými pilíři. Buď již v této fázi, nebo nejpozději při dělení Jana a Beneše byl hrad rozdělen na dvě jádra. Jedno jádro bylo tvořeno starým hradem, do kterého byl ještě přistavěno jižní palácové křídlo s kaplí. Druhé, menší jádro bylo situováno na východě a tvořil jej hranolový donjon, který byl zvenčí přiložen k obvodové hradbě původního jádra. Palác byl situován západně od donjonu, ale pro jeho špatné dochování ho nelze blíže popsat (Durdík - Sušický 2002, 41). Vstupní část původního jádra byla dokola uzavřena hradbou, tvořící obdélné nádvoří, které mělo být jakýmsi „neutrálním pásmem“ (Menclová 1972, 170). Poté bylo ještě obeháno hradbou předhradí, situované severovýchodně od hradu (Durdík - Sušický

²⁰ Čtverhranné bergfrity jsou u nás poměrně vzácným jevem (např. Durdík - Bolina 2001, 31). V případě Choustníka se nejspíše jedná o vliv z Podunají (Menclová 1972, 167).

2002, 41). Zejména proti striktnímu rozdělení hradu, jak ho nastínila Dobroslava Menclová s jejím „neutrálním pásmem“ se postavili Jiří Varhaník a Jan Zavřel. Ona plocha neutrální zóny není prý patrná a proti ní má svědčit i fakt, že by v takovém případě musela přístupová cesta do menšího jádra vést přes nádvoří většího. D. Menclová si podle jejich názoru uzpůsobila půdorys hradu tak, aby vyhovoval jejím teoriím (Varhaník – Zavřel 1994, 43). Nic to však nemění na tom, že máme vzácně spojenou písemnou zprávu o rozdělení hradu a zároveň doložené stavební úpravy, přizpůsobující tomuto stavu hradní dispozici.

Do druhé skupiny hradů patří celá řada hradů, ze kterých jsem vybral ty, které jsou nejvýraznější, nebo nějakým způsobem specifické.

K nejjednodušším způsobům rozdělení hradů patří jistě dělení hradu Čabrad' na Slovensku. K tomuto hradu máme písemnou zprávu z roku 1476, ve které je uvedeno, že ústřední obytná stavba hradu, velká věž, byla mezi dvě rodiny rozdělena po patrech. Víme dokonce, že se obě rodiny společně podílely na opravě její střechy (Hanuliak 2004, 300). Takovéto rozdělení hradní budovy je ovšem archeologicky nezachytitelné a bez písemného pramene bychom asi jen těžko mohli usuzovat na podobné dělení.

K dodatečnému rozdělení hradu došlo například také u hradu Libštejn. Zde byl hrad rozdělen mezi bratry Jana a Bernarda z Valdštejna někdy po roce 1510. Toto rozdělení si vyžádalo stavební úpravy staršího jádra hradu a zřízení dvou samostatných přístupů do něj. Dnešní portál v jihozápadní stěně východního paláce nejspíše pochází až z této úpravy (Durdík 2005, 105).

Náročnější úpravy si vyžádalo rozdělení hradu Švihova mezi bratry Václava a Jana po roce 1514, kdy zemřel jejich otec Půta Švihovský. Staré hradní jádro bylo upraveno a rozšířeno rozšířeno tak, že oba paláce, situované proti sobě mohly fungovat zcela samostatně. V rámci

těchto snah vzniklo také úzké čelní schodišťové křídlo (Durdík - Bolina 2001, 232).

Velice zajímavým příkladem rozděleného hradu představuje hrad Lelekovice. Zde bylo archeologickým výzkumem odkryto nádvoří hradu, na kterém byla mimo jiné patrna změt' mnoha kůlových jamek. Postupně se ukázalo, že část z nich byla součástí pavlače, obíhající nádvoří. Zbývající kůlové jamky však tvořily předěly, které rozdělovaly nádvoří hradu na tři části. Písemné prameny dosvědčují mezi léty 1379 – 1392 rozdělení hradu na tři části (Unger 1991, 237).

K nejnáročnějším rozděleným hradům patří bezesporu hrad Rožmberk. Dolní hrad, jeden z nejstarších šlechtických hradů na našem území byl vystavěn nejspíše okolo poloviny 13. století. Asi v průběhu 14. století byl Rožmberk rozšířen o horní hrad, který představoval samostatné hradní jádro. Důvod tohoto počínu není přesně znám, ale usuzuje se, že se tak stalo proto, že dolní hrad již nemohl plnit podmínky pro pohodlné bydlení více rodin a proto byl rozšířen o nové jádro. Této hypotéze nasvědčuje i fakt, že poté, co byl hrad opět v rukou jednoho vlastníka, horní hrad zpustl (Durdík 2000, 486).

K extrémním případům patří hrad Mikulov. Původně královský majetek se v průběhu 13. století dostal do rukou Liechtensteinů, kteří z něho učinili své hlavní sídlo. Většinu doby jeho existence na něm sídlilo několik Liechtenstejnských rodin, což zapříčinilo, že paláce stály nejen v jižní a východní části zadního hradu, ale i u východní hradby středního hradu (Plaček 2007, 382).

Hradů dodatečně dělených je celá řada a jejich absolutní výčet není předmětem této práce. Tento exkurs měl pouze naznačit variační šíři možností projevení se právního rozdělení hradu do jeho stavby.

Třetí skupinu představují hrady, které svou dispozicí navozují dojem Ganerbenburgu, ale buď k takovému dělení nemáme písemné zprávy, nebo se jedná pouze o rozšiřování obytné plochy.

Mezi takové hrady patří například hrad Puchart. Jedná se o velice zvláštní dispozici, v rámci které je hrad složen ze dvou zcela samostatných a soběstačných hradních jader, která jsou od sebe vzdálena přibližně 110 metrů. Jakousi spojnici mezi nimi je táhlé skalní bradlo. Jedno hradní jádro obsahuje poměrně velkou obytnou plochu v podobě obdélných konkávních reliktvů, patrně po paláci či po palácích. O jeho charakteru však nelze říci nic konkrétnějšího, neboť je velice špatně dochovaný. Druhé jádro sestává ze zbytku mimořádně silné, patrně štítové zdi, obrácené proti prvnímu jádru. Za touto zdí se zřejmě nacházela obytná věž. U tohoto hradu neznáme žádný pramen, potvrzující nějaké dělení mezi více majitelů. Pravděpodobně se tedy jedná o pouhé rozšiřování obytné plochy v důsledku špatné terénní situace (Měřínský – Plaček 1988, 239).

Zajímavý případ představuje hrad Rokštejn. Starý hrad ze 13. století byl zásadně přestavěn ve 14. století markrabětem Janem Jindřichem. Tato přestavba samozřejmě musela odpovídat jeho postavení a plnit funkce s jeho postavou spojené. Z toho důvodu byl kromě přestavby starého, horního hradu vybudován i rozměrný palác v dolním hradu. Na počátku 15. století byl pak hrad rozdělen mezi dvě rodiny a stal se tak po právní stránce Ganerbenburgem. Noví majitelé si pak hrad rozdělili tak, že jedna sídlila v horním a druhá v dolním. Tak posloužila markraběcí přestavba, uskutečněná za zcela jiným účelem, vzniku dvojhranu, obývaného dvěma rodinami (Měřínský 2007, 75).

10.2 Zamyšlení nad vývojem hradu a jeho zařazením mezi Ganerbenburgy

Na úvod bych chtěl upozornit, že následující text je psán pouze v rovině hypotéz a je předkládán jako předmět k diskusi.

U hradu Skála nemáme k dispozici Burgfrieden. Musíme tedy vycházet pouze ze známé psané historie a dispozice hradu. Pokud tedy na základě dispozice hradu připustíme, že se jednalo o Ganerbenburg, vyvstává celá řada dalších otázek a možností. První otázkou je, zda byl hrad jako Ganerbenburg již zakládán, nebo se jím stal až v průběhu své existence a byl k tomuto účelu upraven. V prvním případě je otázkou, kdo (jaký rod či rody) jej založil. Ve druhém případě neznáme dobu a okolnosti takového rozdělení hradu mezi více majitelů, resp. nevíme, zda při tomto dělení byl hrad upravován.

Zjištění existence hradu již ve 13. století přináší celou řadu nových otázek. V případě, že byla Skála stavěna od počátku jako Ganerbenburg, vyvstává otázka, kdo jej takto ve 13. století postavil a jaká byla jeho podoba. Jisté je, že jeho první fáze není totožná s dnešními zbytky. Jak již bylo výše uvedeno, jádro horního hradu zřejmě představuje typický příklad dvoupalcové dispozice, zatímco dolní hrad bývá považován za rozvinutou donjonovou dispozici (Durdík 2000, 500). Dispozice horního i dolního hradu odpovídá vyloženě módním stylům prvé poloviny 14. století.

Existuje několik možností počátku horního hradu. Ve 13. století musíme jistě počítat i s variantou dřevěného hradu, nebo hradu s převažujícími dřevěnými prvky. Otázka dispozice a provedení takového hradu je pravděpodobně nezodpověditelná. V případě, že byl hrad ve 13. století stavěn již jako kamenný, musíme vycházet ze soudobé šlechtické dispoziční produkce. V úvahu by tedy přicházela bergfritová dispozice, hrad s palácem jako hlavní obytnou i obrannou stavbou, nebo plášťová dispozice (k hradní typologii např. Durdík - Bolina 2001). Bergfritová

dispozice by byla v případě Skály asi jen těžko proveditelná vzhledem k morfologii hradní skály. V případě, že by zde přesto existovala, byla by pravděpodobně značně deformována. Hrad s plášťovou zdí si lze představit lépe, ale byl by v západních Čechách velkou výjimkou, neboť většina těchto hradů pochází z Moravy (Durdík - Bolina 2001, 113). Nejpravděpodobnější se jeví varianta hradu s palácem jako hlavní obrannou i obytnou budovou. Jednalo by se tedy o palác, umístěný na chráněném místě skalního hřbetu, obehnaný obvodovou hradbou. Vypadal by tedy podobně, jako například hrad Řebřík (Durdík - Bolina 2001, 110), nebo první fáze hradu Velhartice (Durdík 2000, 585). Opevnění paláce však mohlo být jednodušší, nemuselo se jednat vyloženě o obvodovou hradbu. Hrad mohl k obraně využívat převážně jen hradní skálu, která mohla být ještě posílena lehčím opevněním v podobě palisády. Takovýchto hradů ze 13. století, situovaných na buližníkových skalách známe více. Patří mezi ně například Buzické hrady Homberk (srovnej Novobilský – Rožmberský 1995a) a Strašná Skála (srovnej Novobilský 1999). Podobným hradem je také hrad Drštka (srovnej Novobilský – Rožmberský 1995b). Tyto hrady však na rozdíl od Skály v této jednoduché podobě zůstaly až do závěru své existence. Využití skalních masívů při stavbě Skály vedlo Zdeňka Fišera k zařazení Skály mezi tzv. hrady se skalním blokem (Fišera 2004, 203). Naproti tomu F. Gabriel a J. Smetana zastávají názor, že skalní hrady musí být situovány na skalních sucích se vstupem 3 – 6 metrů nad základnou skalního bloku. Hrad se pak má rozkládat na horní ploše skály, která je přístupná upravenou spárou. Převýšení skály má být hlavní, nebo jedinou složkou obrany. To ze skalních hradů vylučuje mimo jiné Skálu (Gabriel – Smetana 1986, 143). Celý horní hrad mohl být již obehnaný podkovovitým příkopem a valem.

Otázka existence, popřípadě podoby dolního hradu zůstává pro 13. století otevřená. Pokud by již existoval, musel by pravděpodobně splňovat stejně jako horní hrad jednu z výše uvedených dispozic. Otázkou by pak

ovšem bylo, kdo by dvoujaderný hrad zakládal. Jak bylo výše uvedeno, ke stavbě Ganerebenburgů se většinou uchýlovali méně ekonomicky zdatní stavebníci. To se ovšem nedá říci o rodu Drslaviců, kteří ve druhé polovině 13. století vlastnili mimo jiné hrad Rýzmberk a Zbiroh (Procházka 2004, 9). Samozřejmě nelze vyloučit, že v rámci zajišťování zázemí potomkům, jim mohl některý člen rodu postavit hrad dohromady. Pravděpodobnější by asi bylo, že původní hypotetický dvoujaderný hrad vybudoval jiný, méně významný rod či rody a Páni z Rýzmberka od nich později takto koncipovaný hrad koupili. Ovšem jedná se pouze o nepodložené hypotézy. Za pravděpodobnější považuji, že původní hrad byl založen jako jednodílný, bez ohledu na to, kdo byl jeho stavebníkem.

Buď současně s jádrem, nebo v nějaké další fázi mohla být zbudována hranolová věž, která se později stala součástí dolního hradu. Tím by bylo zajištěno klesající skalní bradlo, ze kterého jistě bylo možno hrad ohrožovat. Soudím tak proto, že věž svými rozměry příliš neodpovídá donjonu (srovnej Durdík - Bolina 2001, 35). Aby se jednalo o bergfrit, musela by být síla zdi o něco širší. Dalším důvodem je fakt, že ve zdivu věže, stejně jako v dochovaných zbytcích jádra horního hradu a na rozdíl od zbytku dolního hradu není žádná příměs cihel, ani prejzů. Horní hrad mohl být s touto vysunutou „strážnicí“ propojen pomocí po hranách ohrazeného klesajícího hřebene. Zde se totiž nacházejí výše zmíněný žlab a kapsa zasekané ve skále. Podobně byl pravděpodobně řešen například hrad Homberk (Novobilský – Rožmberský 1995, 17).

Původní horní hrad mohl být ve 14. století přestavěn a rozšířen o druhé palácové křídlo, jak to známe například z Egerberka (Durdík - Bolina 2001, 134), ale i z jiných hradů. Při této přestavbě mohlo být vybudováno i dnešní obvodové opevnění, včetně branské věže a snad i budovy situované nad ní. Je pravděpodobné, že v těsné návaznosti na přestavbu jádra horního hradu byla vybudována i parkánová hradba, protože výše zmíněná kapsa v jižní obvodové zdi jádra, situovaná při zemi v úrovni původního nasednutí parkánové zdi, je pravděpodobně

pozůstatkem dřevěné výztuhy zdiva²¹. Při budování jižní zdi jádra pravděpodobně dopředu počítali s brzkou přístavbou parkánové zdi. V této etapě mohla vzniknout i hypotetická mostnice při severovýchodním ukončení jádra.

Někdy v průběhu pozdní gotiky pak mohlo být vybudováno jádro horního hradu. Čistě hypoteticky předpokládám, že k tomu mohlo dojít až v samém závěru existence hradu, či na počátku jeho úpadku. Soudím tak z několika důvodů. Prvním z nich je, že zdivo dolního hradu je odlišné od zdiva jádra horního hradu. Obsahuje ve vysoké míře prejzy a cihly a na rozdíl od horního hradu obsahuje kapsy po do zdi zapuštěném štenýřovém lešení. Dalším důvodem je fakt, že kladení kapes pro trámy nesoucí podlahu paláce dolního hradu, délkou svých rozestupů odpovídá až pokročilé gotice. V žádném případě nepochází ze 13. století²². Posledním důvodem je myšlenka, že dolní hrad nebyl dokončen v plném naplánovaném rozsahu, o čemž svědčí nedolámaný šíjový příkop na klesající skále pod severovýchodním ukončením dolního hradu. O zamýšleném příkopu svědčí i existence branky ústící tímto směrem, která by bez příkopu, případně jiného fortifikačního prvku neměla smysl, ba naopak by byla spíše ohrožením bezpečnosti hradu.

K této přestavbě mohlo dojít například po roce 1441, kdy byl hrad vypálen a znovu obnoven (viz. příslušná kapitola). Po tomto roce se již hrad nestal centrem panství a pomalu začal upadat.

Byla-li Skála někdy Ganerbenburgem, domnívám se, že až v pozdním středověku. Například při dělení hradu mezi Jindřicha a Václava v roce 1505.

²¹ Za upozornění na tuto možnost děkuji Ing. Janovi Anderlemu.

²² Za tuto informaci děkuji Ing. Janovi Anderlemu.

11 ZÁVĚR

Hrad Skála představuje mimořádně složitý objekt. Zvláště nové skutečnosti, vyplývající z archeologických nálezů otevírají celou řadu nových otázek. Některé z nich byly v této práci nastíněny a zbývá jen doufat, že na alespoň některé z nich budeme moci jednou odpovědět.

12 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Anderle, J. – Procházka, Z. – Švábek, V. 1993: Hrad Hus a jeho obležení, in: Durdík, T. (ed.): *Castellologica bohemia* 3, 131 – 136.

Beneš, A. 1975: Archeologické nálezy z Přešticka (okr. Plzeň - jih) ve sbírce Václava Černého v Plzni, *Výzkumy v Čechách* 1971, 167 - 177.

Beneš, A. 1982: BZO 1978 – 1979.

Čížek, J. – Slavík, J. 1998: Adršpach, hrad Jana Lucemburského?, in: Durdík, T. (ed.): *Castellologica bohemia* 6/1, 171 – 186.

Durdík, T. 1976: Současný stav, potřeby a výhled výzkumu hradů v Čechách, *Archeologické rozhledy* 28, 172-180.

Durdík, T. 1998a: Hrady kastelového typu 13. století ve střední Evropě. Praha.

Durdík, T. 1998b: Česká hradní architektura doby Jana Lucemburského, in: Durdík, T. (ed.): *Castellologica bohemia* 6/1, 7 – 68.

Durdík, T. 2000: *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha.

Durdík, T. 2004: *Nálezy z hradů přechodného typu (Hlavačov, Angerbach, Tachov)*. Praha.

Durdík, T. – Bolina, P. 2001: *Středověké hrady v Čechách a na Moravě*. Praha.

Durdík, T. – Sušický, V. 2002: Zříceniny hradů, tvrzí a zámků. Jižní Čechy. Praha.

Durdík, T. – Sušický, V. 2005: Zříceniny hradů, tvrzí a zámků. Západní Čechy. Praha.

Fišera, Z. 2004: Skalní hrady zemí koruny české. Praha.

Frolík, J. 2002: Nálezy z obléhání hradu Lichnice v letech 1428 – 1429, in: Durdík, T. (ed.): Castellologica bohemia 8, 399 – 408.

Fröhlich, J. 1993: K otázce stáří valů Hrochova Hrádku, in: Durdík, T. (ed.): Castellologica bohemia 3, 251 – 256.

Gabriel, F. – Smetana, J. 1986: Skalní hrady a jejich vztah k české hradní architektuře, AH 11, 143 – 152.

Hanuliak, V. 2004: Hrad Čabrad' v dějinách Hontu, Archaeologica Historica 29, 299 – 308.

Heber, F. A. 2002: české hrady, zámky a tvrze. Praha.

Hlávka, K. 1955: Konservace a restaurace památek v přeštickém okrese – včetně Lužan. Návrh na rok 1955 a 1956, uloženo v Domě historie Přešticka.

Hložek, J. 2010: Předhradí vrcholně středověkých hradů v Čechách - cesta ke korpusu. Disertační práce, Katedra archeologie Filozofické fakulty Západočeské univerzity v Plzni.

Chotěbor, P. 1986: Komplexní povrchový průzkum hradu Valečova, Památky archeologické 77, 177-196.

Jánský, J. 2001: Kronika českobavorské hranice 1. Průvodce historií západních Čech č. 8. Domažlice.

Klučina, P. 2004: Zbroj a zbraně. Evropa 6. – 17. století. Praha.

Krajíc, R. - Klučina, P. 1987: Středověké vojenské ležení na Smolíně u Tábora, *Archeologické rozhledy* 39, 400 - 434.

Král, V. 2009: *Znaky rodů českých*. Praha.

Kudrnáč, J. 1973: Vojenský tábor z doby husitských válek v Klučově, *Památky archeologické*, 44, 1, 105 – 142.

Kukal, Z. – Dudíková Schulmanová, B. – Valečka, J. – Čechová, V. – Pošmourný, K. 2010: *Hrady Čech a Moravy – z čeho jsou a na čem stojí*. Praha.

Kuna, M. 2004: Povrchový sběr. In: Kuna, M. (ed.): *Nedestruktivní archeologie. Teorie, metody a cíle*. Praha, 305-352.

Menclová, D. 1953: Obraz hradní kaple švihovské a začátek české krajinomalby, *Umění* 1, 107 – 114.

Menclová, D. 1972: *České hrady* 1, 2. Praha.

Měřínský, Z. 2007: *Hrad Rokštejn*. Brno.

Měřínský, Z. - Plaček, M. 1988: Nástin vývoje hradní architektury vrcholného středověku na Moravě a ve Slezsku do období husitských válek, *Archaeologica historica* 13, 147 - 197.

Novák, J. 1990: Nálezy militární u hradu Skála, *Hláska* 2, 3 – 4.

Novobilský, M. 1999: Neznámé podbrdské hrady Strašná skála a Liškův hrad. *Edice Zapomenuté hrady, tvrze a místa* 20. Plzeň.

Novobilský, M. Ústní sdělení 4. 4. 2012.

Novobilský, M. – Rožmberský, P. 1995a: Hrad Homberk u Příkosic. *Edice Zapomenuté hrady, tvrze a místa* 2. Plzeň.

Novobilský, M. – Rožmberský, P. 1995b: Hrad Drštka u Skořic. Edice Zapomenuté hrady, tvrže a místa 1. Plzeň.

Novobilský, M. – Richterová, J. 1996: Hrad Bělá. Historie a vývoj hradu v Dolní Bělé. Edice Zapomenuté hrady, tvrže a místa 8. Plzeň.

Novobilský, M. – Nožička, P. 2004: Geodetické zaměření hradu Skály a nové poznatky i hypotézy o hradním komplexu, Dějiny staveb, 60 – 70.

Novobilský, M. – Rožmberský, P. 2005: Hrad Skála u Přeštic. Edice Zapomenuté hrady, tvrže a místa 33. Plzeň.

Palacký, F. 1939: Dějiny národu českého 1. Praha.

Pelant, J. 2001: Vyobrazení měst Plzně, Rokycan, Berouna a hradů Radaně, Žebráka, Točníka a Křivoklátu na vedutách Mathiase Gerunga z roku 1536, in. Bystrický, V. (ed.): Západočeský historický sborník 7, Plzeň, 107 – 179.

Pěšina, J. 1953: Obraz hradní kaple švihovské a začátek české krajinomalby, Umění 1, 93 – 106.

Pícka, J. – Tetour, M. 2005: Vícov u Přeštic (Okr. Plzeň jih) středověké osídlení při kostele sv. Ambrože, Archeologické výzkumy v Jižních Čechách 18, 179 – 210)

Píč, J. L. 1893: Paběrky rukopisné, Památky archeologické 16, 301 – 314.

Plaček, M. 2007: Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí. Praha.

Plaček, M. – Bóna, M. 2007: Encyklopedie slovenských hradů. Praha.

Procházka, Z. 2004: Hrad Rýzmberek. Edice Zapomenuté hrady, tvrže a místa 32. Plzeň.

Řičák, E. V. 1861: Hrad Skála, Památky archeologické IV, č. 2, 124 – 130.

Sedláček, A. 1996: Hrady, zámky a tvrze Království českého 9. Domažlicko a Klatovsko. Praha.

Shock – Werner, B. 1987: Die Burg auf spätmittelalterlichen Darstellungen, Burgen und Schlösser 1, 28 – 34.

Smolík, J. 1881: Zprávy a drobnosti, Památky archeologické 11, 180.

Soukup, M. B. 2005: Ganerbenburg a rozdělené hrady, O jednom sporném hradním „typu“, AR 57, 580 – 585.

Šlégl, A. 1926: Politický okres Přeštický. Přeštice.

Unger, J. 1991: Dokončení archeologického výzkumu vnitřního hradu v Lelekovicích, AH 16, 233 – 239.

Varhaník, J. – Zavřel, J. 1994: Povrchový průzkum hradu Choustníka, Archaeologica historica 19, 37 – 49.

13 RESUMÉ

This work deals with the Skála castle. This castle is situated on the long rock ridge near Radkovice village. The first reference about castle comes from the title of Vilém of Skála from 1318. Vilém belonged to the lords of Rýzmbek. Skála was three times besieged by troops of Czech king Václav IV. During the first siege the attackers used canon. From this siege, which was in 1399 we have the first written note about using fire-arm by siege of castle. About results of these sieges we know nothing. During Hussite wars we have no references about Skála. In 1441 Skála was occupied by unknown robber knight. It was a cause of the next siege of Skála castle. Hynek Krušina of Švamberk and Hanuš of Kolovraty conquered the castle and all defenders were hanged on the nearest trees. Only their commander was captured. After this conflict the Skála castle was repaired by family of Švihov and of Rýzmbek. In

1548 the last holders of this family had to sell the kastle to Herold Kafka of Říčany. After this Skála became fall into the ruins. As abandoned Skála is firstly speak about in 1568.

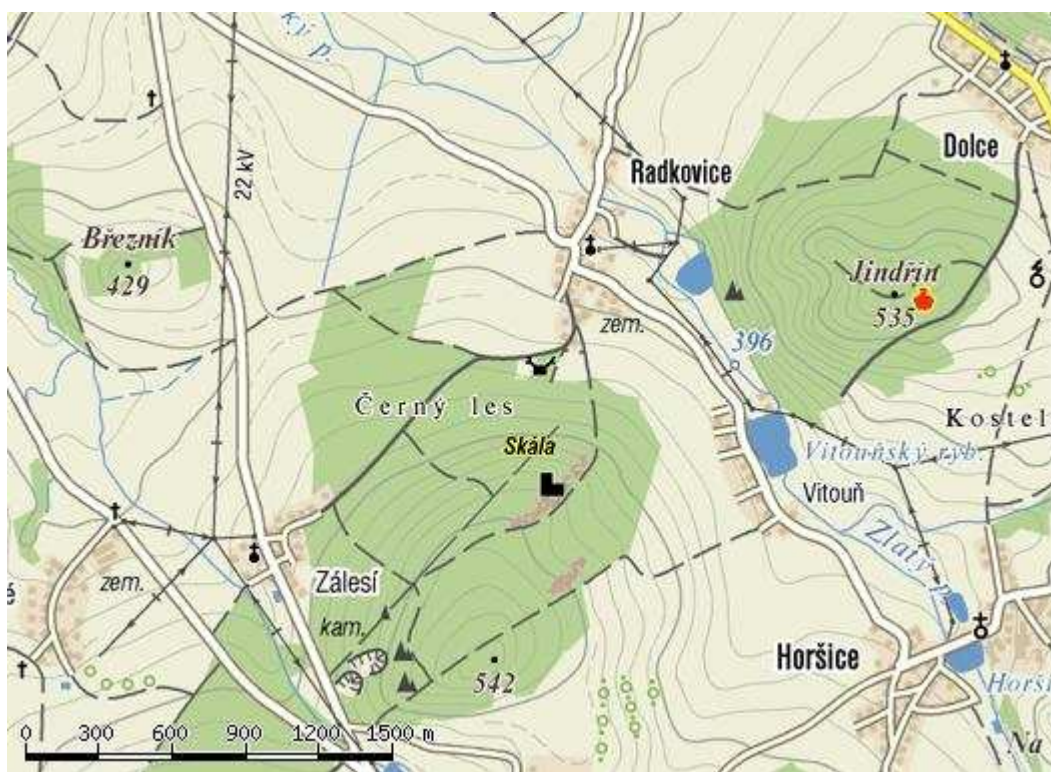
The disposition of the castle is very unusual. It consists of two kastle cores. Each core is self-sufficient castle. It is why Skála is called Ganerbenburg. It is quite unique for Bohemia. In this work these problems are solved. At the north part of castle area are situated two large fortified places. They are fortified by the ditch and the rampart. About their purpose we know nothing. But in this work I deal with the idea, that they may be army camps.

By field walking, but mainly by rescue excavation a many artefacts were got. From the trench, which was created because of some detector man disturbed a part of the hillside under the upper castle, came many of potshreds from the 13th century and from some prehistorical cultures. I was documented all finds (not only potshreds) from this trench. Inforation about castle existence in the 13th century opens a new questions about the castle origin and evolution.

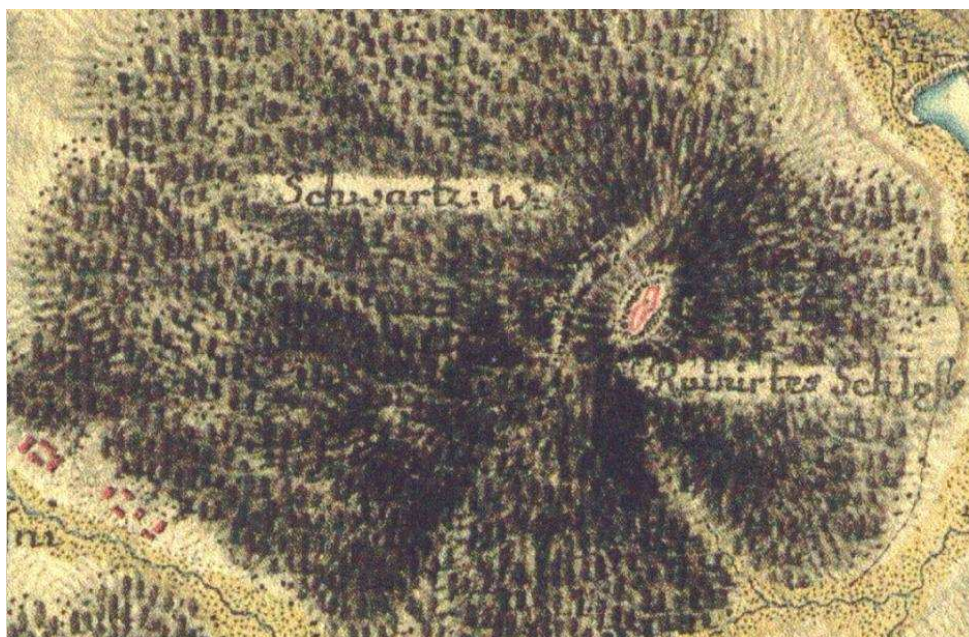
By combination datas of lidar with the results of my geodethic gaugeing was created 3D PDF model of the castle areal.

Next I implemented visual surface survey of the castle place and I described each detail of its organism. One part of this work was also completing of all iconographycal sources of the kastle.

14 PŘÍLOHY

Obr. 1 – poloha hradu Zdroj: <http://www.mapy.cz/#x=13.393019&y=49.548559&z=12&l=2&c=t>

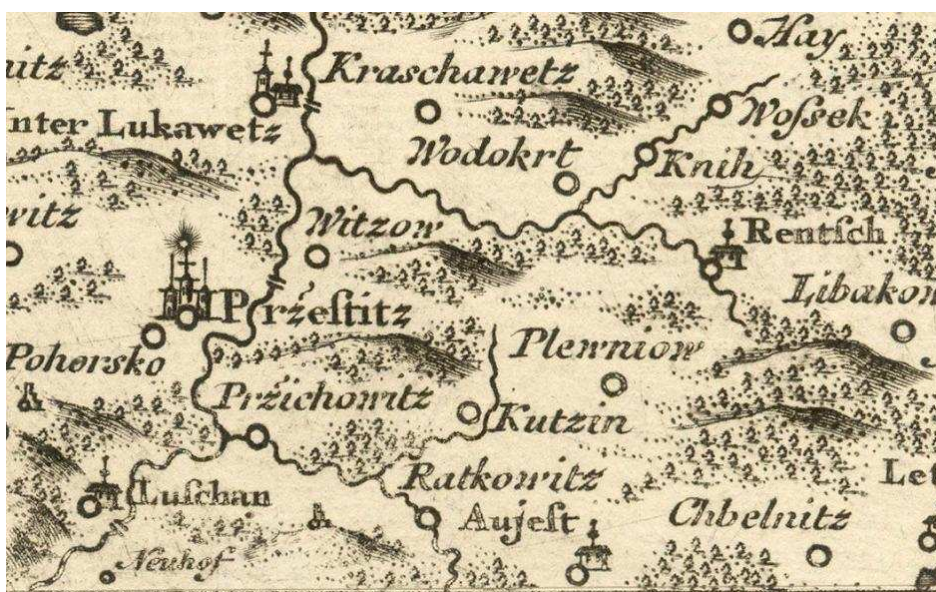
Obr. 2 Hrad na 1. vojenském mapování Zdroj: www.oldmaps.geolab.cz

Obr. 3 Hrad na 2. vojenském mapování Zdroj: www.oldmaps.geolab.cz

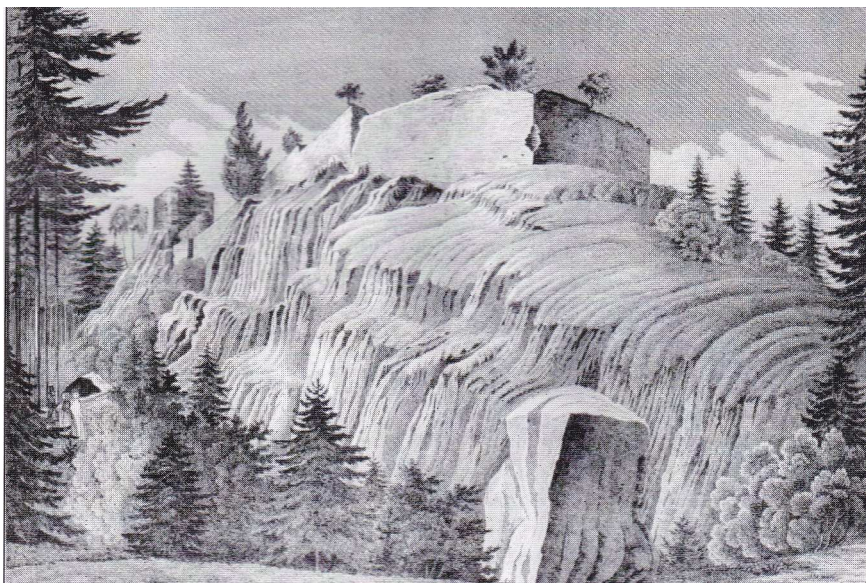
Obr. 4 Hrad na 3. vojenském mapování Zdroj: www.oldmaps.geolab.cz

Obr. 5 Hrad na Millerově mapování Zdroj: www.oldmaps.geolab.cz

Obr. 6 Hrad vyobrazený ve švihovské hradní kapli, považovaný někdy za Skálu. Foto autor

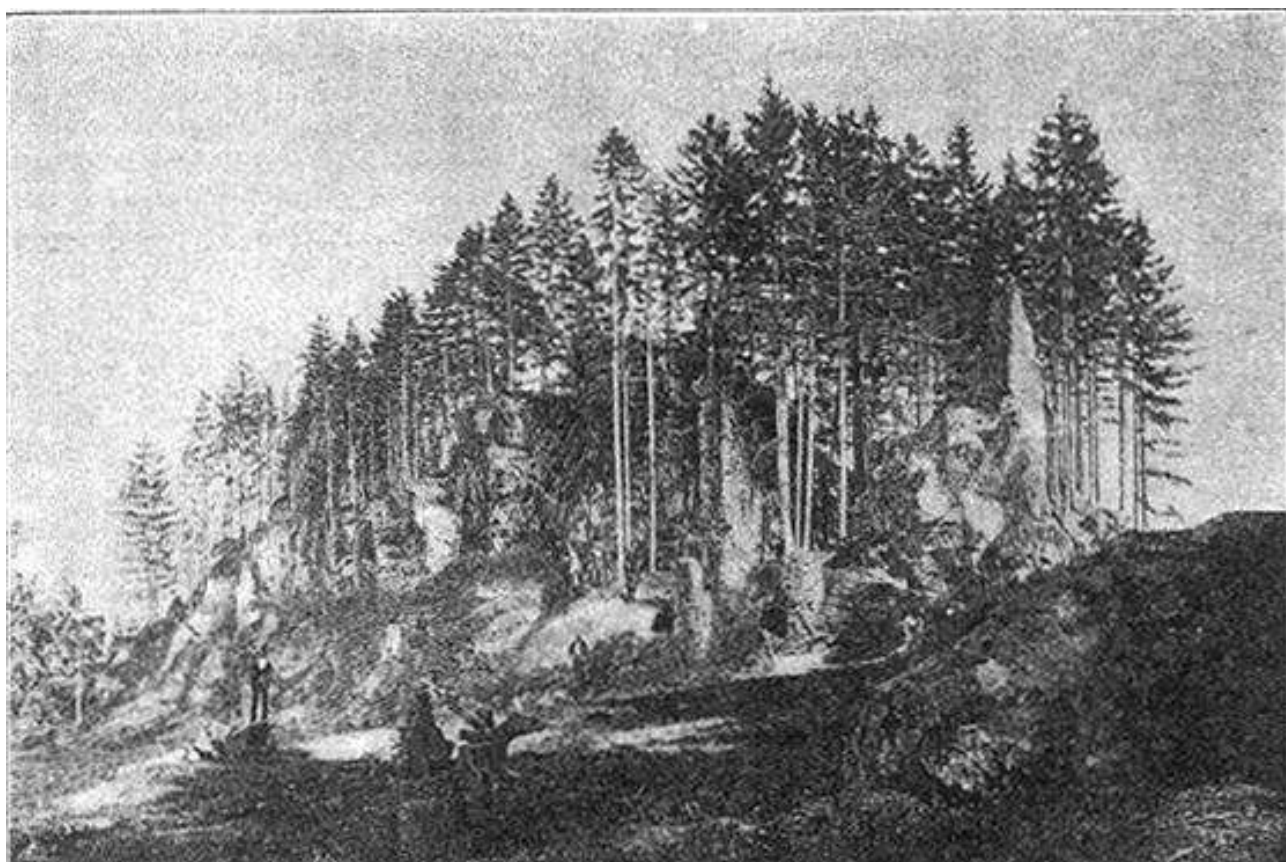
Obr. 7 Rytina hradu podle kresby F. A. Hebera.

Obr. 64 Motiv z hradu Skála, publikovaný Augustem Sedláčkem ve svém 9. dílu Hradů, zámků a tvrzí království českého.

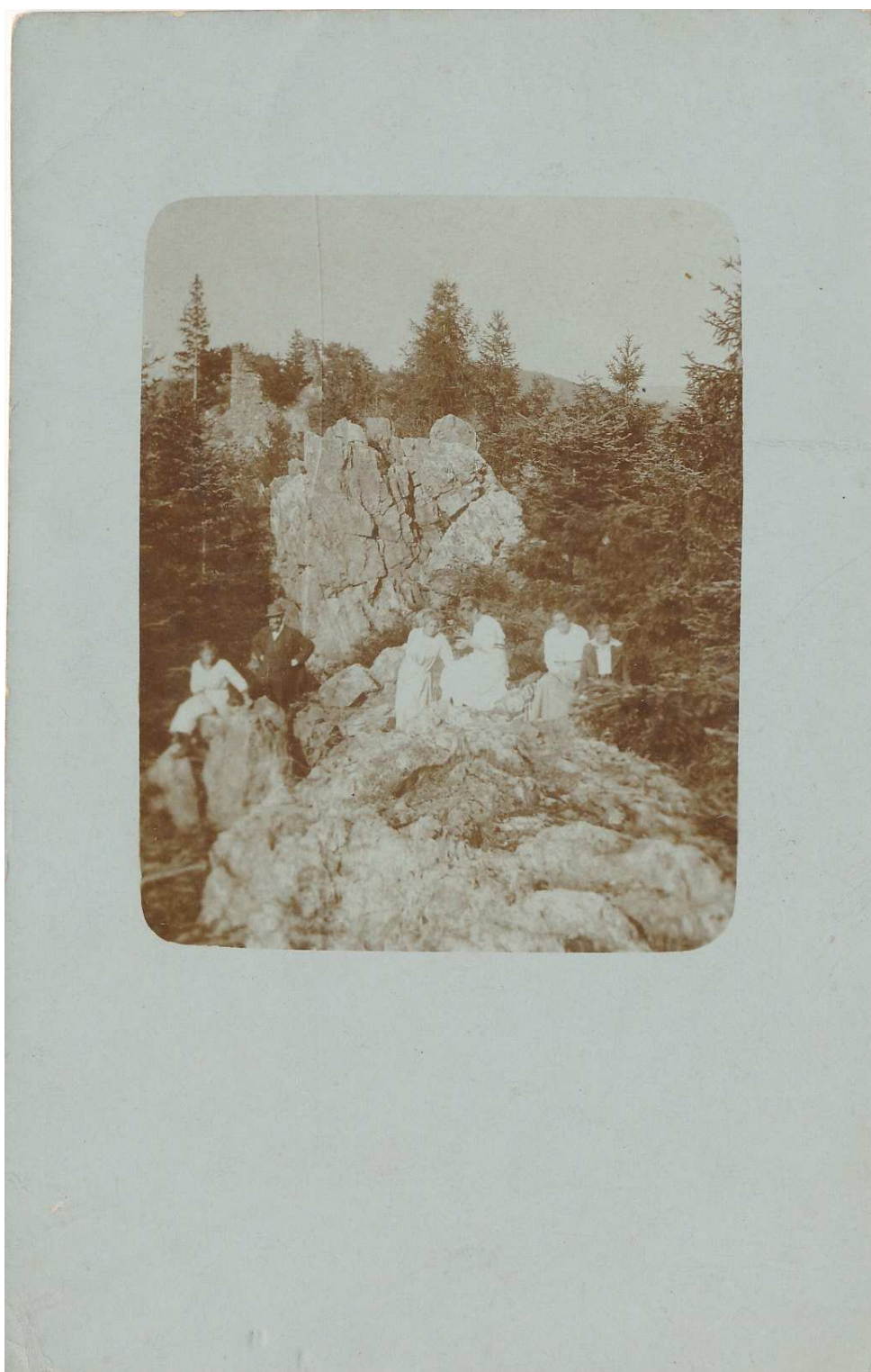
Obr. 65 Motiv z hradu Skála, publikovaný Augustem Sedláčkem ve svém 9. dílu Hradů, zámků a tvrzí království českého.

Obr. 66 Fotografie publikovaná Augustem Sedláčkem v Hradech, zámcích a tvrzích království českého.

Obr. 8 Stará fotografie hradu od severozápadu, patrně z konce 19. století. Fotografie pochází z Domu historie Přešticka v Přešticích.

Obr. 9 Fotografie hradu z 19. století. Fotografie je uložena v Domu historie Přešticka.

Obr 10 Stará fotografie hradu z přelomu 19. a 20. století.

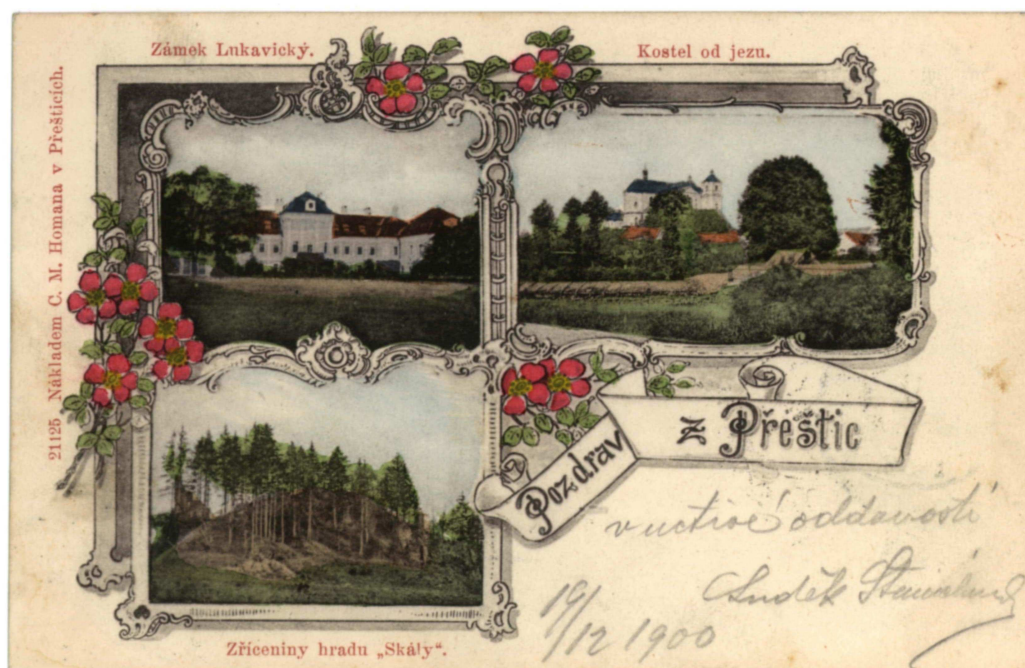
Obr. 11 Stará fotografie hradu asi z konce 19. století. Je uložena v Domu historie Přešticka.

Obr. 12 Stará fotografie hradu, snad z přelomu 19. a 20. století. Pohlednice je uložena v Domu historie Přešticka.

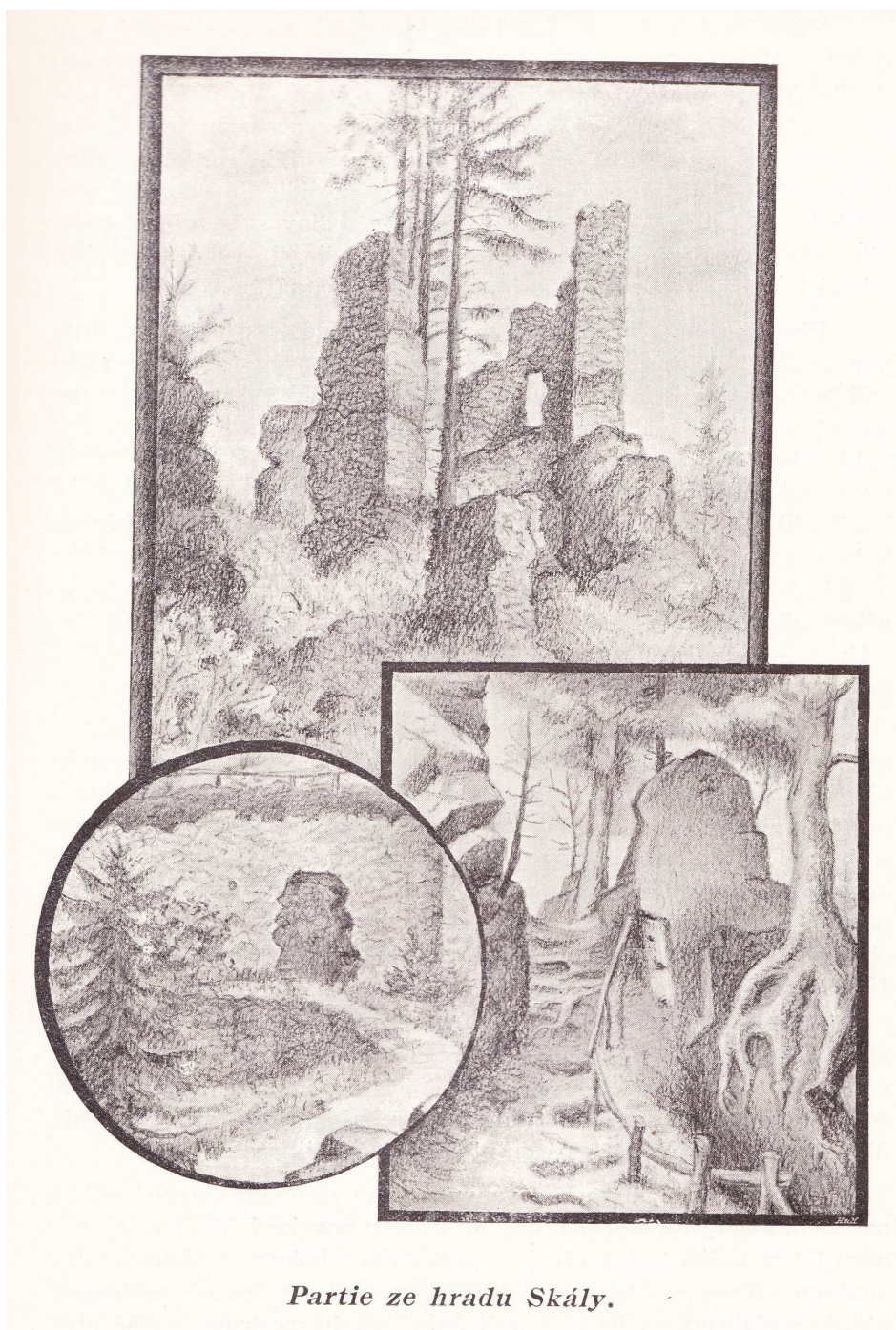
Obr. 13 Stará fotografie hradu, patrně z přelomu 19. a 20. století z knihy Politický okres Přeštický.

Obr. 14 Pohlednice odeslaná roku 1900. Vlevo dole je zachycena Skála. Pohlednice pochází ze sbírky Martina Lautnera.

Obr. 15 Stará fotografie hradu, patrně z přelomu 19. a 20. století. Původ v knize Politický okres přeštický.

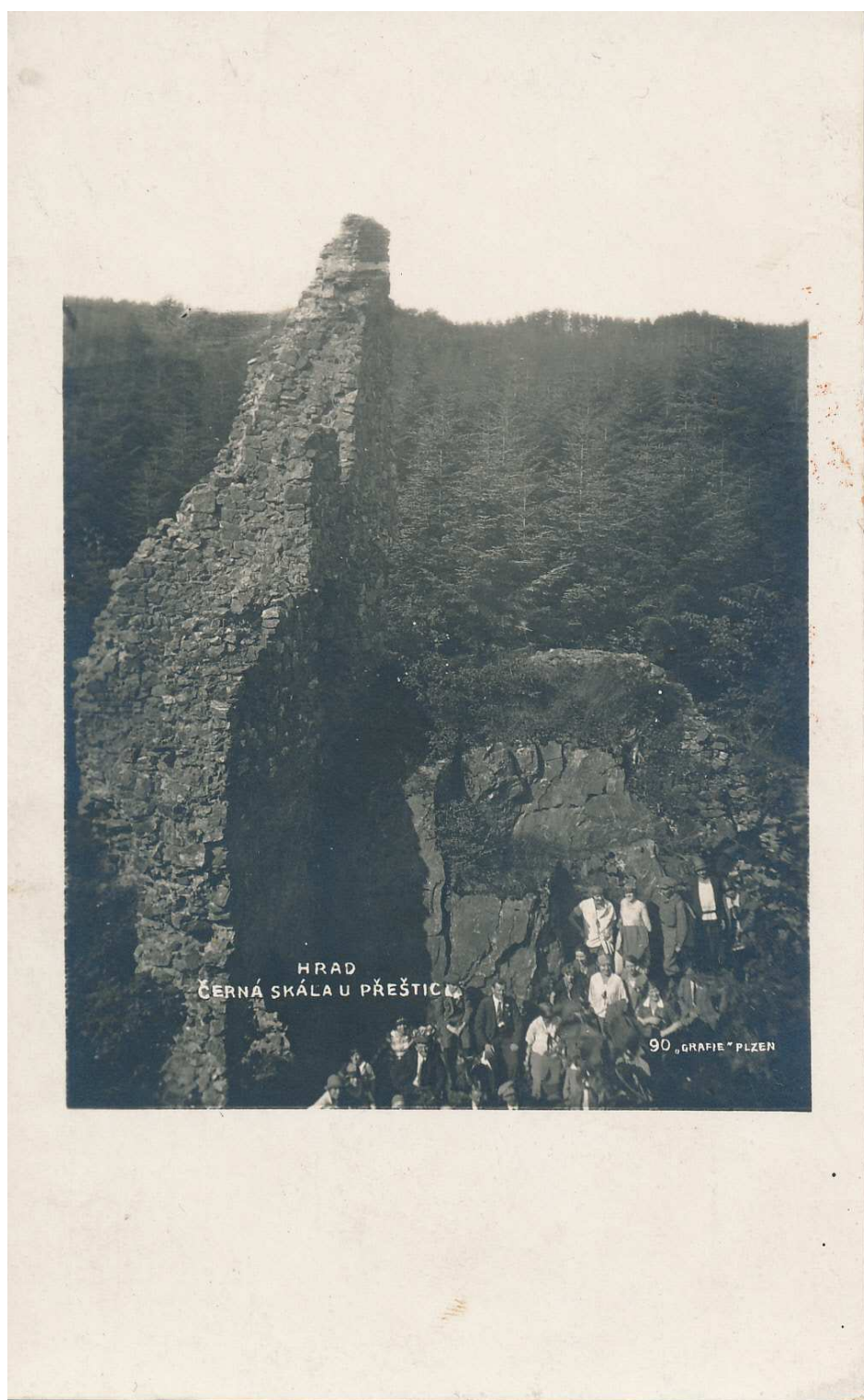

Partie ze hradu Skály.

Obr. 16 Kresby hradu z přelomu 19. a 20. století. Zdroj kniha Politický okres Přeštický.

Obr. 17 Fotografie z roku 1935 zachycující dnes již neexistující okno v budově nad branskou věží. Fotografie pochází ze sbírky Martina Lautnera.

Obr. 18 Fotografie z období 1. republiky

Obr. 19 Stará pohlednice hradu. Pohled na hrad je veden od jihu. Pohlednice pochází z autorovy sbírky.

Obr. 20 Celkový pohled na hradní kopec. Foto autor

Obr. 21 Hypotetická dělostřelecká zemní bašta v pohledu od jádra horního hradu. Foto autor

Obr. 22 Pohled na trosky budovy stojící nad branskou věží. Foto autor

Obr. 23 Interiér budovy stojící nad branskou věží. Foto autor

Obr. 24 Jádno horního hradu od západu. Foto autor

Obr. 25 Jádru horního hradu od severu. Foto autor

Obr. 31 pohled do výklenku vylehčovacího pasu v severní zdi jádra horního hradu. Foto Ondřej Bouše

Obr. 26 Jižní stěna jádra horního hradu s parkánem od východu. Foto autor

Obr. 44 Pohled na portál horního hradu. Foto autor

Obr. 27 Interiér jádra horního hradu se starými sondami. Foto autor

Obr. 43 Pohled do přístupové chodby do jádra horního hradu z vrcholové plošiny. Foto autor

Obr. 28 Jádru horního hradu od východu, v popředí uvažovaná mostnice.
Foto autor

Obr. 45 Baštovitý výběžek, vybíhající proti dolnímu hradu. Foto autor

Obr. 29 Pohled na horní hrad od severovýchodu, v popředí branská věž.
Foto autor

Obr. 30 Pohled na cihelné ostění střílny branské věže. Foto autor

Obr. 32 Čelní pohled na hlavní bránu dolního hradu. Foto autor

Obr. 33 Exteriérová část jižní stěny jádra dolního hradu. Foto autor

Obr. 34 Opravované a narušené zdivo pod portálem brány dolního hradu.
Foto autor

Obr. 35 Pas brány dolního hradu z interiéru. Foto autor

Obr. 36 Interiér paláce dolního hradu. Foto autor

Obr. 37 Dochovaná špaleta okna paláce dolního hradu. Foto autor

Obr. 38 Severovýchodní ukončení jádra dolního hradu. Foto autor

Obr. 39 Dochovaná špaleta s kapsou pro závoru v severovýchodním ukončení jádra dolního hradu. Foto autor

Obr. 40 Nedolámaný příkop před dolním hradem. Foto autor

Obr. 41 Hranolová věž dolního hradu. Foto autor

Obr. 42 Jižní branka dolního hradu od jihu. Foto autor

Obr. 46 Část průběhu opevnění horní přihrazené plochy. Foto autor

Obr. 47 Oválný konkávní útvar v dolní přihrazené ploše. Pohled z jádra dolního hradu. Foto autor

Obr. 48 Objevený haltýř u horní přihrazené plochy. Foto autor

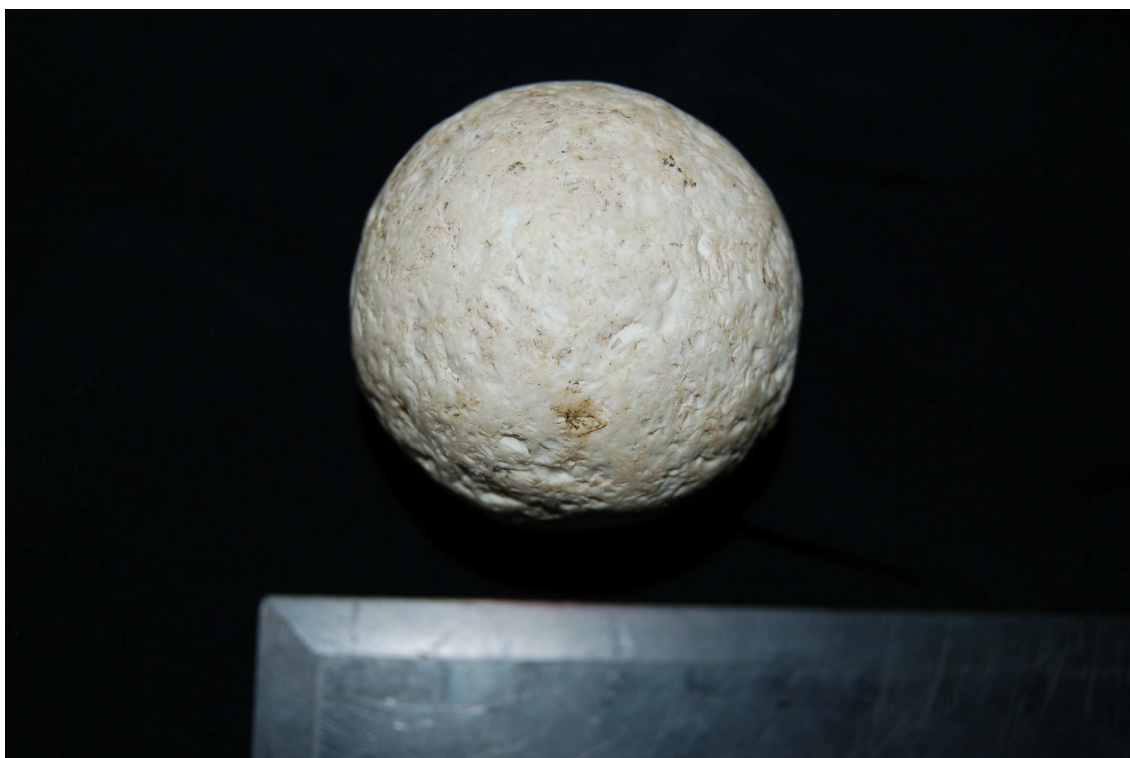
Obr. 49 Jeden z objevených haltýřů u dolní přihrazené plochy. Foto autor

Obr. 50 Dvůr Henigarov. Foto autor.

Obr. 51 Žulové koule pocházející pravděpodobně z bombardy použité na Skále. Foto autor

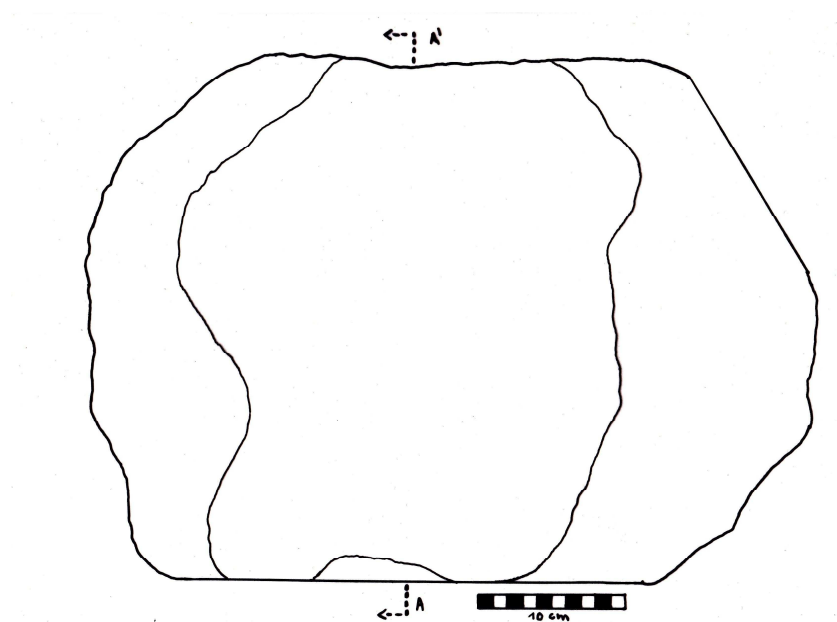
Obr. 52 Mramorová koule ze Skály. Foto autor

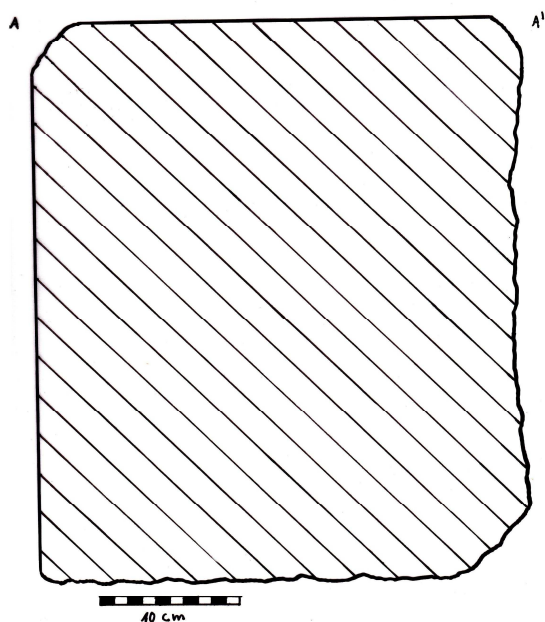
Obr. 53 Pískovcové ostění portálu nalezené v příkopu. Foto autor

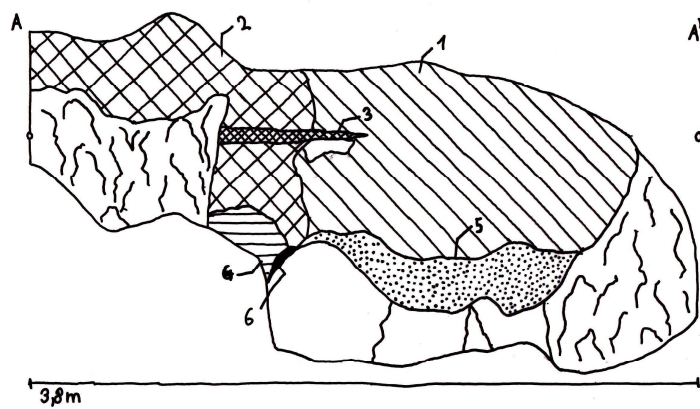
Obr. 54 Detektorářský vkop před započítím výzkumu. Foto Petr Kausek

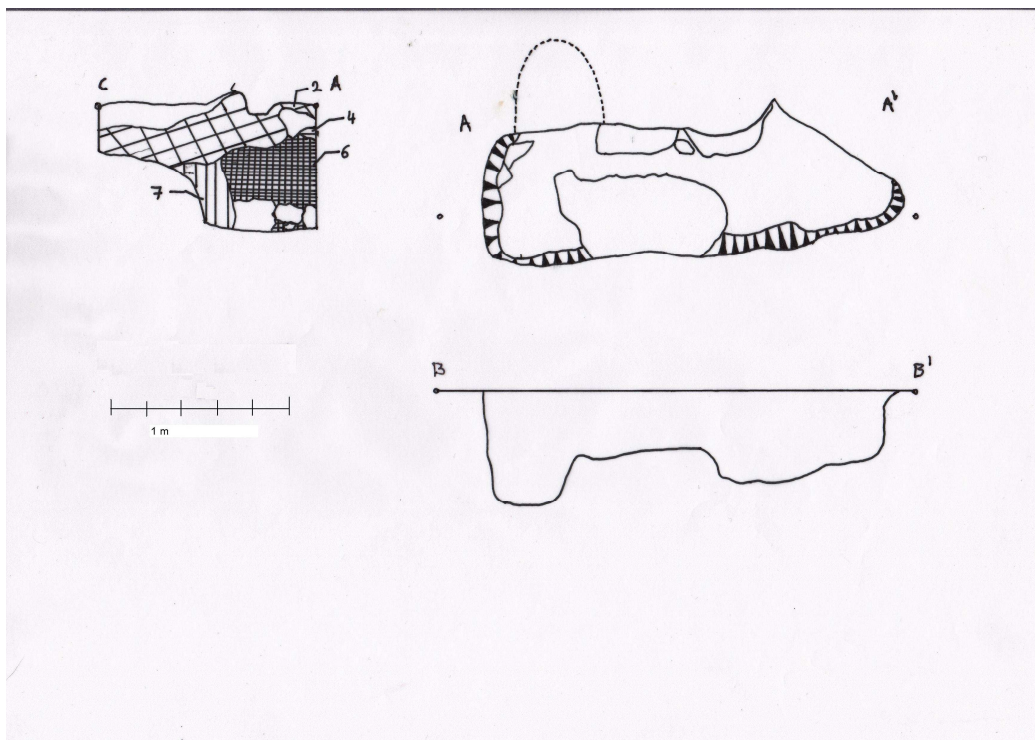
Obr. 55 Pohled na ostění portálu horního hradu, nalezeného v příkopu.
Kresba autor

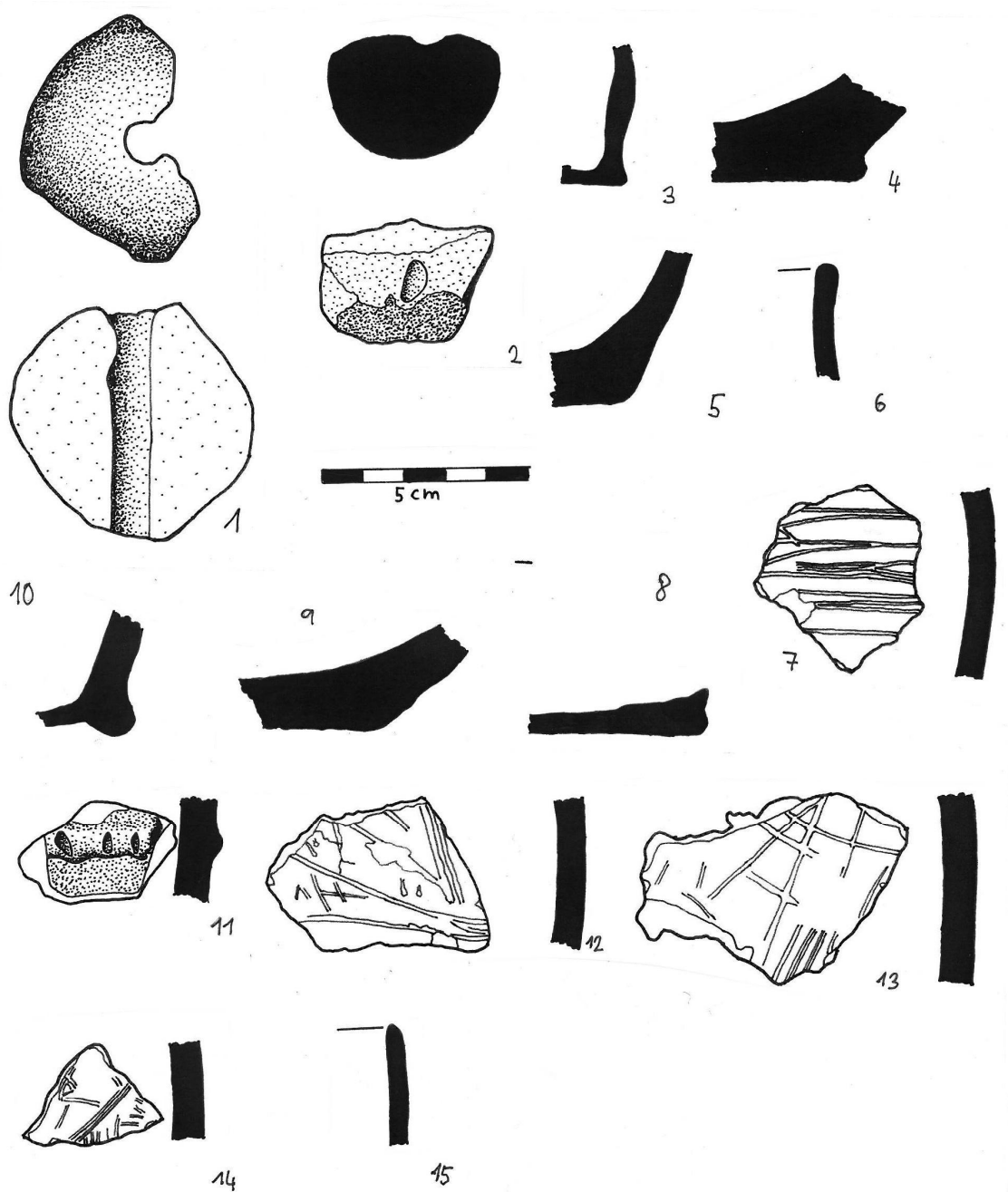
Obr. 56 Řez ostěním portálu horního hradu. Kresba autor

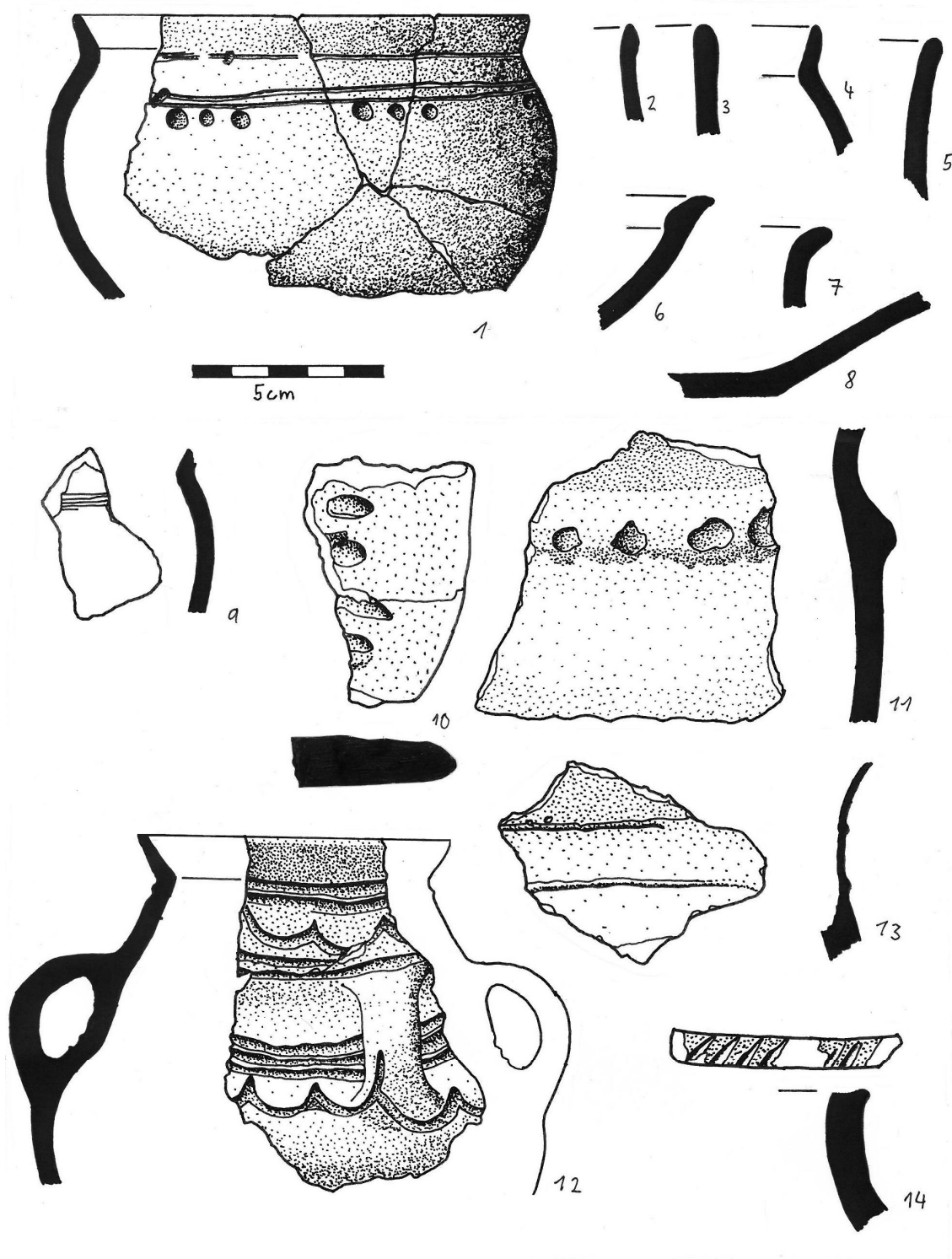
Obr. 73 Profil sondy – kresba autor

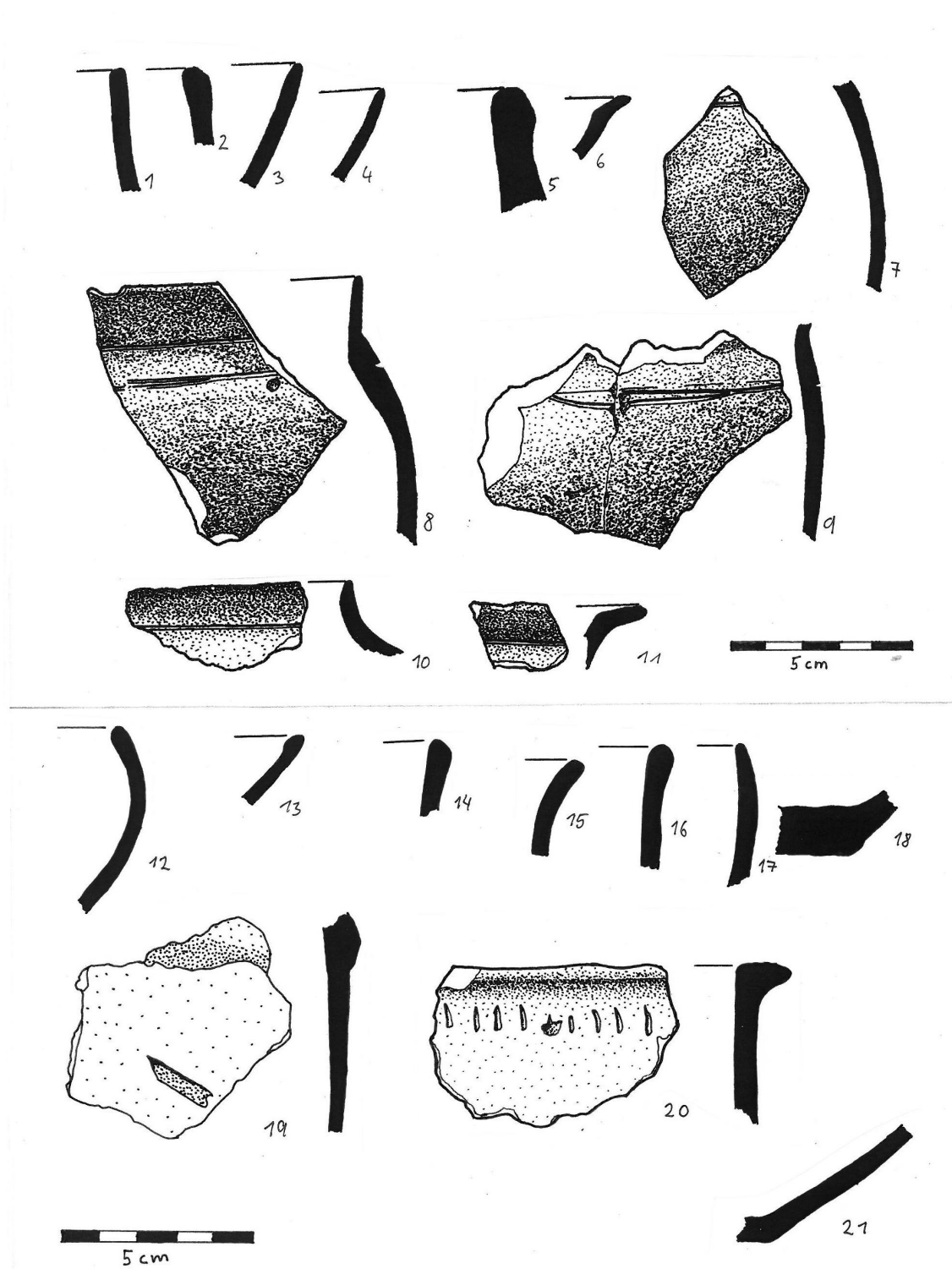
Obr. 74 Zleva nahoře boční profil sondy, půdorys sondy, dole řez sondou.
Kresba autor

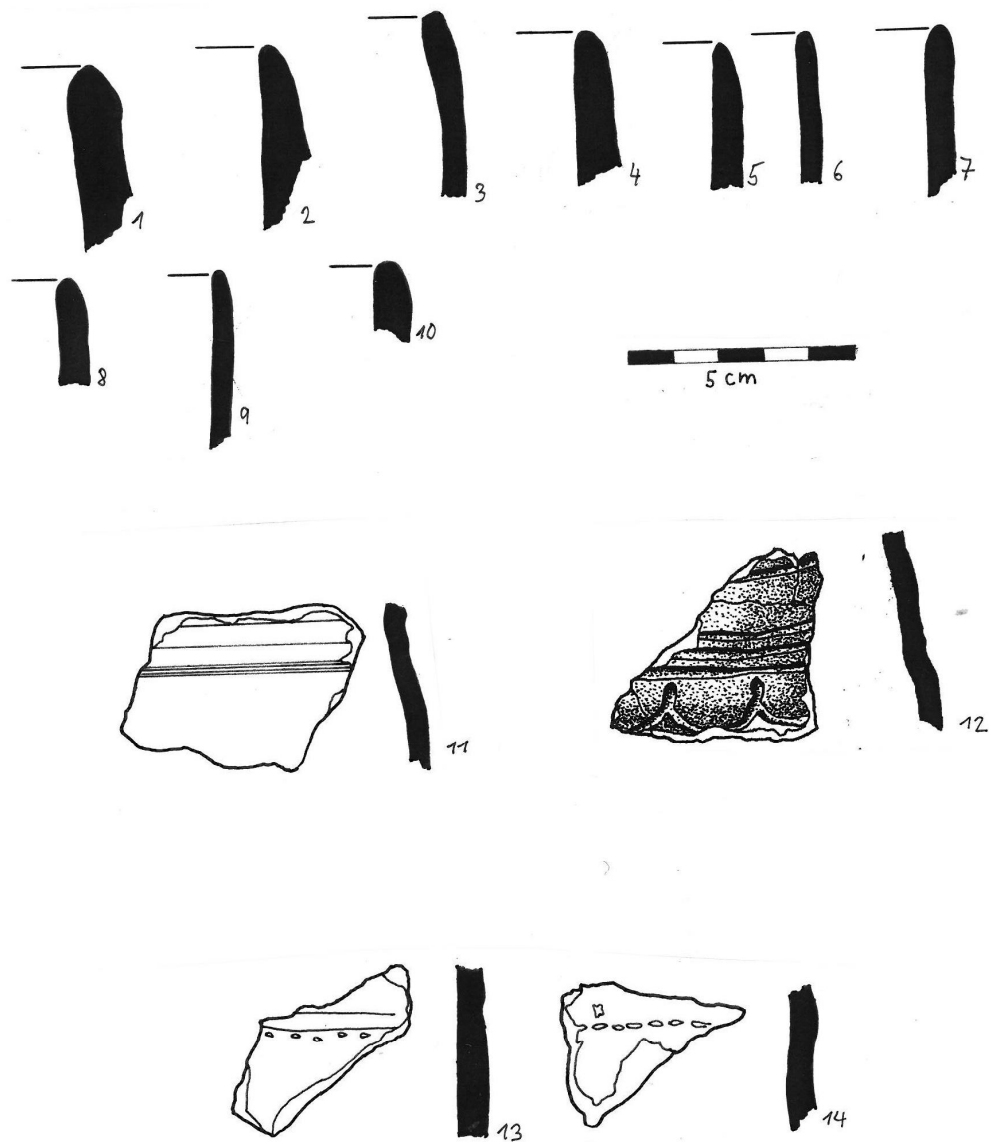
Obr. 57 – Tabule 1 – 6. vrstva – Chamská kultura. Kresba autor

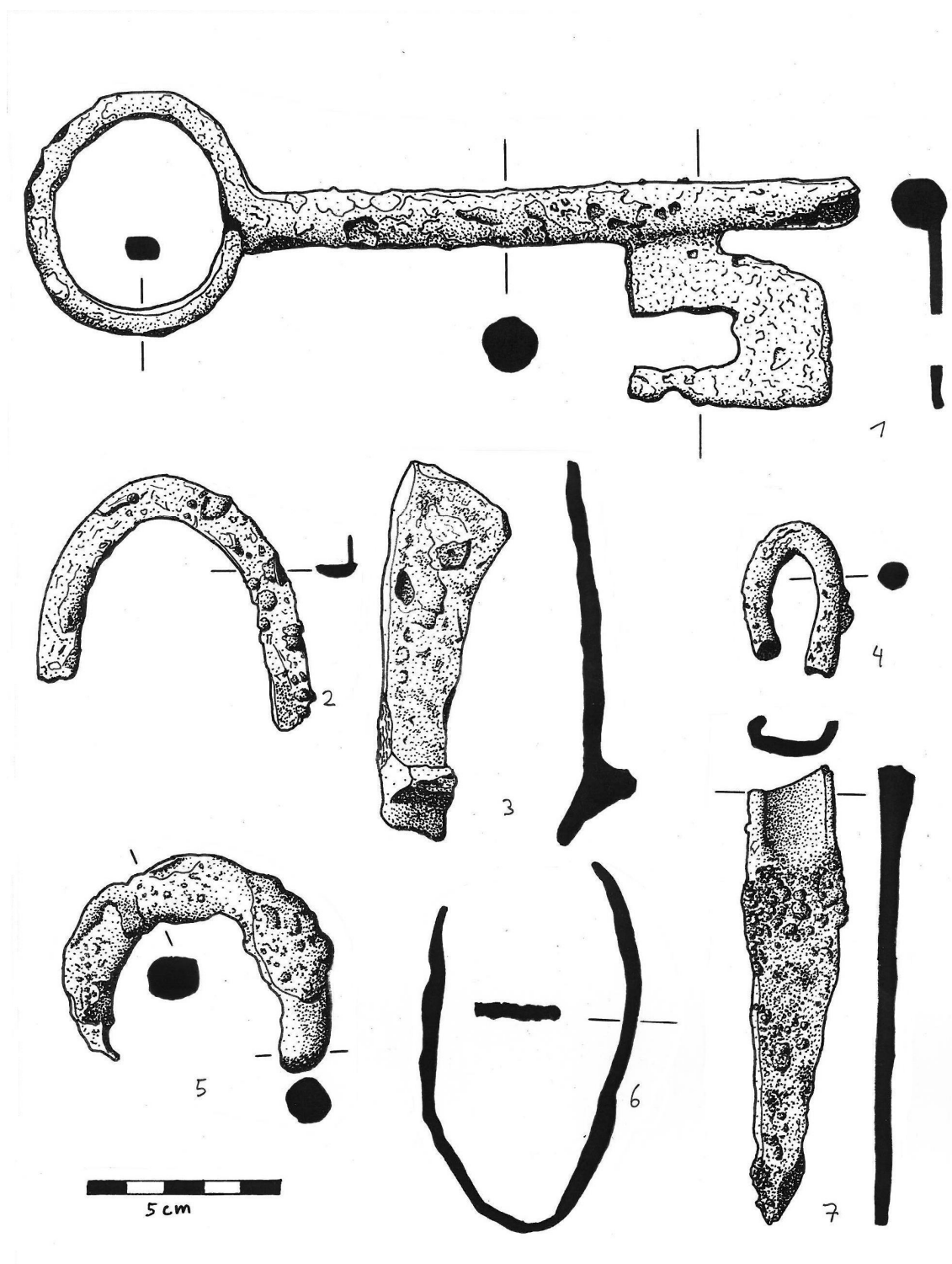
Obr. 58 Tabule 2 – 6. vrstva Nynická kultura. Kresba autor

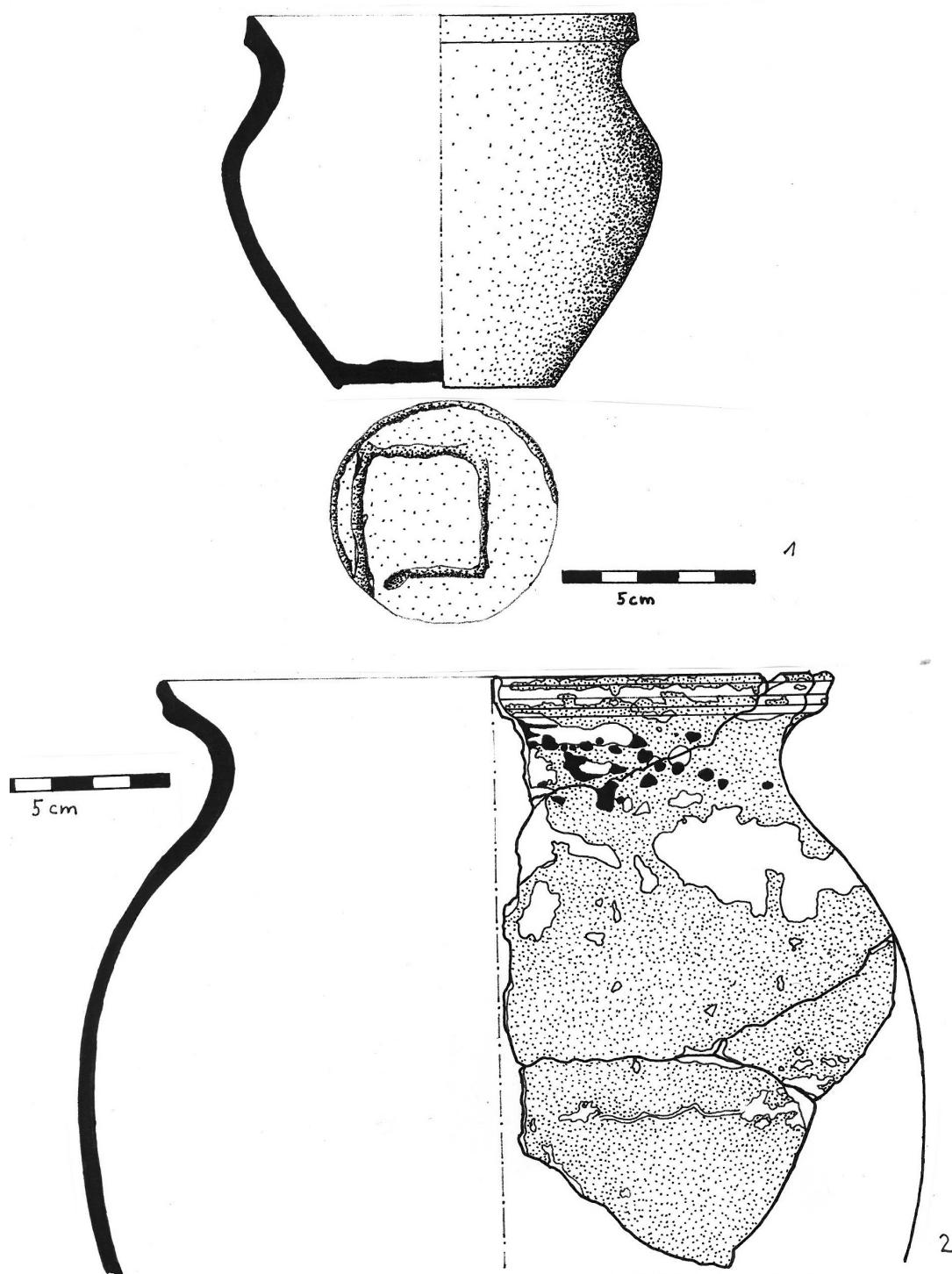
Obr. 59 Tabule 3 – 6. vrstva. Kresba autor

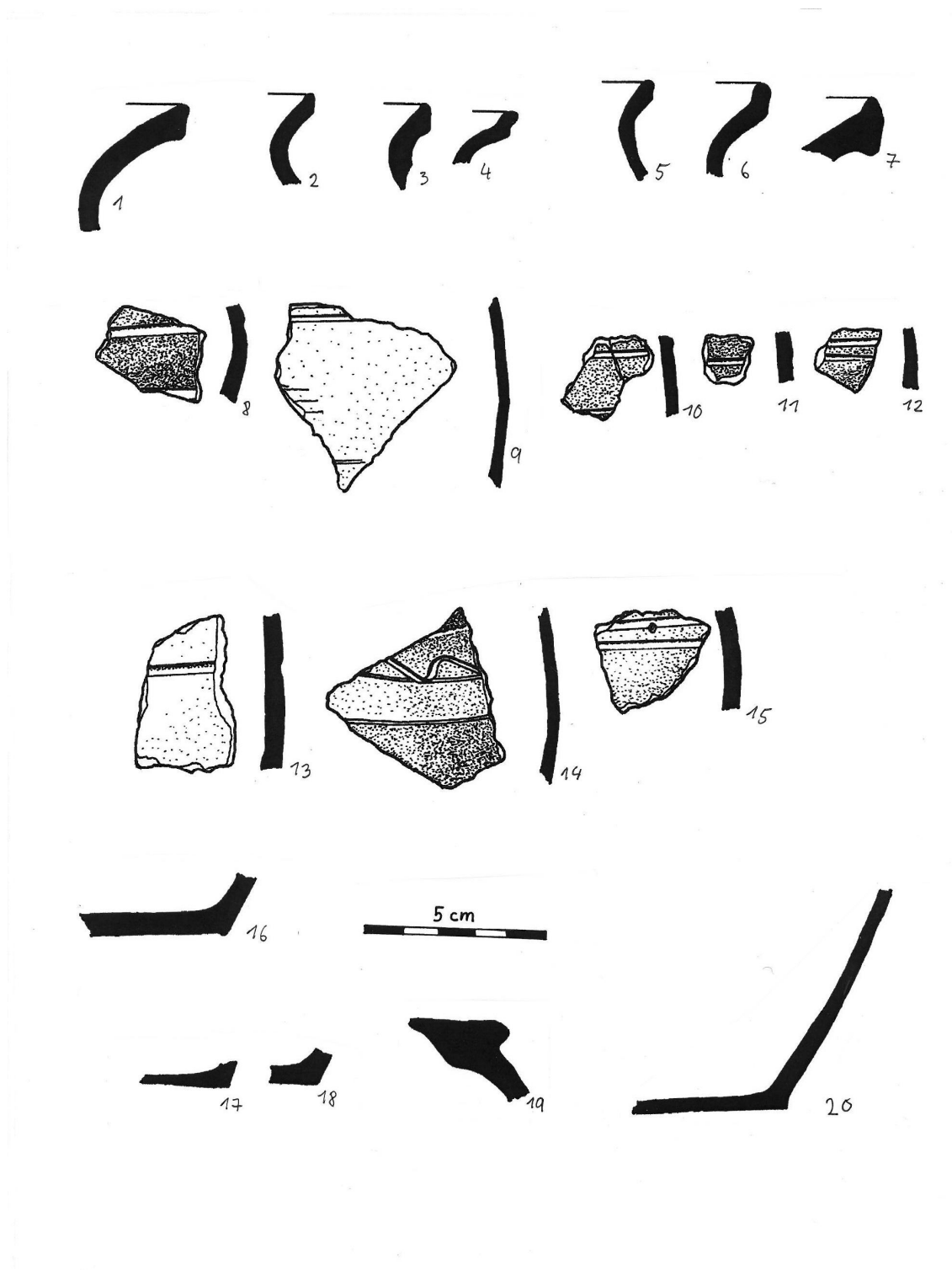
Obr. 60 Tabule 4 – Sběr okolo detektorového vkopu. Kresba autor

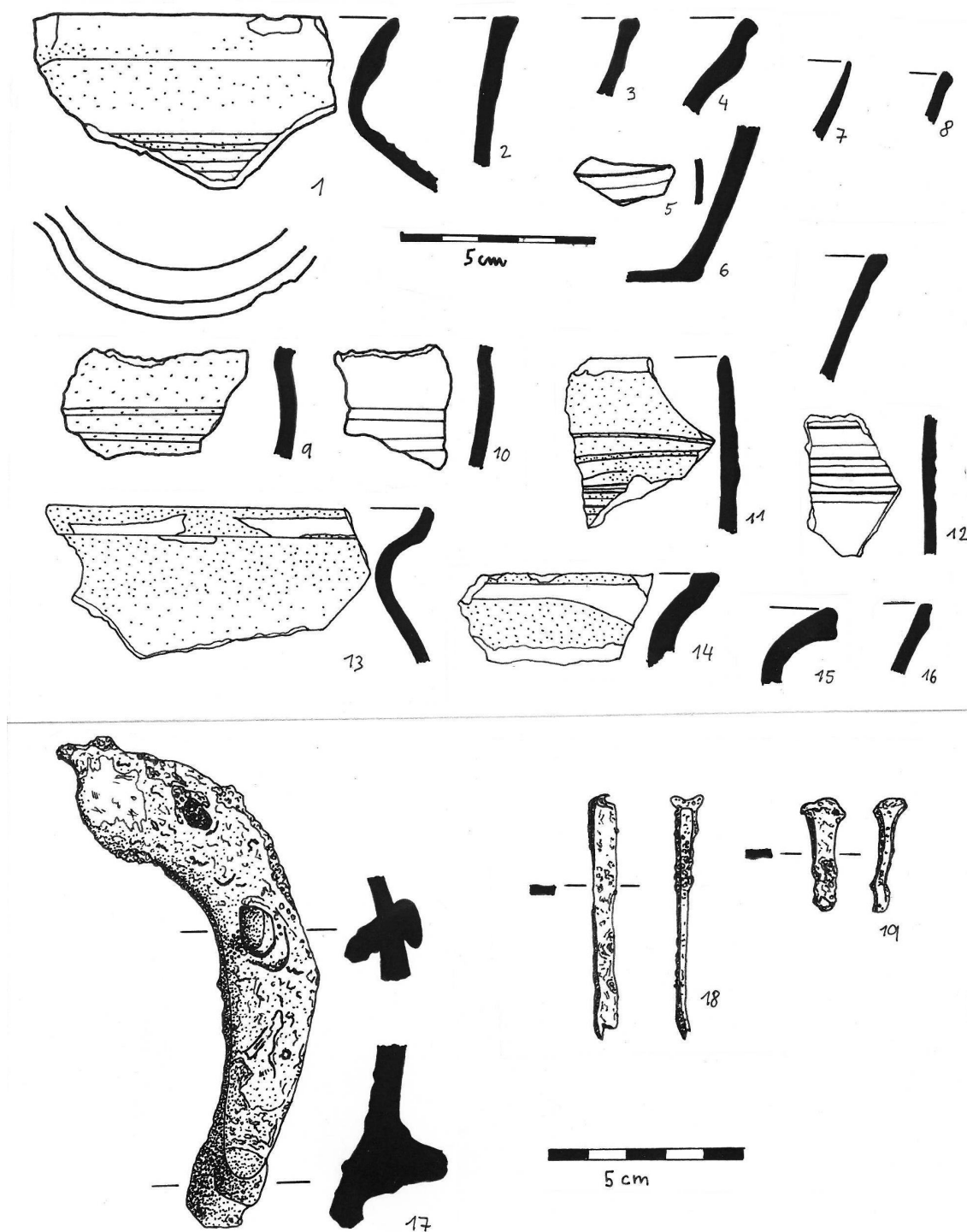
Obr. 61 Tabule 5 – číslo 1 – klíč uložený v Národopisném oddělení Západočeského muzea. Ostatní – kovové předměty, sběr u detektorových jamek. Kresba autor

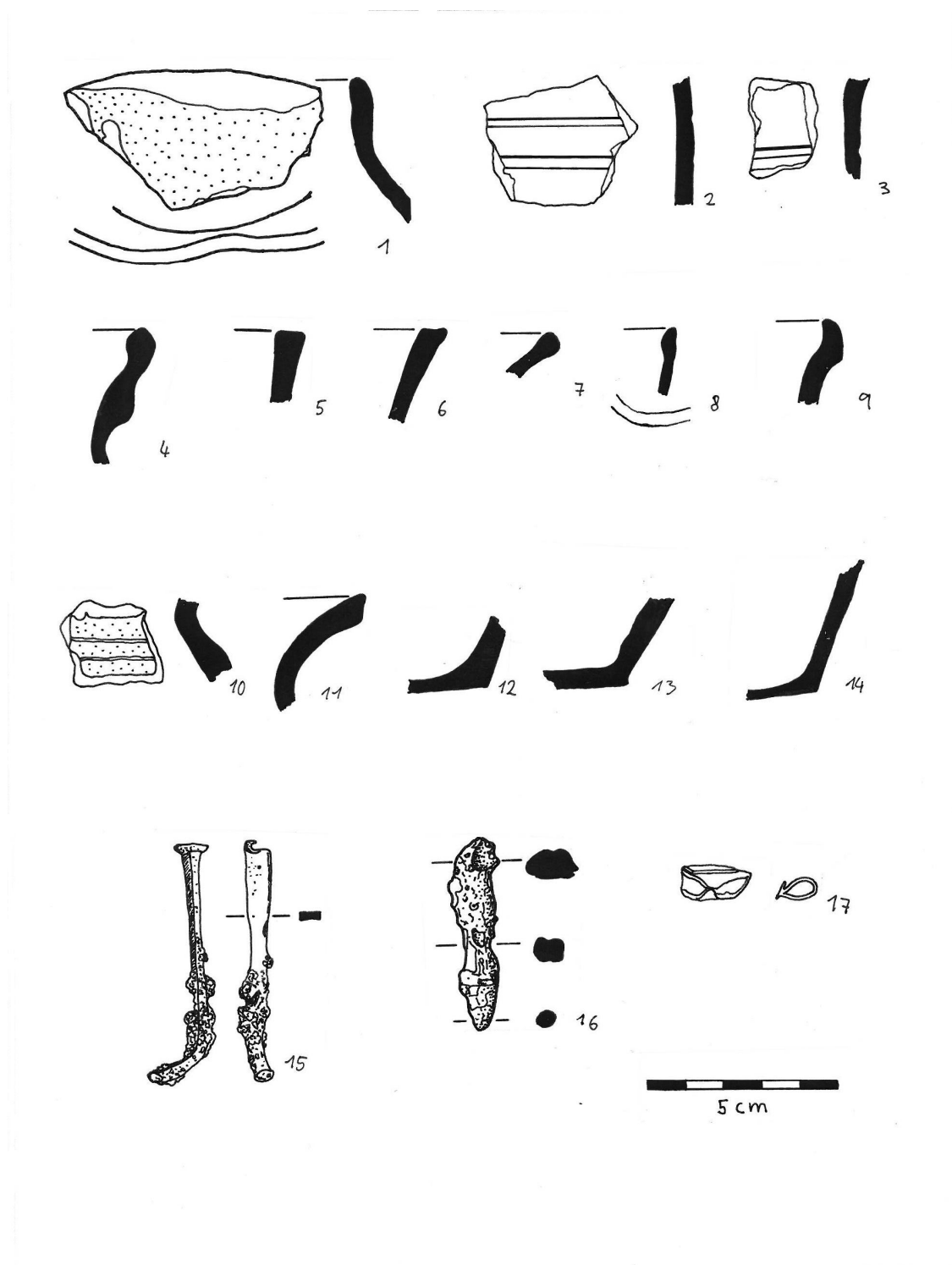
Obr. 62 Tabule 6 – 1. vrstva. Kresba autor (u obrázku 2 značí tečkování bílé malování)

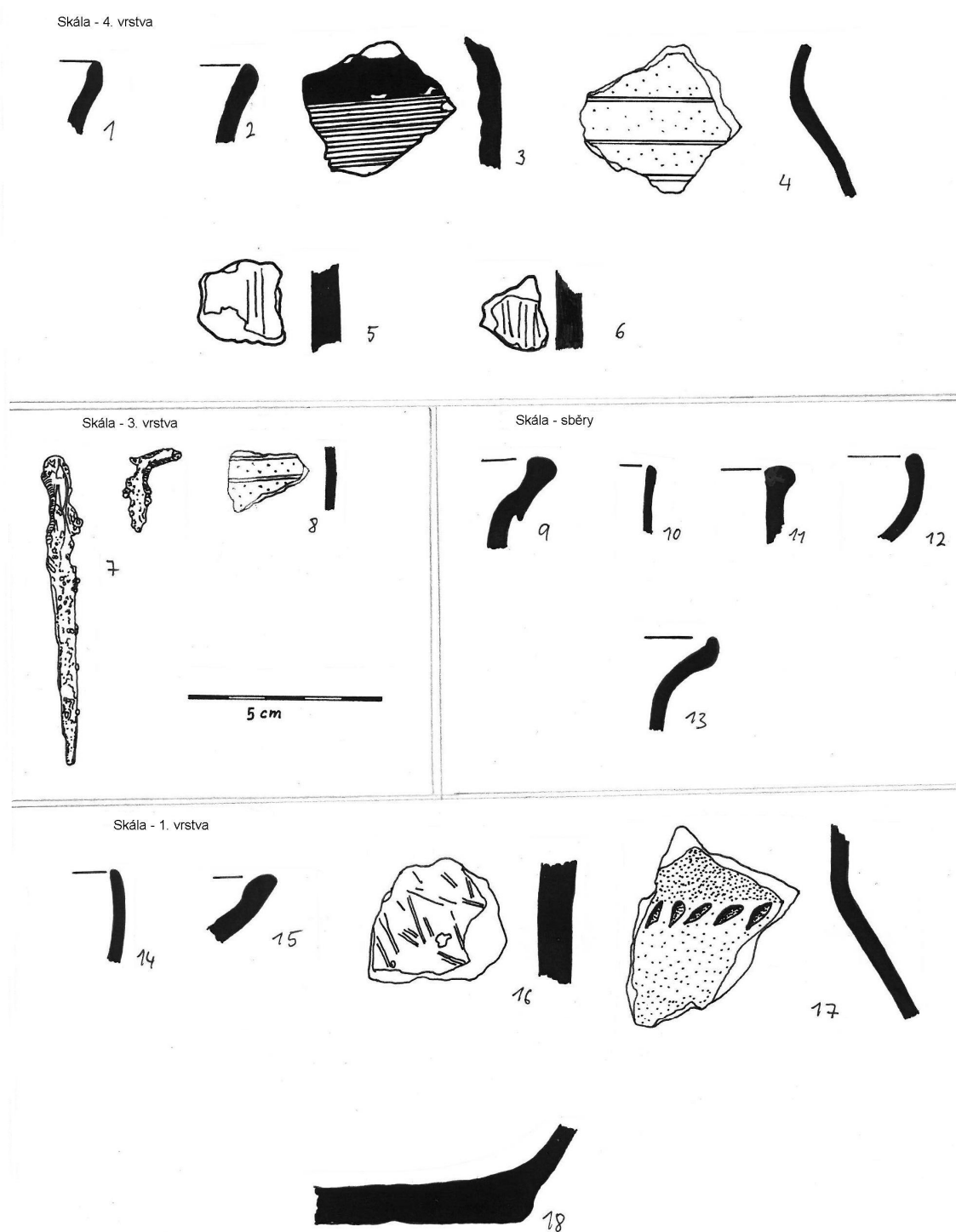
Obr. 63 Tabule 7 – 1. vrstva. Kresba autor

Obr. 67 Tabule 8 – 1. vrstva. Tečkování zde značí bílé malování. Kresba autor

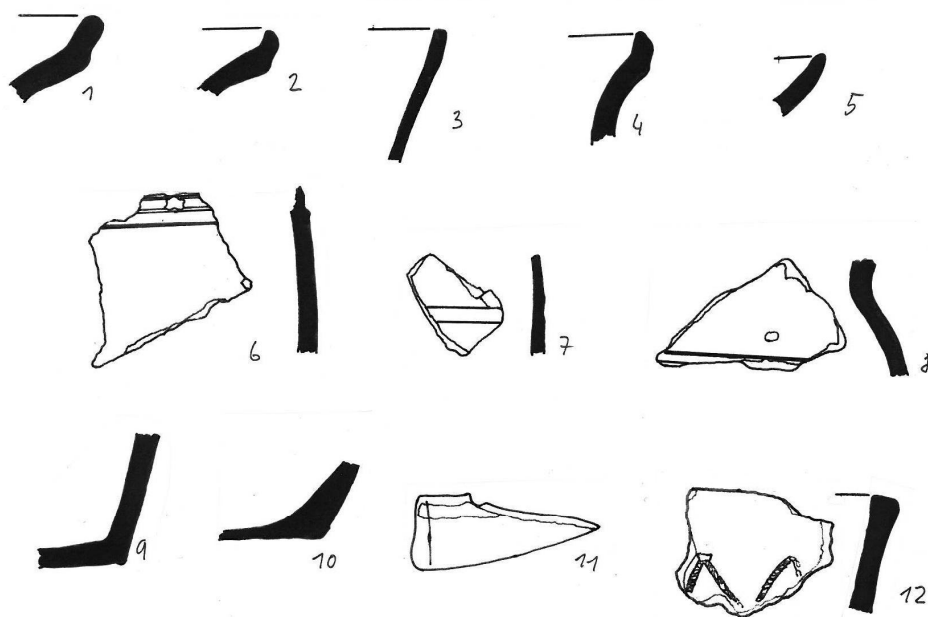

Obr. 68 Tabule 9 – 2. vrstva. Tečkování zde značí bílé malování. Kresba autor

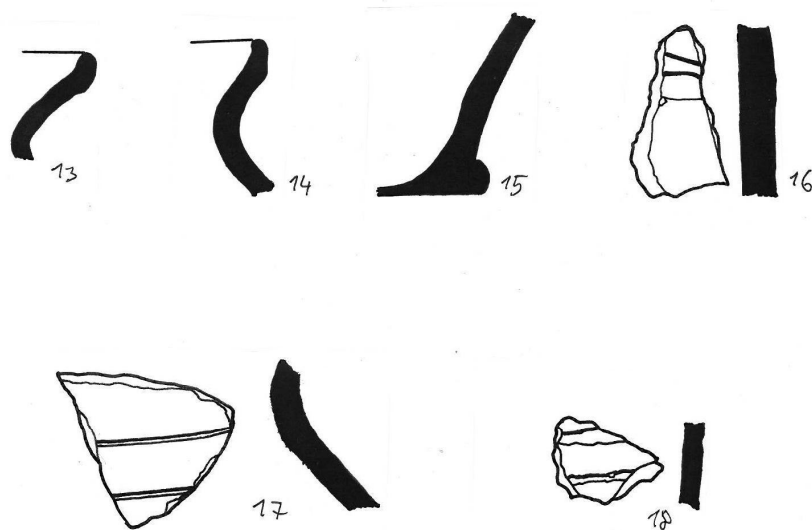

Obr. 69 Tabule 10. U střepeů 4 a 8 značí tečkování bílé malování. Černá barva u střepeů 3 značí červené malování. Kresba autor

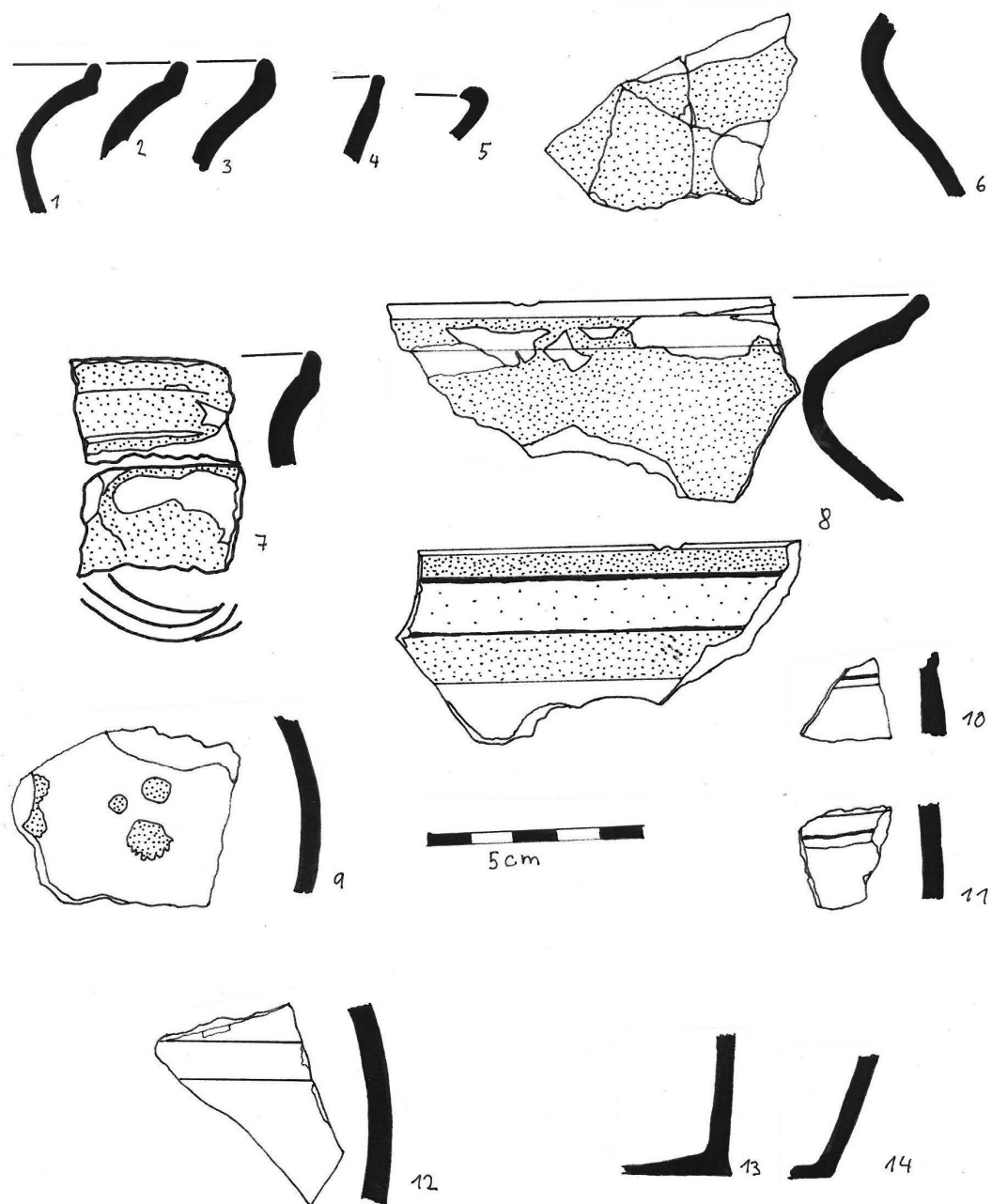
Skála - 7. vrstva

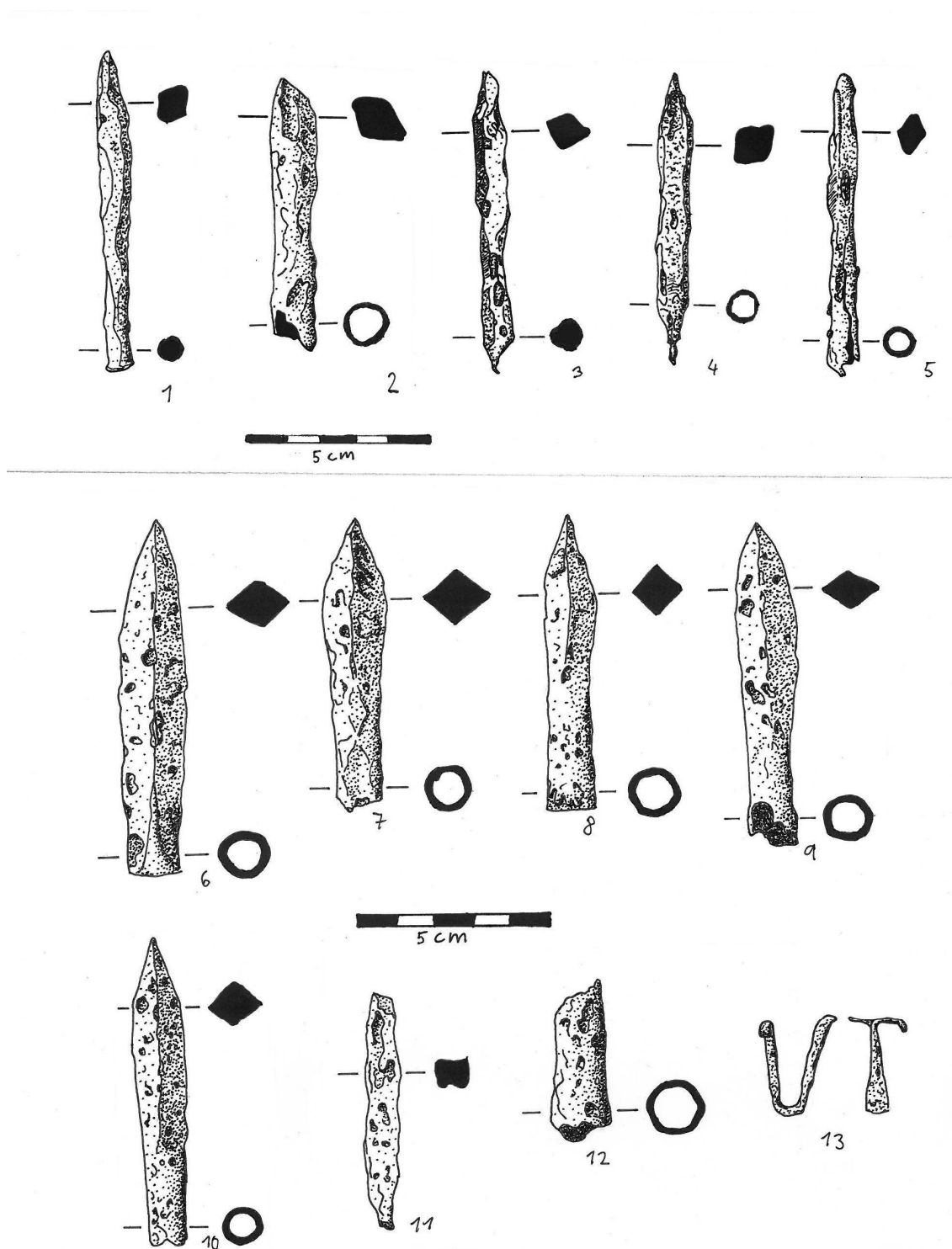
Skála - 5. vrstva

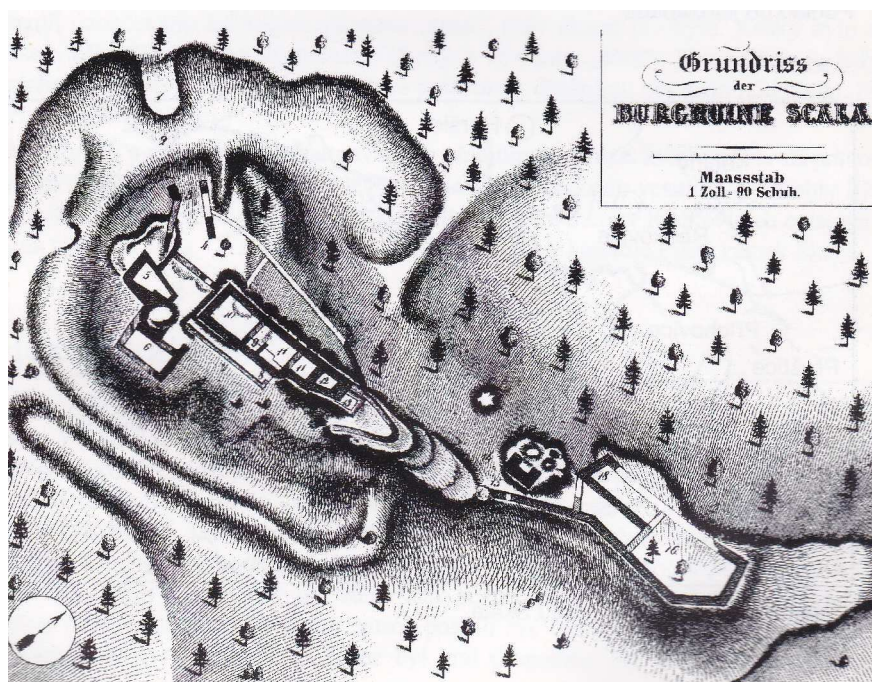
Obr. 70 Tabule 11. Kresba autor

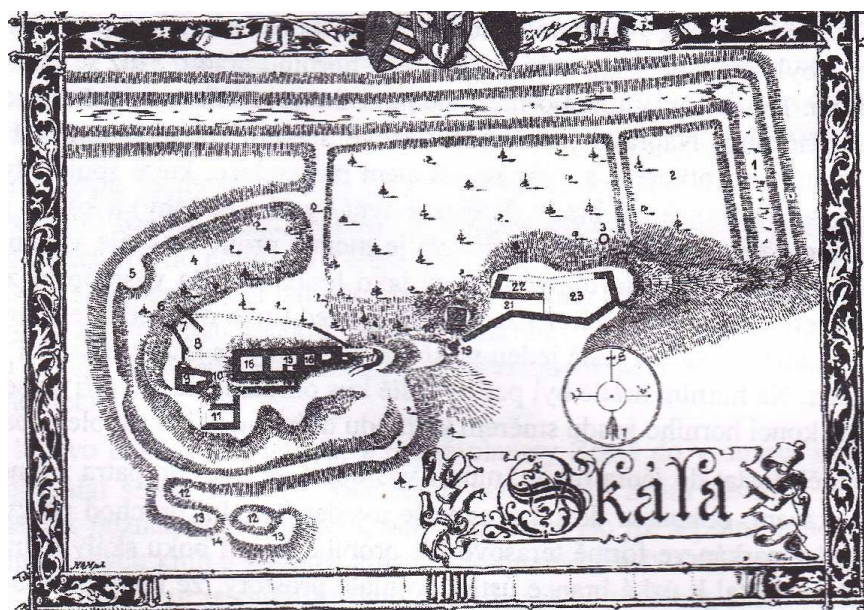
Obr. 71 Tabule 12 – sběr kolem černého vkopu. Tečkování zde značí bílé malování. Kresba autor

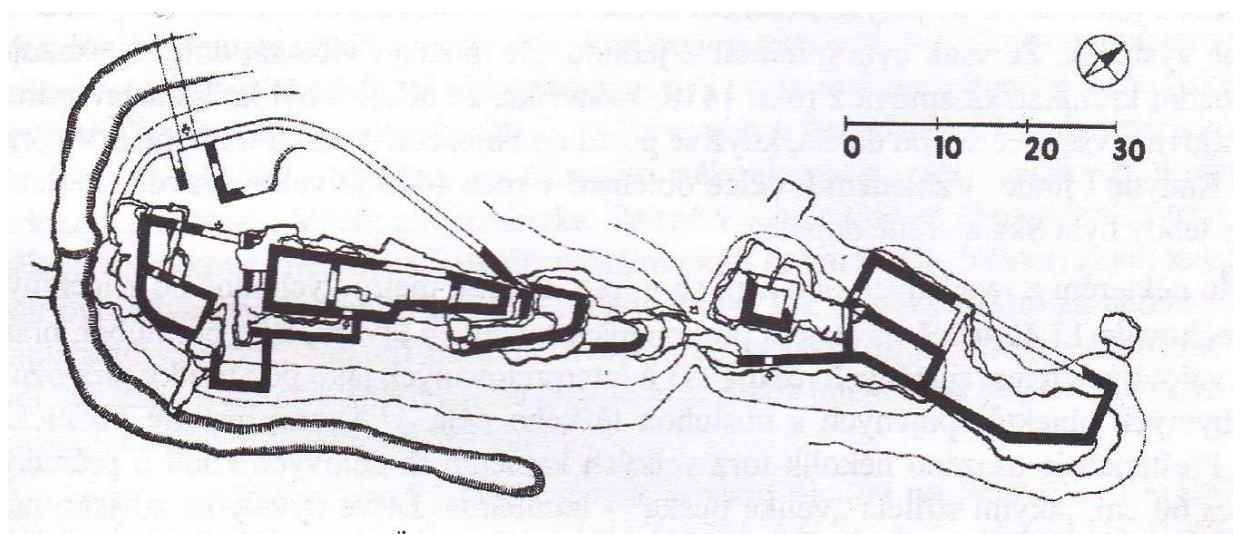
Obr. 72 Tabule 13 – nahoře šípky uložené ve Vlastivědném muzeu Dr, Hostaše v Klatovech. Dole jsou šípky uložené v depozitáři středověkého oddělení archeologie Západočeského muzea. Kresba autor

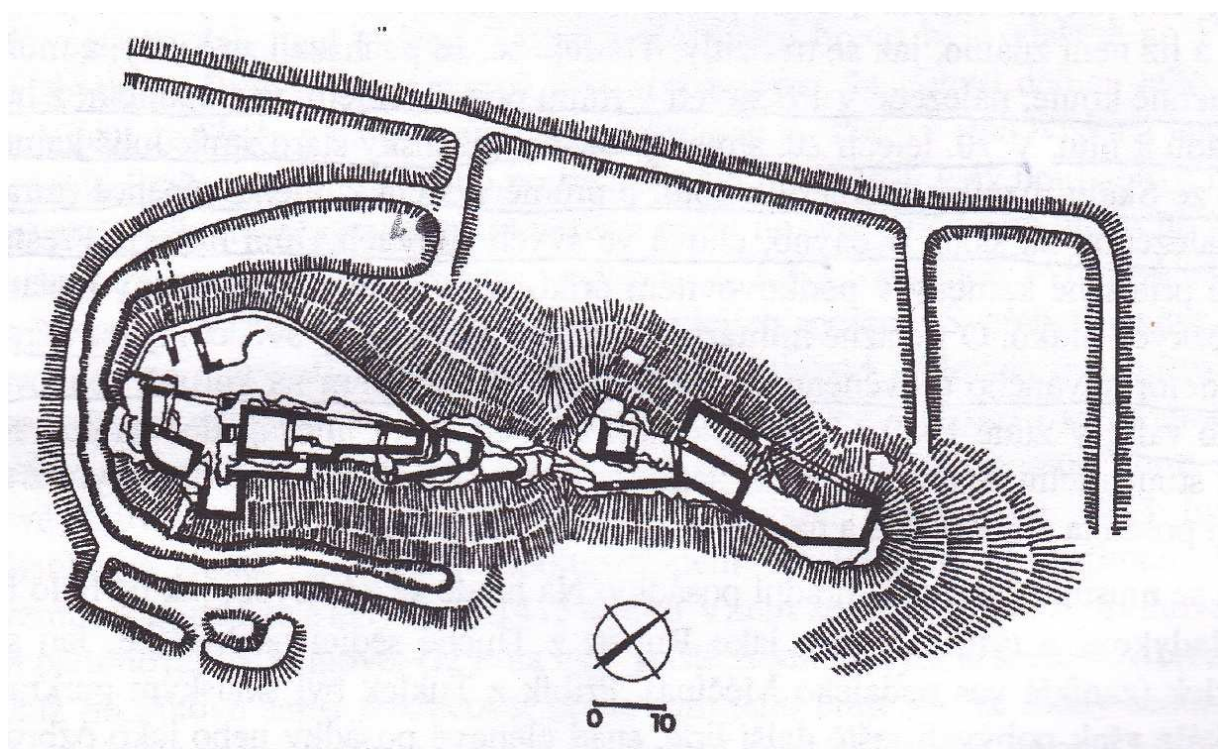
Obr. 75 – Heberův púdorys hradu

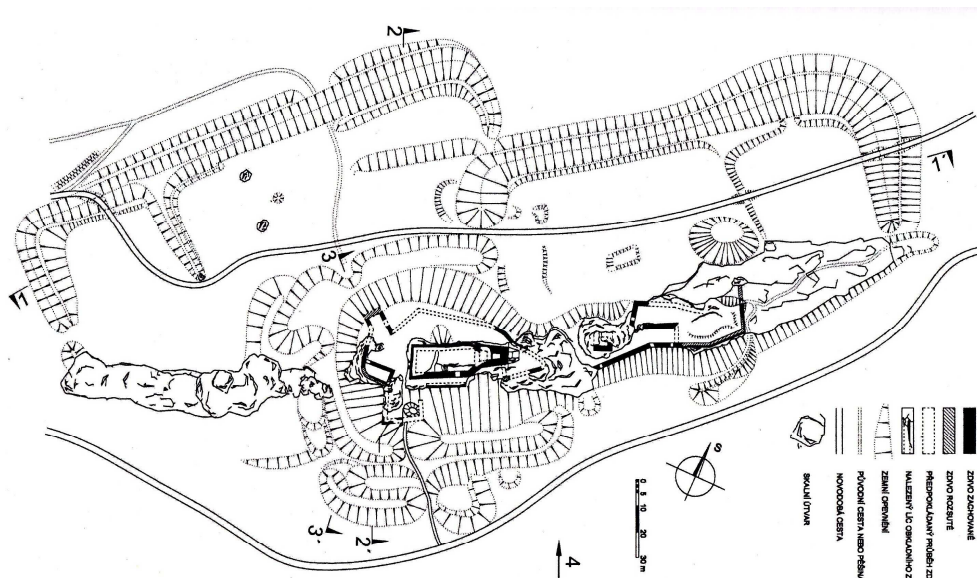
Obr. 76 – Sedláčkův púdorys hradu

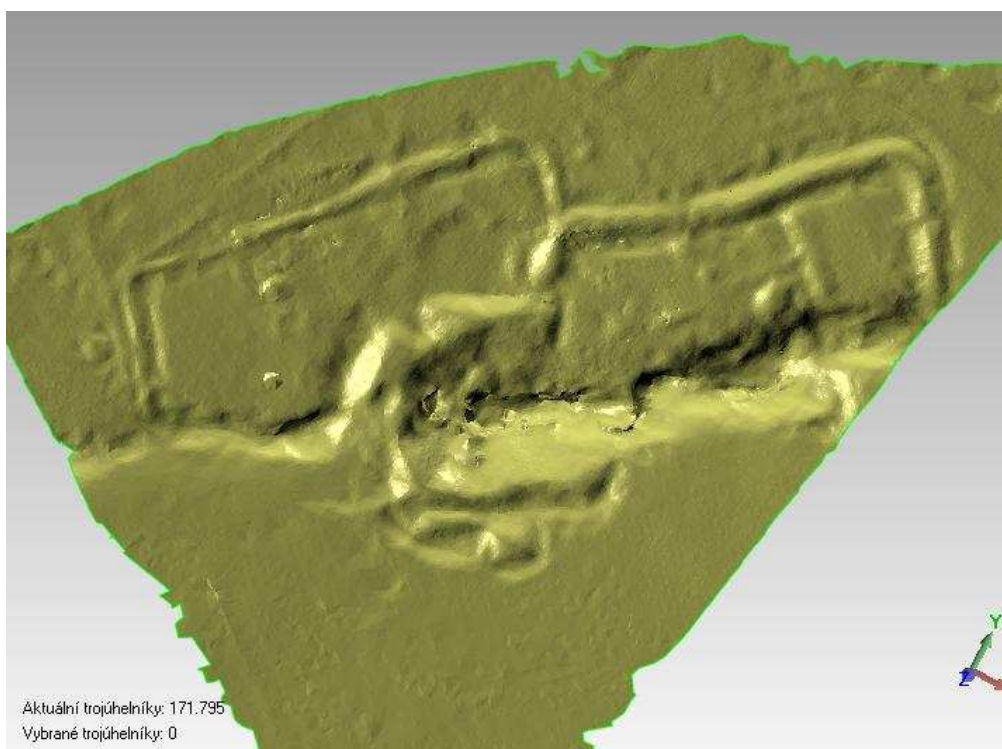
Obr. 77 – půdorys dle D. Menclové

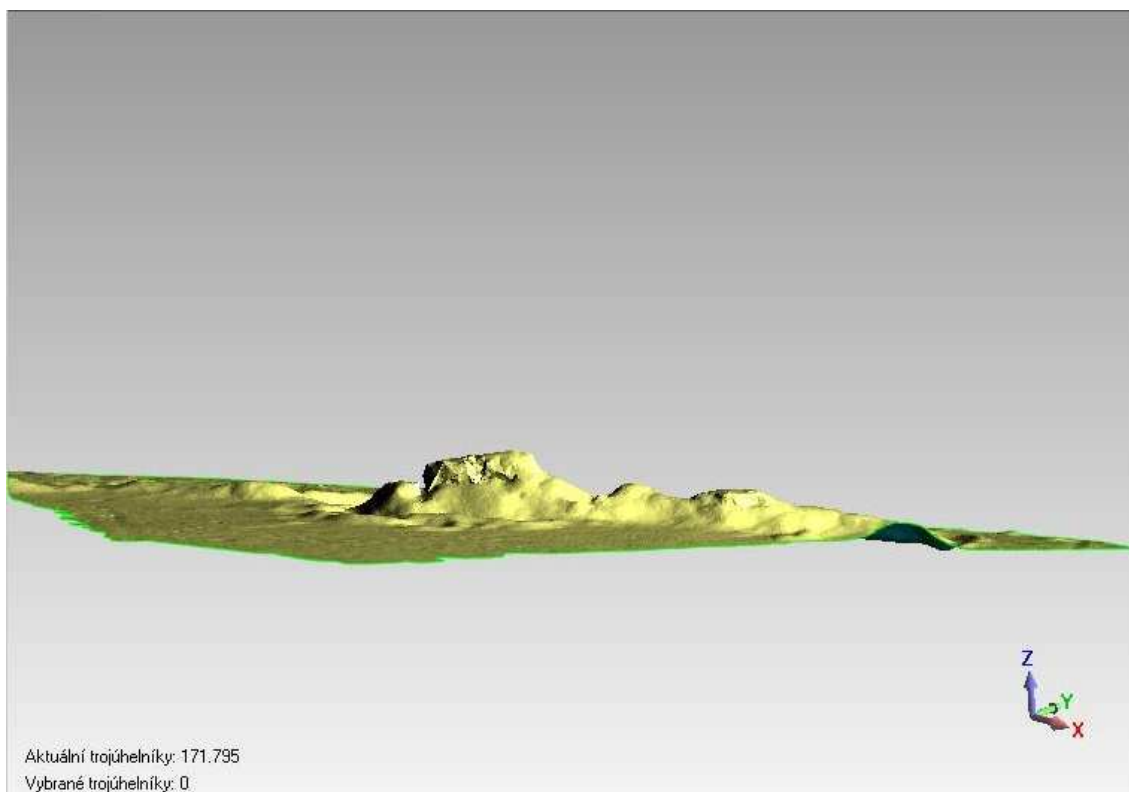
Obr. 78 – půdorys dle T. Durdíka

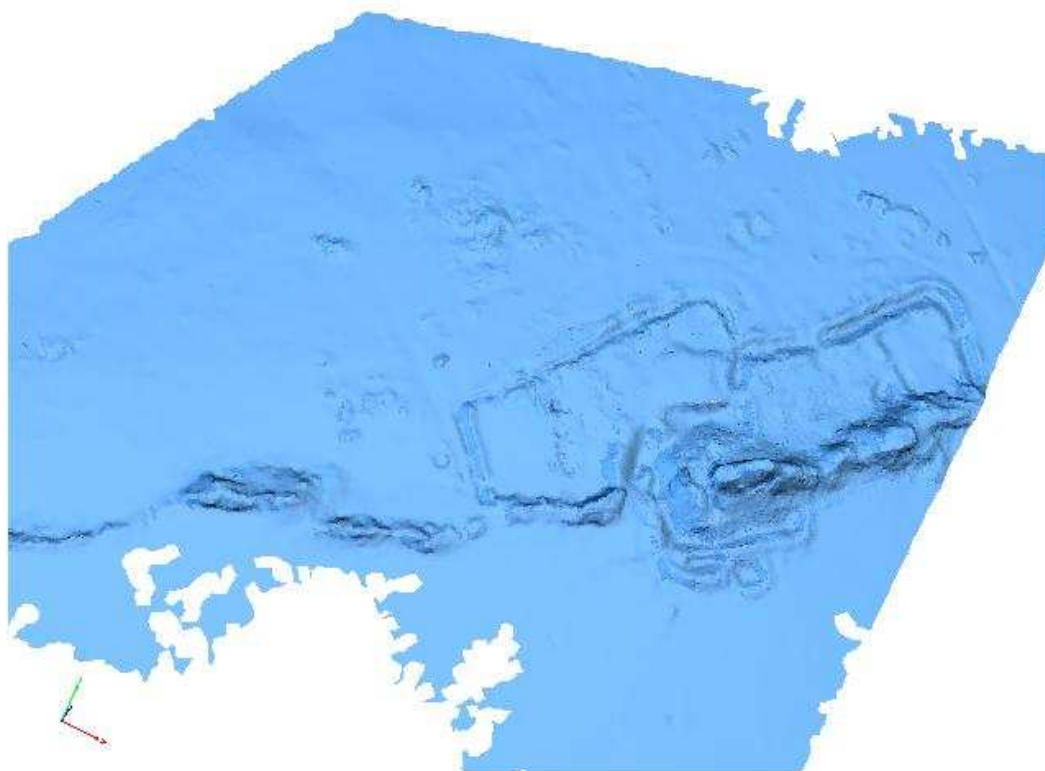
Obr. 79 – Půdorys dle M. Novobilského

Obr. 80 – Náhled 3d modelu, vzniklého kombinací lidarového snímku a daty naměřenými totální stanicí. Zpracování Jan Čibera, vizualizace a domodelování v programu Geomagic autor. Osa ypsilon představuje severku.

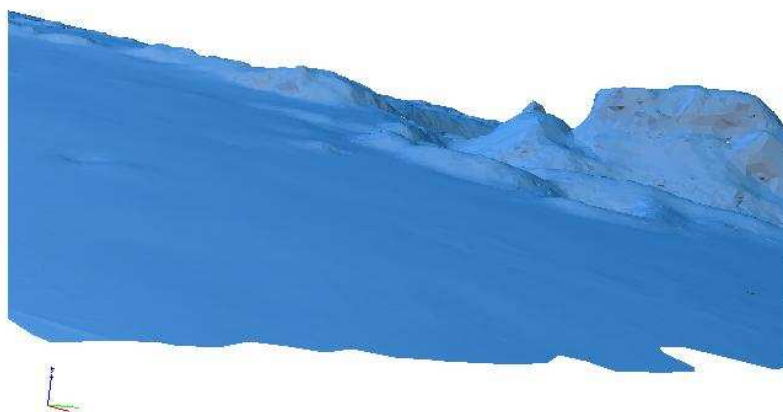

Obr. 81 - Náhled 3d modelu, vzniklého kombinací lidarového snímku a daty naměřenými totální stanicí. Zpracování Jan Čibera, vizualizace a domodelování v programu Geomagic autor. Osa ypsilon představuje severku.

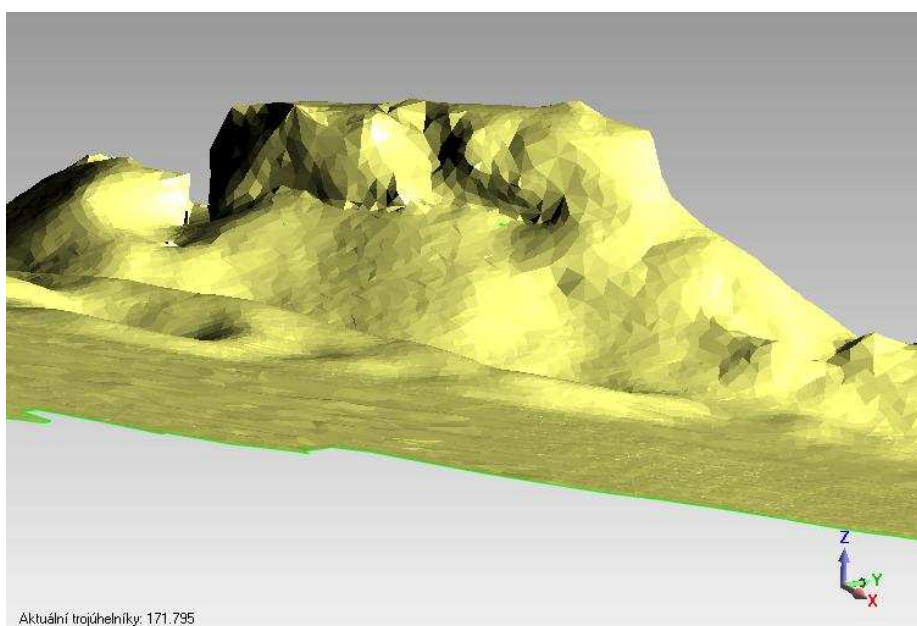

Click on the image to activate the 3D Model.

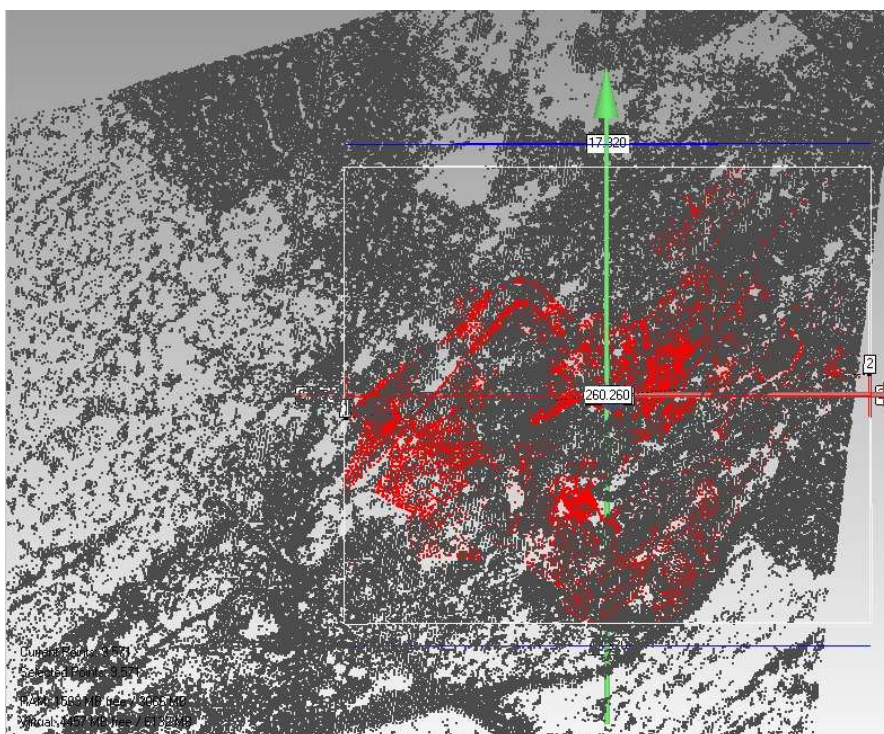
Obr. 82 – Náhled 3D PDF, výsledného formátu, vzniklého kombinací lidarových snímků s daty naměřenými totální stanicí. Měření Čibera – Mařík, zpracování Čibera, vizualizace Mařík. Osa ypsilon představuje severku.

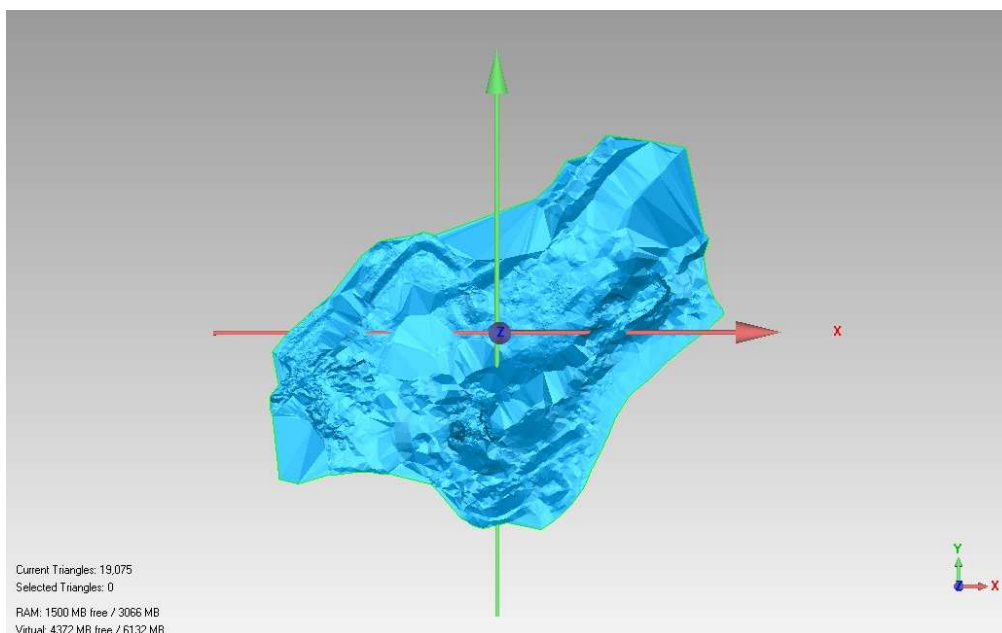
Obr. 83 – náhled 3D PDF. Ukázka neupraveného chybného lidarového vytvarování skalní průrvy.

Obr. 84 – náhled 3D modelu zpracovaného v programu Geomagic. Zde je skalní průrva ručně domodelována do stavu přibližujícímu se realitě.

Obr. 85 – ukázka propojení lidarových dat s body naměřenými totální stanicí. Zpracoval Jan Čibera. Červeně jsou vyznačeny body naměřené totální stanicí.

Obr. 86 – náhled na 3D model vzniklý pouze na základě měření totální stanicí. Tento stav je vysvětlen v příslušné kapitole. Zpracoval J. Čibera.